

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 28 04 03 003 7

ספר

גרם המעלות

מפעלות ומעלות גאון רבנו משולם

תולדותיו, וקורותיו של האיש המירם מעם, רב האי גאון, סיני ועוקר הרים, רשכבה״ג מורנו ורבנו **משולם איגרא** זצ״ל אב״ד ור״מ בעיר **טיסמניץ** והורם על כסא אב״ד ור״מ בעיר **פרעסבורג**, ותולדות צאצאיו הרבנים הגאונים :: :: עד ימינו אלה. :: ::

ערכתי והברתי בעזרת ד׳

שבח קנעביל

בהרב הגאון מו״ה אליעזר ליפמן זצ״ל שהי׳ אבד״ק ראזניטוב.

הוצאה שניה עם הרבה הוספות.

שנת **תרפ״א** לפ״ק

דפוס: "אוניון" (האהים אפל) וינה, מחוז 9, רחוב ליכטענשטיין 21.

GEREM HAMALOTH

Biographie des berühmten Gaon Rabbi Meschulem Igra זצ״ל aus Tysmienica in Pressburg (1752 – 1802).

Verlag des Verfassers

Schewach Knöbil, Wien XX. Romanogasse 11/13.

„Union" Buchdruckerei u. Verlagsges. m. b. H. Wien, IX. Liechtensteinstr. 21

ספר

גרם המעלות

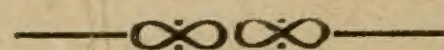
מפעלות ומעלות גאון רבנו משולם

תולדותיו, וקורותיו של האיש] המורם מעם, רב האי גאון, סיני ועוקר הרים, רשכבה"ג מורנו ורבנו משולם איגרא זצ"ל אב"ד ור"מ בעיר טיסמניץ והורם על כסא אב"ד ור"מ בעיר פרעסבורג ותולדות צאצאיו הרבנים הגאונים עד ימינו אלה.

ערכתי והברתי בעזרת ד'

שבח קנעביל מטיסמניץ

כעת בוינה XX רחוב ראמאנא 11/13

הוצאה שניה עם הרבה הוספות.

שנת **תרפ"א** לפ"ק

דפוס: „אניון" (האחים אפל) וינה, מחוז 9, רחוב ליכטענשטיין 21.

GEREM HAMALOTH

Verlag des Verfassers

Schewach Knöbil Wien XX. Romanogasse 11/13.

„Union" Buchdruckerei u. Verlagsges. m. b. H. Wien, IX. Liechtensteinstr. 21

ב"ה

הקדמה להוצאה שניה.

זה שנות שבע שהוצאתי ספרי „גרם המעלות" זה ותהלה לה' מצא חן בעיני מביני דבר, וגם מתחת ידי בקרת העתונות יצא הספר בשם טוב, אולם טרם החלותי לעסוק בהפצתו, באה המלחמה הגדולה, חיל רוסיה בזזו והרסו את כל אשר לי, ביחד עם כל ההוצאה ראשונה מספרי, וגם הרבה כתבים ילדי־רוחי הלכו לאיבוד, אני וביתי הברחנו אחרי כן לברוח מתגרת ידי העריצים, וטלטלנו ממכום למקום, מגלות אל גלות עדי באנו אל המנוחה הנה עיר וינה, אולם לא אל הנחלה. ועל אשר לא נשאר מכל הוצאה ראשונה אף ספר אחד, יעצוני רבים להוציא מחדש וכן שמעתי לעצתם, ואיחל כי רבים ישלחו ידם ויקחו מפרי עטי. ויהי נועם ד"א עלנו, ומעשה ידנו כוננהו.

וינה, בחודש ניסן תרפ"א.

שבח קנעביל.

מכתבי הסכמה ותהלה מאת מרנן ורבנן גאוני צדיקי וחכמי הדור דע"י, לכל אחד לפי תהלתו.

א.

שיל"ת בראָדי.

כבר אמרו הכמינו ז"ל האי צורבא מרבנן כיון דנביט נביט. לכן שמחתי באמרי נועם אשר קבלתי מאת תלמודי הרב המופלג חריף ושנין שלשלת היוחסן המושלם במעלות ומדות כש"ת מו"ה **שבח קנעביל** נ"י בהרב הגאון מוהרא"ל זצ"ל אבד"ק ראָזניטוב ובשורה מוצאת בפיו כי הוא מדפיס ועולה תולדות מרן הגאון מופת הדור ותפארתו אשר בכל ארץ יצא קו תהלתו ובקצוי תבל זכרו. רבן של ישראל רבנו משולם איגרא זצ"ל ושלה אלי כמה עלים לתרופה. ומצאתי בהם דברים טובים ודבר שפתיים אך למהסור. ובאתי אך להזכיר אשר כבר אמרו הז"ל אין עושין נפשות לצדיקים אלא מעשיהן הן הן זכרונן ובקונטרס הלזה הוא מביא רוב מעשיו של אותו צדיק מאשר שמע ואשר לקט. ובדבריו ישמחו הכמים וישרים יעלוזו וראוי ספרו זה הנקוב בשם „**גרם המעלות**" לקבלו מאת הרב המחבר נ"י בכסף מלא ומכש"כ שלא יסיג גבולו שום איש הלילה – ואני תפילה כי ד' יהי' בעוזרו לבצע מעשיהו. ולהפיצו ע"פ תבל וימצא הספר חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם. כנפש המעתיר הבא עה"ה היום יום ב' דעי"ת לס' ברך ד' הילו ופועל ידיו תרצה תרע"ד לפ"ק.

*) הק' אברהם בנימין קלוגר בהגאון מוהרש"ק זצ"ל.

ב.

בעזה"י סאמבור ג' בין כסה לעשור תרע"ד לפרט.

שלום ורב ברכה לכבוד המשכיל המפואר מופלא ומופלג. איש תבונות דורש הכמה והוגה תושי' הבלשן המצויין כש"ת מו"ה **שבח קנעביל** נ"י בטיסמניץ. מכתבו בצירוף הגליונות הנדפסים מספרו „גרם המעלות" הגיעני ועשיתי כרצונו ועברתי על דבריו בשום לב. והוטבו מאוד בעיני. הן בתגנונם היפה והנאה והן בתוכנם הנהדר והמשובח. והנה משבח אני את מפעלו זה כי הוברות כאלה המדברות

*) מורי ורבי הגאון הזה גוע ונאסף אל עמו בשנת תרע"ז בעיר בודאפעסט.

מתולדות

מתולדות גדולי ישראל וחכמיו. נכבדות הנה בערכן וכל איש אשר יעשר את ספרתנו במקצוע הזה לו נאוה תהלה ויקר. יהי ד' עם מעכ"ה ויעל ירום כבודו וישנה הילו ויזכה לדרוש תורה והכמה מתוך הרהבת הדעת ומרוב כל. כנפש מוקירו המכבדו והמברכו בנה"ט.

אהרן לעווין.

(הוא הרב הגאון הנודע אבד"ק סאמבור בעהמ"ח ספר דבר בעתו מטה אהרן ספר ברכת אהרן).

ג.

ב"ה יום ד' לסדר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה כ"ה ת"ר"ה"ם.

לפ"ק טיסמניץ.

רב שלום וברכה א"כ ידי"נ רב הביבי הרב המופלג בתו"י המשכיל מפואר ההה"ש אוצר בלום ענף עץ אבות מו"ה שבח קנעביל נ"י. — אחדש"ה קנטרסיו היו למראה עיני. ומאוד הוטבו בעיני. איך איזן וחיקר להביא את כל מתולדות הגאון מאוה"ג רבנו משולם איגרא זצ"ל מפרעשבורג ובניו ותלמידיו עד ימינו אלה. ועצתי להביאו על מכבש הדפוס כי תועלת גדול מביאין ספרים כאלה אשר ממנו יראו וילמדו מעשיו. ובפרט בדורות הללו. איך התורה הוא בשפל המצב. כי בטרם ידע הנער לדעת תורה דת מורשה קהלת יעקב מלעיטים אותו כגמל בכל מיני למודים אחרים. ומתאמצים כמו השביע אותו המלאך שסטרו על פיו בצאתו מרחם אמו להשכיחו התורה וילמוד אח"כ כל החכמות חוץ מהכמת התורה. ע"כ נחוצים המה מאוד ספרים כאלה להראות את יקר תפארת גדולת אנשים מצוינים אשר עם כח התורה עלו יותר ממלאכי מעלה. וכן איתא במדרש בראשית ברא אלוקים בשביל התורה שנקרא ראשית. ובזו פרשתי סיום התורה לכל האותות והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל. בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית וגם דרשו הז"ל שאו את ראש ישראל למשפחותם לבית אבותם שלפיכך מנאם בראש הספר לפי שלא זכו ישראל להתורה אלא בשביל היוחסין אלו האבות פירש שראו את גדולתם ובאו לקבלת התורה ע"כ מהראוי והנכון שימהר ויחיש מעשיהו להביא את ספרו זה לביהד"פ ויהי מהמזכה את הרבים. ודבר גדול עשה בזה. כי גדולים מעשי צדיקים כי יסופר לדורות הבאים ובזכות זה יתברך בכל מיני ברכות וישועות. דברי ידידו הדוש"ת בלב ונפ"ח המברכו בכוה"ט הק' יוסף האגער בהרה"צ מהר"ם זצללה"ה (הוא אדמו"ר הרב הג' הצדיק ואב"ד שליט"א מטיסמניץ).

ד.

בשם ד' ובעזרתו יום ד' דעי"ת יב"א הששו"ן לפ"ק פלונסק במחוז ווארשא

יתענג על רב טוב, וגמר טוב לכבוד ידי"נ הרב המפורסם בתויר"ש שלם ואיש המודות כ' מו"ה שבח קנעביל נ"י בק"ק טיסמניץ.

השגתי הקנטרסים מספרו „גרם המעלות" וראיתי בשב"ח המגיע לכתבים כאומן נפלא חקק במגלת ספר כתוב הדר לזכרון מעשי גאון הגאונים רבן ומאורן של ישראל קודש הקדשים ש"ב רבנו משולם אבד"ק פ"ב זצקל"ה. אשר במאור תורתו האיר פני תבל ומלאה הארץ פרי צדקתו וקדושתו. ומעשיו הנפלאים דור דור יספרו ומעכ"ת באמרי שפר סדר דבר דבור על אופניו. וכל ישרי לב ומכבדי תורה ישמחו במעשי ידיו ויאמרו לפעליו טבא. טבא הוא וטבא להוי. כי גדולות עשה לנו ויאספו הס' הזה לתוך בתיהם. ויעזרהו השי"ת לברך על המוגמר ויעמוד בקרן אורה, עד בוא לציון גואל במהרה כנפשו ונפש ידידו עוז.

צבי יחזקאל מיכלזאהן אבדפ"ק והגליל בעהמח"ס דגן שמים וש"ס.

ה.

ב"ה יום ב' י"ב לחודש תשרי „מאה ברכות" לפ"ק.

כבוד ידי"נ הרב היקר והנעלה מוכתר בנימוסין, איש המידות במעלות ומדות שלשלת היוחסין כש"ת מה"ו שבח קנעביל הי"ו.

כבר אמרו חז"ל: „רצונו של אדם זהו כבודו". ואם כמ"ה רוצה בהחלט ודורש ממני בחזקה להגיד משפט ספרו היקר „גרם המעלות" בקהל רב נאלץ הנני למלאות חפצו כי כבודו יקר בעיני מאוד ואת אשר אראה אגיד: — זה ספר תולדות האדם הגדול בענקים, אשר כבודו נותן לפננו היום. הוא מן הספרים שתועלתם מ־ובה ומציאותם נהוץ מאוד בזה"ז;

רבותינו נ"ע בדורות שעברו היו משפיעים שפע קודש על דורם. בהרבצת תורה בהדרכה לעמם בהורותם להם את הדרך, ואת המעשה, ועל כלם היתה השפעתם מרובה ע"י התנהגתם הפרטית, במסירת נפשם על התורה ועל העבודה, ובקדושתם התרוממות רוחם היו למופת לבני דורם, ויאצלו מרוחם עליהם „נופא בתר רישא גריר", העם נהה אחר רועיהם, רועי ישראל, ויאחז דרכו בקדושה וביראת ד' טהורה.

גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם! כי יוחקו בספר זכרון מעשיהם מפעליהם הכבירים, אורחות חייהם קדושתם וצדקתם מדותיהם ומעלותיהם, הלא גם אחרי שנות מאות מאז עזבו את כדור הארצי, יזהירו כזוהר הרקיע וישפיעו משפעת אורם על

כל

כל קורא בצדק, שיצטרפו למאות ולאלפים, להחם את הלבבות ולהכניס אור וחום בנפשם פנימה עוד יותר מבהייתם!

זה יותר ממאה שנה מאז שקעה שמשו של הגאון הנורא רבינו משולם איגרא ז"ל, עתה בא כבודו הרם, והעלה אור שמשו, פיזר את העננים והאיר אורו על פני תבל. ומי מקוראי ספרו לא יתפעל בקוראו פעולות צדיק כביר ורב פעלים כיו"ב. על מי לא יושפע שפע קודש מדי קוראו בספרו מקדושות ופרישות ומסירת נפשו של צדיק ושר התורה הלזה?

שבח יקר ותהלה לכבודו הרם בעד עבודתו עבודה תמה, ופעולתו הרצויה ובעד הברכה אשר הביא בבית ישראל, ומי יתן וכל יחידי סגלה ובני עליה כיו"ב שבקרבנו יבינו זאת, ויעשו מעשיהו להעשיר את ספרות החרדות בספרים כאלה מתולדותיהם של רבותינו הגאונים רבי הפעלים אשר היו למאורות ברקיע היהדות להעלות אור שמשם על אופק שמי ישראל ולכל בני ישראל יהי' אור במושבותם כחפץ ידידו ואוהבו מוקירו ומכבדו כערכו הרם.

יקותיאל ארי' קאממעלהאר הר"מ דפ"ק סטאניסלאב.

(הוא הגאון המפורסם בעהמ"ח ס' בוקר יזרח' הדושי הרמב"ם ומופת הדור אם לבינה הרותא דשמעתתא ומו"ל אוהל מועד).

ו.

ב"ה פה האננאבער יום ד' בין כסה לעשור שנת תרע"ד לפ"ק.

עטרת ברכה ושלום לכבוד הרב החוקר מוה"ר שבח קנעביל נ"י.

בתודה רבה קבלתי הגליונות מספרו „גרם המעלות" ה"א תולדות הגאון רבנו משולם ז"ל אשר כבר הרעיש העולם בעודו נער ע"י חריפותו ועומק שכלו וביותר שמחתי בו באשר בני יהידו של הגאון היה רבי יצחק אליהו היה יושב אוהל בקהלתנו והיה התן הגאון ר' בעריש אבד"ק הנובר וברא כרעא דאבוהו כי גם הוא קנה לו שם גדול בלימודו. אך לא האריך ימים כמובא בספרו. והלום ראיתי בעברי על ספרו כי נכתב ונסדר בשקידה עזה ועיון גדול. לא הניח מכ"ת דבר גדול או קטן מספרי אנשי שם אשר העידו על גדולת ר' משולם. ואספם כעמיר גורנה ועיר שם ועיר שם. והיו לאחדים בידו. ואף ספורים מסודים מפה לפה לא הניח מלאספם אל ספרו. גם הפיץ אור בהערותיו עוד על שארי גדולי ארין ואת אשר העירו כמה גאוני ארין בספריהם אודות גאון רבנו משולם להושיבו בין הגדולים אנשי שם אשר שמם נודע בכל העולם ולמצוה רבה יחשב למכ"ת כי הציב מצבת עולם לאדם גדול בענקים כזה וזכות רבנו משולם יעמוד לו ולביתו כנפש מוקירו ומכבדו ומברכהו בברכת התימה טובה.

יצחק זעליג (ד"ר) גראנעמאנן אבד"ק האננאבער והמדינה.

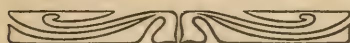
ז.

בשם ד׳ יום א׳ ד׳ תשרי שנת רבנו משולם לפ״ק הוקלא.

הפוקד צבאות נדודים, יחתום בספרן של צדיקים וחסידים. אהוב נפשי עז הרב ההה״ש נודע בשערים שם תהילתו, מוקיר עמו קדושתו מסורתו, יד ושם לו בספרתו אבן חן ספיר גורתו מר **שבח קנעביל** אורו יגה נצח.

כבוקר לא עבות אור והוה יופיע, כן שבעה לה נפשי עונג ושעשוע, באשר מול מראה עיני מכתבו הנעים הופיע, עם בשורה נחמדה אשר הודיע. כי העיר ד׳ את רוחו ואת לבבו הניע, להוציא לאור הדפוס חיבור נחמד אשר פיו יקבנו בשם „גרם המעלות״ יחובר בו נכבדות קורות ומפעלות איש אלקים קדוש רבינו הגדול גאון הגאונים מרן משולם איגרא זצ״ל אבד״ק פרעשבורג, הוא האדם הגדול בענקי הרוח גדולי בני עליוי אבירי התורה והתושי׳. אדירי היראה והעבודה הנק׳ אשר האיר פני תבל בתורתו ובחכמתו, ביראתו צדקתו וקדושתו, והן עתה שדר לן מר גם הקונטרסים מספרו זה אשר הופיע מבית הדפוס. ודרש ממני להגיד לו דעתי קבל עם על מעשה ספרו הנכבד, הנני אומר לו בפה מלא בלב אמון ובלא שפתי חנף — כי חנף שנאתי ולא ידעתי אכנה — כי מאוד שמח שמחני ספרו זה, כי בו מצאתי את שאהבה נפשי, יפי ומועיל נשקו. מליצה והגיון נפגשו רוח התקוה יפעום בקרבי, כי כל איש נלבב יתן לפועלו צדק, ולעומת המחברת ברוך יאמרו. ואני תפילה, כי מעשה ידיו יכון, ופעלו ירצה סלה, יראה טוב בעמלו, ינוב חילו וישגב פעלו. וידי הגלו ירים יפוצו מעינותיו במחנה עברים כנפשו ונפש אברהם אוהבו הנושא כלי תהלתו.

אברהם סג״ל איטינגא בעהמח״ס שם הגדולים השלישי, וס׳ שו״ת וס׳ דע״ז וש״ס נכד גאון ישראל וקדושו מוהרש״ק זצ״ל מבאָדי.

פתח דבר

כתיב אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג׳) אמר ישעיהו הנביא הטבו את הצדיק כי טוב ושבחוהו. כענין שנאמר את ה׳ האמרת היום (דברים כ״ו י״ז) וד׳ האמירך היום (שם י״ח): ד״א אהבו את הצדיק כמו שנאמר מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש״א כ׳ ד׳) והיא מה תאהב נפשך (פירוש אמור הוא לשון אהבה) כי פרי מעלליו יאכלו אין כתיב כאן, אלא פרי מעלליהם יאכלו. אשרוהו לצדיק שזוכה לו ולכל הנדבקים בו.

(מדרש לקח טוב בראשית ו׳)

כל עם ולשון באשר הוא עם, הוא קיבוץ של אנשים פרטים אגודה של אברים רבים, התקשרותו בא ע״י התפתחות רוחו והשתלמותו במעשים ומדות בתורה ובדת, מולד ספרות ארוכה כל אחד לפום דרגיה ובספרות לבדה יש חלקים שונים ספרות דתית פיוטנית משפט ודין, וגם ספרות התולדה הוא חלק חשוב בה וזו האחרונה נוטל במעט הלקה בראש, בין כל עם יש כותבי תולדות גבוריהם אשר לחמו מלחמת אמונה או אהבת ארץ מולדתם, ונפלו על שדי קטל. או תולדות אנשי־שם, רמי המעלה, חכמים וסופרים — ואנחנו עם ישראל אשר היינו הראשונים שתולדות אבותינו נמסר לנו ע״י תורת משה בהר סיני ואחריה בכתובים בדה״י, וכל כותבי ההורות שאבו ידיעתם ממקור

תורתנו, מעת הלכנו בגולה, ריחנו נמר, ומדברנאי דאומתא, מרוב הצרות והיגון ומרוב הטלטול. — אם כי ספרות התלמוד והלכות לקחו אתם בגולה, וזאת היתה נחמתם בעת צרתם — אך ספרות התולדות היתה אצלם כאבן שאין לה הופכין וכדבר שאין צורך בה.

ואמנם תולדות אנשי מופת העומדים לאות ולמופת בחכמתם ורוחב לבם, בכשרונותיהם ותבונותיהם, מדותיהם ופעולותיהם המה כראי־מוצק לכל העם כלו, בעת אשר חיו בה, וקנאת סופרים תרבה חכמה להשקיף על תכונת האדם גדול דעה לילך בעקבותיו, להשתלמות הנפש והרוח כי האדם קטון הנבראים הזה, רפה אונים בחומריותו בבנין גוו, וחלישת מזגו אולם ברוחו הכביר, ושכלו הרחב בכל ענפי חכמה ודעת עולה הוא עד שיא שמים, יכול כל אדם להיות כמשה אמרו חז"ל, וחכמנו כנוהו להאדם „עולם קטן" *) ואמנם השם הזה מתאים לנושאו, כי כל מה שנמצא בעולם וכל מרחבי הבריאה נמצא בו. **) והאיש הזה קרוץ מהומר

*) האברבנאל (פ' במדבר א') וכל זכר לגלגלותם, לפי שהראש דומה לגלגל והכמי המחקר, קראו עולם קטן.

**) כמו שאיתא באבות ד"ר נתן (פ"ק י"א) וזה לשונו, הקב"ה יצר באדם כל מה שברא בעולמו, ברא הורשים בעולם, הורשים באדם זה שערו של אדם, ברא חיה רעה בעולם, ברא חיה רעה באדם זה הכינם של אדם, ברא קורצין בעולם, ברא קורצין באדם, זה אזניו של אדם, ברא ריח בעולם, ברא ריח באדם, זה חוטמו של אדם (ובמס' שבת קנ"א) יש מאמר אחר כענין של זה, וז"ל והאור זה פרחת, והחוטם והריה זו נשמה, הכוכבים אלו הלסתות.) חמה בעולם, חמה באדם, זה אורו של אדם, מים סרוחין בעולם, מים סרוחין באדם, זה מימי חוטמו של אדם, מים מלוחים בעולם, מים מלוחים באדם, זהו דמעות של עינים, נחלים בעולם, נחלים באדם, אלו דמעות, חומות בעולם, חומות באדם, אלו שפתותיו של אדם, דלתות בעולם, דלתות באדם, זה שיניו של אדם, רקיעים בעולם, רקיעים באדם, זה לשונו של אדם מים מתוקים בעולם, מים מתוקים באדם, זה רוקו של אדם, לסתות בעולם, לסתות באדם, זהו לחיו של אדם, מגדלים בעולם, מגדלים באדם, זהו צווארו של אדם. סתידראות בעולם, סתידראות באדם, זהו זרועותיו של אדם, יתידות בעולם, יתידות באדם, זהו אצבעותיו של אדם, מלך בעולם, מלך באדם, ראשו, אשכולות בעולם, אשכולות באדם, אלו שדיים של אדם, יועצים בעולם, יועצים באדם, כליותיו, רחיים בעולם, רחיים באדם, זה קורקבנו של אדם, נמסים בעולם, נמסים באדם, זה טחלו של

מחומר אשר ברוחו הכביר יוכל לעלות מעלה מעלה, על פסגי מרומי המדות והמוסר, להיות כמלאכי מרום, על ידי שאנחנו עם ישראל מקושרים ומצומדים לתורתנו תורת אל חי אשר היא הנותנת לנו כח ועצמה לעשות חיל, ללחום נגד שונאנו בנפש בבית ובחוץ, והפתגם ישראל קוב"ה ואורייתא חד הוא, עומד חי וקים בכל דור, אבל לדאבון לבנו בדורנו אלו בעלי כשרון אשר יוכלו להיות למופת לדור אחרון ניתנו לעם אחר. ואת כל עבודתם. עובדים בשדה לא להם וכל נער בעל כשרון נפתה על נקלה להמשך בחכה ועוד בטרם למד דעת את עמו ותורתו ואת תרביתו ומדותיו הטובות יכחהו הזרם, ויספחהו אל מקום אשר משם לא ישוב.

אי לזאת החוב עלינו, להציג לאות ולמופת אנשי רמי המעלה מכל דור, וממנם יראה הדור האחרון כי נטעי שעשועים בגן ישראל העוסקים בתורת ה' תמימה הגיעו למדרגות גבוהות עד מאוד אשר גם לדור אחרון לא ימוש זכרם. וזרעם המה כעץ שתול על פלגי מים ענפיו עושה פרי מדע ובינה, משולב עם יראת ד' טהורה ובזה שגו אבותנו אשר ספרות התולדתית היה קלה בעיניהם והניחו אותה בשדה לא נחרש ולא נזרע, ובמשך כמה הורות היו אך מעטים אשר לקח לבם לעבוד עבודה הזאת. —

אנכי אשר תורתי איננה אומנתי ועתותי המה נתונים לבקש מחית ביתי בכל זאת לקחתי לי מועד, וכפי אשר כחי הגיע לקחתי לי העבודה לנטוע בספרות התולדה ענף עץ אחד גם אני. ובררתי לי להעמיד על נס. אחד מגדולי וגאוני הדור העבר אשר לגדילתו בחכמת התורה אין

הקר

של אדם, אשפתות בעולם, אשפתות באדם, זה כרסו של אדם, בורות בעולם, בורות באדם, זה טבורו של אדם, מים חיים בעולם, מים חיים באדם, זהו מי רגליו של אדם, עצים בעולם, עצים באדם, זה עצמותיו של אדם, גבעות בעולם, גבעות באדם, זה עגבותיו של אדם, עלי ומכתשת בעולם, עלי ומכתשת באדם, זהו ארכבותיו של אדם, סוסים בעולם, סוסים באדם, זהו שוקיו של אדם, מלאך המות בעולם, מלאך המות באדם, זה עקיביו של אדם (זה ניכל לפרש, עוקבין להרוג את הנפש עפ"י הגמרא (מכות י') מאי עקובה מדם? אמר רבי אלעזר שהיה עוקבין להרוג נפשות פי' מערימן ועוקב אחר מנאף) הרים ובקעות בעולם, הרים ובקעות באדם, עומד דומה להר נופל דומה לבקעה, הא למדת: שכל מה שברא הקב"ה בעולם ברא באדם'

חקר. ולקדושתו ולתבונתו אין מספר. הוא גאון הגאונים רשכבה"ג מרנא רבי **משולם איגרא** זצ"ל אשר ישב על כסא הוראה בעירנו **טיסמעניץ** ואח"כ בעיר הגדולה לאלוקים **פרעשבורג.** ואשר הניח אחריו דור ישרים יבורך רבנים גאונים מפורסים, יושבים כסאות למשפט בהרבה עירות במדינתנו. וחקרתי והפשתי אחר ידיעת בית רבנו, ומפעלות איש קדוש הזה וברב עמל ותלאה עלה בידי לאסוף בעמיר גורנה ולערוך את כל הדברים על הספר, אם כי יודע אני בעצמי שעוד לא באתי עד לתכלית לתאר את האיש הזה ואת סוד שיחו ושיגו, אך מה שהיה בידי לעשות עשיתי. ובזה הנני להביע תודתי לאלה מאוהבי וידידיי הרבנים הגאונים הגדולים החכמים והשלמים דע"י שהואילו בטובם להעניק לי מטוב עטם, ולהאציל מרוחם לבנין התולדה הזאת ואשר זכרתי שמם לתודה וברכה בתוך הספר. ובקשתי שטוחה לאלה היודעים מה מתולדת או מפעלות רבנו זה שיאבו לעשות לי החטיבה הזאת להודיענו הכל וברצות ד' בהוצאה חדשה אשית עליה נוספות (וכן עשיתי). וזכות רבנו נבג"מ יגן עלנו ובעדנו להושענו בכל משאלותנו ושאזכה גם במהרה להוציא אורה ספרי דמר אַבא הגאון יהי' זכרו ברוך. —

טיסמניץ בחודש אלול תרע"ג.

שבח קנעביל בן הרב הגאון מו"ה **אליעזר ליפמן** זצ"ל
אבד"ק ראזניטוב.

גרם המעלות

פרק א.

הגאון האמתי, מאור הגולה, מופת הדור עוקר הרים בפלפולו, ואין חקר לתבונתי מו"ה משולם איגרא נולד בשנת תקי"ב, בעיר בוטשאטש בגאליציה המדינה לאמו מרת ריזל ולאביו בן איש חי' רב פעלים מו"ה שמשון א) (נפטר בשנת תקכ"ד) ב) חתן הגאון מו"ה אפרים פישל אבד"ק קאלאמעא

א) בשכבותיה דרבי שמשון דר אחד שהחזיק בית מרזח ולא שמר את השבת כהלכתה, כי היתר לעצמו למכור את יינו, ונטל מעות אצל הקונים בשבת. וישכנו ר' שמשון הוכחהו על פניו כמה פעמים מדוע יחלל את יום הקדוש הזה. אולם שכנו זה, לא הטה אזנו לכל דברי תוכחתו וכיון שראה שדבריו לא נכנסו לאזניו, הלך להרב אב"ד והזמינו לדין, וכשמוע שכנו כי הר' שמשון מזמינו לדין התפלא ע"ז מאוד הלא ידע כי אין לו כל מו"מ עמו ומיהר לבוא לבית הרב לשמוע על מה ולמה הקריבו ר' שמשון בפלילים, אז צוה לר' שמשון שיסדר טענותיו. והוא אמר הן חז"ל אמרו במקום שיש הילול שבת דליקה מצויה (שבת קי"ט), ע"כ הוא דורש מאת שכנו או שיסור מדרכו זה, ואל יחלל את השבת או שיקנה ממנו ביתו שעומד בשכנתו כדי דמי שויו כי ירא ויפחד על ענשו של זה שמחלל את השבת ישורף ביתו, כשמוע שכנו על מה ולמה הזמינו לדין נכלם מאוד מפני הרב אב"ד ובית דינו והבטיה אותם להדול מלחלל את השבת מאז והלאה וכן עשה (ס' אוהל נפתלי בשם הרב הגאון מו"ה פנחס הלוי איש הורוויץ אבד"ק בראָדשין).

ב) שאלתי את ידידי הרה"ג מר שרגא פייבל ווילינג נ"י דין מעיר בוטשאטש אם נודע מקום טמון בו הרב ר' שמשון אבי רבנו ז"ל שמה, ואם יש איזה שארית ממצבת קבורתו. השיב לי: הרה"צ ר' אברהם יוסף איגרא מקשאנוב היה כאן בחודש אלול שנת תרמ"ה לבקר את קבר זקנו הר' שמשון ז"ל ואז היה כאן שמש אחד בביהמ"ד שהיה נהירין ליה שבילי דבית עלמין הישן והראה לו מקום הקבר. והשמש הזה מת בשנת תרמ"ט. ואתו מתה ידיעת מקום הקבר הזה. ואחר הרבה שנים היה הרבה"צ הנזכר עוד הפעם לבקר את קבר זקנו זה. אולם אז לא נמצא עוד איש שידע מקום קבורת הר' שמשון. וכאשר בא כן שב בלי למצוא הקבר.

*) הרב הגאון הזה נפטר בעיר קראקא בשנת תר"ף הכל על דאבדין!

קאלאמעא ג) (נפטר שנת תקמ"ג) חתן הגאון מו"ה משולם אבד"ק קאלאמעא חתן הגאון מו"ה אפרים פישל, בן הגאון מו"ה חיים אבד"ק קאלאמעא ור"מ בק"ק לבוב ונפטר שם כ"ו אדר תמ"ג ד) בן הגאון מו"ה יהושע אבד"ק טיקטין, פרעמישלא, הוראדנא, בריסק, לבוב חוץ העיר וקראקא, ונפטר שם כ"ז אב שנת ת"ח בעהמ"ח ספר מגיני שלמה *) שו"ת פני יהושע והדושים על הלכות שחיטה. הגאון מו"ה משולם אבד"ק קאלאמעא הנזכר היה בן הרב הדיין מו"ה ישעי' מלוצק בן הגאון מו"ה אהרן משולם דיין הגדול ואה"ב ריש מתיבתא ומו"ץ דק' לבוב (נפטר בקאלאמעא ט' תשרי תצ"ג) נין ונכד להגאון מו"ה משולם זלצבורג בהג"מ אברהם אשכנזי אבד"ק לבוב עמיתו וחברו של הגאון רבנו בעל תוי"ט ה)

הגאון

ג) בן הגאון מו"ת אפרים פישל היה הרב הגאון מו"ה ישראל אבד"ק קאלאמעא. אשתו הרבנית מ' חנה היתה בת זקני הגאון הצדיק מו"ה טובי' יחיאל מיכל היילפרן אבד"ק בעלזא ובערזאן חותנו של הגאון מו"ה ארי' ליב בעהמ"ח ס' פני אריה הרביץ תורה בכמה קהילות ובסוף זמנו בק"ק הנזכר. ואבי הגאון המופת הדור מו"ה חנינא יוסף היילפרן אבד"ק בערזאן. אבי הגאון מו"ה אברהם זרח אריה יודא ליב הנקרא רבי ליבש אבד"ק הנ"ל אבי הגאון מו"ה אלחנן אבד"ק פרעמישלאן אבי הצדיק והקדוש מו"ה אברהם ישבה מזורוונא אבי הצדיק מו"ה מרדכי היילפרין מבראדי אבי אמי הרבנית הצדקית מ' רבקה טעמיריל ע"ה אשת מר אבא הגאון החסיד מו"ה אליעזר ליפמן זצ"ל אבד"ק ראוניטוב בעהמ"ח שו"ת והדושי מוהרא"ל כ"י — (בימי מהומת המלחמה הלכו לאיבוד הכ"י ונשאר לי אך עשרה גליונות הד"ת מעתיקים לדפים השם יעזור לי שאוצא אותם לאורה) — מובא בשו"ת שואל ומשיב בשו"ת דברי חיים, שו"ת חסד לאברהם, מקראי קודש, משכנות הרועים, שקל וטרי עם הגאון ישועות יעקב זצ"ל והיה תשובה ממנו בכ"י. ונדפס ממנו תשובה אחת בקונטרס הכשר כלים מגיסו הגאון מו"ה אליעזר ליפא ז"ל אבד"ק זורווינא וראה מקצת שבחו בחוברות „פאר הדור" מנכדו היא בן אחותי החריף ושלם מר אלטר וויליף נ"י מראוניטוב. (האברך השלם הזה מת בדרכו בעת ברחו מביתו מפחד המלחמה בעיר ברין בכ"ד אלול תרע"ו תנצב"ה).

ד) יש לו הסכמה בס' לב אריה עה"ת התן הג"מ צבי הלוי מווילנא אבד"ק מעזריטש הובא בס' גבורת אנשים סי' ה'.

ה) אחר נסיעת הגאון מו"ה יהושע במו"ה יוסף בעל מגיני שלמה מלבוב

נתקבל

*) מגיני שלמה הו' נפ"ת על שבת נתהים ביצה יבמות כתובות קדושין ב"ק חולין ומיישב קושיות התוספת על רש"י ז"ל דפוס אמשטרדם תע"ה.

הגאון רבנו משולם ה) נתגדל בבית זקנו הג"מ פישל זצ"ל הראשון אבד"ק קאלאמעא הנזכר.

אביו ר' שמשון שהכיר בבנו הקטן כי לגדולת נוצר החל להוליכהו על שדה החכמה והתבונה. אולם יותר אשר מלמדיו ומדריכיו למדוהו הרבה לעשות חיל בלמודים וצלחה עליו רוח ד' קשיות ושאלות שונות התרוצצו בקרבו. ואין גם אחד מרבותיו יכול עמוד נגד הד שבלו והיו כאלמים והרשים נגד התלמיד הקטן הזה. ועד היותו בן שש שנים ו) כבר התפתחו אצלו כוחות הדעת והתבונה לפרק הרים ולשבר סלעים בש"ס ופוסקים בפלפולו ובחריפתו מאין כמוהו.

בעת

נתקבל במקומו לאב"ד ולר"מ בחוץ לעיר הגאון מאיר הגולה מו"ה משולם זלצבורג במו"ה אברהם אשכנזי והוא נזכר בשו"ת פני יהושע *) להגאון בעל מגיני שלמה בח"ב סי' נ"ג שהסכים שם עם הגאון המחבר בשריות דעגונה בידיד ירסלוב בשנת ת' לפ"ק ושם העתיק מפנקס הקהל שחתם על פסק דין אחד, ביחד עם הגאון מו"ה אהרן קלונימוס גראפען בתגאון מו"ה שמשון נכתב ביום ג' י"ב טבת ת"א לפ"ק ונפטר בשמיני להדש השני בשנת ת"ח לפ"ק, הגאון ר' משולם זלצבורג הניח אחריו בנים נינים ונכדים גדולים בתורה ונדולה ואחד מבניו היה הרב הגדול מו"ה אברהם עבידל ז"ל שבא בקשר החיתן עם הרב הגביר שר ונגיד בישראל מו"ה שלום שבנא הכהן התן הגאון בעל מגיני שלמה שהיה פרנס הדור ומנהיג בעיר קראקא והמדינה. גם התניו לוקחי בנותיו היו רבנים גדולים ועצומים ומצוינים ולהגאון מו"ה משולם הנ"ל היה נין ונכד שהיה גאון הנאונים מו"ה משולם איגרא זצ"ל שהיה אבד"ק טיסמניץ אב"ד ור"מ בעיר פרעשבורג ישם מנוחתו כבוד והוא נ"כ נין ונכד להג"מ יהושע הנ"ל בעל מגיני שלמה (ס' כלילת יופי ח"א מהגאון מו"ה ה"ן דעמביצר ז"ל רבד"ק קראקא).

ו) ידיד נפשי הרה"נ מו"ה אברהם איטיננא נ"י מדוקלא כתב לי וז"ל. שמעתי מפי ידי"נ החסיד הישיש מו"ה משה נ"י בשם אביו הרב החסיד מו"ה נפתלי הורוויץ ז"ל מפה שהוא בעצמו שמע מפה קדוש הרה"ק מו"ה נפתלי זצ"ל מרפשיץ זי"ע שאמר כי כל הקורא לרבנו משולם מפרעשבורג בשם ר' משולם ולא אמר רבי ר' משולם עובר בעשה (ברכות י"ג) וכמו"ש הז"ל במד"ר (וירא פ"ט) כל מי שמזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה.

ז) בהיות העלם רבי משולם בן שש שנים היה אז הבעש"ט הקדוש זצ"ל בעיר בוטשאטש. וראה את העלם הזה בין שארי ילדים כגילו, ויבט עליו הבעש"ט ותמהו וישאל בן מי זה העלם. ויגידו לו כי בן רבי שמשון הוא. אז אמר הבעש"ט, זה

העלם

*) פני יהושע שו"ת על ד' ש"ע.

בעת הזאת היו לו החומרות בראשונים ואחרונים קלות להולמם. וספרים אשר רבנים גאונים, עמלו לחקור אחר תוכנם, לבוא עד תכונתם היה להילד הרך רבי משולם דבר קטן־הערך, ופעם אחת הוכיחהו אביו: מדוע לא ישום עיניו על ספרי פני יהושע אשר הלומדים ישימו כל מעינם בם. ואתה לא יחמוד לבך להוגה בם לראות דברי שארנו גאון ישראל זה. אולם הנער ענהו אבי יקירי. אל תתפלא עלי גם לבי יהגה יראת הכבוד לפני גאון גדול כזה. וכבר למדתי אותם מרישא עד גמירא, והמה כמונחים בקופסי, ואני זוכר את כלם. אביו אם כי כבר הכיר את ערך בנו הקטן הזה, לא האמין למשמע אזניו. ע״כ תהה על קנקנו. ואיך שמח ורחב לבו שראה כי כל ספרי פני יהושע שגורים על זכרונו הדק היטב ח).

פרק ב.

בהיות רבנו משולם בן תשע שנים כבר הרעיש כל העולם בחריפתו ובקיאתו ודרש במקהלות ביום שבת קודש בביהכ״נ הגדול בעיר בראדי (אולי בעת בא שם להתקשר בקשר החיתן עם בת הגביר ר׳ שמואל ביק מבראדי) עיר ואם בישראל מלאה ת״ח וגאונים. וכלם התפלאו על עלם קטן וצעיר כמוהו, כי ימלל רברבן כאחד הגאונים הגדולים אשר בארץ. וגם הגאון המפורסים מו״ה יצחק הלוי איש הורוויין הנקרא רבי איציקל המבורגר בן הגאון מו״ה יוקל הורוויין אבד״ק גלוגא רבתי, היה אז אב״ד בעיר בראדי ט) וגם הוא היה בן הבאים לשמוע

דרשת

העלם הנהו מן הנשמות החדשות (ס׳ אוהל נפתלי) פירש כי בעת הגלות ליכא נשמות חדשות והכל רק גילגולים והיא היה נשמה חדשה. כי לפעמים יש זכי׳ לצדיק בעבודתו שזוכה להביא נשמה הדשה להאיר לו מה שיהי׳ לעתיד (כשם הרב הצדיק מו״ה אברהם יוסף שליט״א (זצ״ל) מקשאנוב).

ח) הגאון ר׳ יוסף לעווינשטיין שליט״א אבד״ק סעראצק בפולניא הרוסית כתב באחד ממכתביו אלי וז״ל. בהיות רבנו משולם בן ט׳, ידע כל סברות והדושי אא״ז פני יהושע, ודלג על השלחנות ואמרם בע״פ.

ט) הגאון ר׳ יצחק הלוי איש הורוויין בן הגאון מו״ה יעקב יוקל האב״ד גלוגא רבתי בן הגאון הקדוש מו״ה מאיר האבד״ק טיקטין בן הגאון מו״ה שמעלקי האבד״ק טארנא בן הגאון מו״ה יהושע האבד״ק פרעמישל בן הגאון מו״ה יעקב ז״ל בן האלוף

מו״ה

דרשת העלם הנפלא הזה ובאשר שמע הרב דברים עתיקים יוצאים מפומא דהאי ינוקא היה משתומם על המראה ופלפל עמו זה מותיב וזה מפרק. והילד הקטן הזה נצח להרב הגאון. ובאשר בא הרב אל ביתו הכירה בו אשתו הרבנית י) כי רוח עצב שורר עליו וסברה כי זה סיבת

נצחון

מו״ה פנחס פרנס ד״ד ארצות ניסו של הרמ״א בן הרב מו״ה ישראל מפראג בן הג״מ ישעי׳ (אחיו של הגאון מו״ה אברהם אבי השל״ה) בן הג״מ שבתי שעפטיל בן הרב מו״ה ישעי׳ הלוי ז״ל מק׳ הורווין הסמוכה לפראג ויען שהי׳ שר עיר ההיא ע״כ נקרא בשם איש הורווין והג״מ שמעלקא הנ״ל היה חתן הגאון מו״ה משה האבד״ק קראקא בן הגאון מו״ה יהושע ב״ר יוסף בעל מגיני שלמה זצ״ל — בילדותו למד הג״מ יצחק בעיר בראדי ובעודו צעיר לימים היה מורה הוראה בישראל, אחיו של הר׳ יצחק הנ״ל היה הרב הגאון מו״ה מנחם מאניש ז״ל אבד״ק לבוב והרב ר׳ מנחם מאניש היה ניסו של הרב הגאון מו״ה יחזקאל לאנדא בעל נודע ביהודה. ובתחילה היה רב בעיר הארחוב ואח״כ נתקבל לאבד״ק גלאגוי למלא מקום אביו והתם שם ראבד״ק גלאגוי ונתקבל עתה לאבד״ק בראדי וכשמת הגאון ר׳ יונתן אייבעשיין ז״ל התועדו הקהל דשלשה עירות אלטונא המבורג וואנדזבעק בחודש שבט אודות מנוי רב חדש, והיה על הבורר ההג״מ טעבלי ששייער אבד״ק באמבערג, ההג״מ אברהם אבד״ק בריסק, ההג״מ נתן דק׳ פראנקפורט, ההג״מ צבי הירש אבד״ק הלברשטאדט. ההג״מ יוסף שטיינהארט בעהמ״ה שו״ת זכרון יוסף אבד״ק פירטה, ההג״מ יחזקאל לאנדא אבד״ק פראג. ההג״מ יצחק הורוויץ אבד״ק בראדי וההג״מ אברהם אבא אבד״ק פראנקפורט. ופרנסי הקהלה שאלו את הגאון רבי יעקב עמדן, ונתן דעתו והסכמתו על ההג״מ יצחק הורוויץ ונתבחר לאבד״ק אה״ו יום ל״ג שבט לסדר לא תענה על רב לפ״ק, ומצאצאיו היו הגאונים מו״ה מרדכי צבי הלוי אבד״ק הורחוב ומו״ה נתן אבד״ק שדה לבן ומו״ה אלעזר אבד״ק זלאזיין ומו״ה יעקב יוסף אבד״ק אלעקסניין ומו״ה אברהם ארי׳ מעיר בראדי. והתנו׳ הגאון רבנו משולם איגרא והגאון הצדיק מו״ה מנחם מענדל מליסקא. והגאון מו״ה ישכר בעריש אבד״ק הנובר (שהי׳ אח״כ מחו״ת של רבינו כמובא להלן) ובזווג ראשון הגאון מו״ה יעקבקא סג״ל לנדא מבראדי בן הגאון בעל נודע ביהודה, אך נתגרשה ממנו והגאון מו״ה חיים אבד״ק ראזדאל בן הגאון בעל מרכבת המשנה) פירש על ששה סדרי משנה ובפרט על ס׳ זרעים ופי׳ הערמה ופי׳ על מסכת קנים הכל בקיצור מאוד, ועוד הרבה ענינים בקיצור נמרץ הפלא ופלא.

י) הרבנית זו היתה האשה המשכלת מ׳ רייצא בת הקצין מו״ה יעקב באב״ד בן הגאון מו״ה יצחק באב״ד אבד״ק בזעזאן ובראדי.

ותנאי

נצחון העלם על בעלה. והיא הוכיחה אותו מדוע ירד מרום גדולתי ללחום מלחמתו של תורה בתוך קהל ועדה עם עלם קטן כזה ובאותו שעה ישבה בתו הילדה אצל אמה. אז השיב הרב לאשתו. "רגש לבי הולך וסוער על פליאה נשגבה מאתי, הלום ראיתי פלאות לולי ראיתי בעיני לא האמנתי עלם צעיר כזה יהי' סיני ועוקר הרים אין כמוהו —" והניח ידו על ראש בתו הילדה (היא היתה בתו הבכירה רבקה אסתר שמה) וברכה יהי' רעוא שתנשא לאיש היגמת הילד הזה שדרש היום בביהכ"נ.

רבנו משולם אחר זה שהגיעו שנותיו לשליש עשרה נשא את בת הגביר האדיר מו"ה שמואל ביק מבראדי והוא התהלל עם הכלי יקר ומפואר שהזמין לו ד' להתן לבתו אולם בתה זאת לא יכלה לדור עמו ולא יכלה לסבול גודל חסידתו וקדושתו ע"כ לא רצתה אך שיתן לה גט פטורין יא) וכל אנשי העיר כאשר ראו זאת בן תמהו. וישאלו את הר' שמואל הנזכר מדוע עשה כדבר הזה לגרש אברך גאון גדול וקדוש כמוהו. וענה הגביר הנ"ל מה אעשה הלא גמרא בודאי קדושה וטהורה ועכ"ז אי אפשר לדור עם הגמרא. ואז נסתבב שנתקיימה ברכתו של הגאון מו"ה יצחק הלוי אבד"ק בראדי ונכבדות מדובר בו לקחת את בתו לאשה עוד טרם נסעו המבורגה לישב שמה על כסא הרבנות בשנת תקכ"ה בחודש אב או אלול. — ובאותו זמן נתעורר הרעש בין הגאונים אודות הגט שסידר גאון אחד מעיר בראדי. וגדולי וגאוני עיר הזאת ערערו על הגט הזה והעריכו בענין זה שאלות ותשובות הרבה. וגם הגאון הצעיר רבנו משולם ערך תשובה גדולה וארוכה בענין גט זה ברוח חריפתו ובקיאותו והגאונים מבראדי שלחו את כל התשובות להרב הגאון מו"ה ישעי' פיק זצ"ל אבד"ק ברעסלא להכריע ביניהם עם מי הצדק. ובין התשובות היתה גם התשובה של רבנו הגאון רבי משולם. וכאשר קרא הגמ' ישעי' פיק את התשובה של רבנו משולם השתומם מאוד מעוצם החריפות והבקיאות, ע"כ נכספה נפשו לדעת מי הוא בעל התשובה הזאת. ובעת ההיא בא הגביר הר' שמואל ביק הנזכר לעיר ברעסלא לרגל מסחרו וישלח הגאון ר' ישעי' פיק את משמשו אל הר' שמואל

יא) ותנאי התנה רבנו משולם עם חותנו שישיא את גרושתו לת"ח. וכן קיים חותנו שהשיאה להרב הגאון מו"ה ארי' יהודא ליב תאומים אבד"ק ליזענסק וק' בראדי בעהמח"ס גור ארי' יהודה ס' יעלת חן וס' אילת אהבים.

בספר

שמואל ביק וביקשו לבוא אליו. ובאשר בא אל ביתו שאלהו מי הוא הה"ר משולם איגרא בעיר בראדי. ויען הר' שמואל ואמר הוא אברך אחד צעיר לימים מאוד ת"ח ומופלג. ולאשר שמע הגמ' ישעי' פיק כי הוא עודנו אברך רק בשנים הוסיף עוד להשתומם יותר, וישאלהו הר' שמואל על מה הוא משתומם כל כך ויען הגאון רבי ישעי' יען מכל התשובות אשר שלחו אליו, תשובת רבי משולם עלתה על כלנה. ובנראה מבותלי התשובה כי האברך הזה הוא גאון עצום אין דוגמתו בכל העולם בשמוע הר' שמואל את הדברים האלה, ייצר לו מאוד על אשר גירש אותו ומרוב צער ויגון התחיל להתעלף בבית הגאון הנזכר. ובאשר שב רוחו אליו שאלו הגאון הנזכר סיבת התעלפותו. ויספר לו הר' שמואל כי הוא היה חתנו וגירש אותו. אז אמר לו הגאון רבי ישעי' א"כ איפוא תוכל אתה להתעלף הלאה, אם שלחת אברך יקר גאון גדול וקדוש כזה מביתך. יב)

רבנו משולם בעת היותו בבראדי נוכל לצייר בנפשנו איך היה לשיחה בפי כל חכמי העיר וכלם שבחוהו והללוהו וקרבהו כמו נגיד וחלקו לו הכבוד כיאות לאברך גאון גדול כמוהו ובכל מקום היה בראש המדברים, כי מי היה שגיא כח ללחום אתו במלחמת התורה, וגם היה אהוב וחביב לכל, ומה מאושר היה האיש אשר נתכבד שהגאון רק בשנים זה יהי' מבאי ביתו. ופעם אחת נקרא לסעודת ברית מילה לאחד מנכבדי עיר בראדי ושמה היו גם הרבה ת"ח. ורבנו ישב אז בראש הקרואים והשלחן היה מלא דשן בלחמו ויינו של תורה ופלפלא חריפתא, ואז היה בדיחי דעתו, ואמר בפני המסובים: בהיותי בן תשע שנים הייתי בקי בכל ספרי שארי הגאון בעל פני יהושע בעל פה. ובאשר הייתי בן שתים עשרה שנה יכולתי לחשוב כל המקומות שמהולקים

יב) בספר אוהל נפתלי מובא הסיפור הזה, כי הגט שנתהוה מהלוקת על ידו בין גאוני עיר בראדי היה הגט שנתן בן הגאון מ' מרדכי זאב הזקן אבד"ק לבוב. אולם זאת היתה בשנת תקמ"ז כמובא בשו"ת רבנו משולם חלק הא"ע סי' ל"ב. גם אז היה רבנו משולם בן ל"ה שנים והי' אב"ד בעיר טיסמניץ. וגם הרב ר' שמואל ביק כבר לא הי' בין החיים, אך המהלוקת הי' בגט אחר ולא בהגט שנתן בן הג' הנ"ל וגם ידי"נ הרב הג' מו"ה אברהם איטיננא נ"י שממנו הובא הדבר בס' אוהל נפתלי כתב לי שגם הוא בירר הדבר כי המהלוקת שהי' אז לא הי' אודות הגט שנתן בן הגאון מהרמ"ז ז"ל הנ"ל. ובהקדמה

שמחולקים רש"י ותוס' בכל הש"ס ועתה יש לאל ידי (בעת הזאת היו שנותיו חמש או שש עשרה) להראות בכל ספר הש"ך המקור מכל ספרי הראשונים להחדושים שהמציא. ואמרו המסובים ניתי ספר הש"ך ונחזי בו ואמר רבנו משולם כי אין צורך להביא הש"ך והתחיל להציע דברי הש"ך מרישא עד גמירא. והראה על כל דבר ודבר מקורי הראשונים והיה לפלא בעיני המסובים. יג)

פרק ג.

בן שבע עשרה שנה היה רבנו משולם בעת שנתקבל לאב"ד ור"מ בעיר טיסמניץ. זאת היתה בשנת תקכ"ט. ובעת ההיא היתה עיר טיסמניץ עיר ואם בישראל, ובכלוב מלא עוף, כן היתה העיר הזאת מלאה תורה חכמה ועשירות גם יחד וביניהם היה בעל-בית אחד מצוין גאון וגדול בעל משרפות יי"ש (וואַנער) ור' הירצל קאַנטשיקער שמו יד) והמה שקלו וטרי בהלכה טו) והיה אהבה עזה ביניהם: טז) ורבנו משולם ישב על כסא כבודו בעיר טיסמניץ ומצודתו פרוסה על כל מחוז

סטאניסלאב

יג) ובהקדמה לשו"ת רבני משולם כותב נכדו המביא לביה"פ מעין דברי אלו בהיות רבנו כבן י"ב שנה השיב לשואליו מה הידש כל אחד מבעלי תוס' כמו הר"י והר"ת, וכן בכל הש"ס. והיה סופר ומונה הידש כל אחד מהם בכל מסכת ומסכת איש על דגלו. וכשהי' לאיש אמר אי ה"ו אשתכחת תורה מישראל היה מהדר ליה בפלפילו.

יד) בעת שנתקבל רבנו לאבד"ק טיסמניין מצא בשם את הגאון ר' הירצל קאַנטשיקער או כאשר נקרא ר' הירצל וואַנער. ואחר שנשא ונתן עמו בד"ת אמר אלו לא באתי לשכון בעיר טיסמניץ אך על אשר שיש שם ת"ח כמוהו די לפני. (כתב לי ידידי ההריף ושנון בנש"ק מו"ה אפרים קטן נ"י מביאלא בן הרה"צ מו"ה יצחק קטן זצ"ל מטיסמניץ).

בשו"ת רבנו משולם חלק הו"מ סימן כ"ד מובא תשובה אחת אליו וז"ל ורב גוברין משלשלת היוחסין. לית דין צריך קילוסין ה"ה א"ה או"נ ש"ב חביבי וידידי ידיד ד' הרב המאה"ג הריף ובקי המפורסם נ"י ע"ה ה"ה כש"ת מו"ה נפתלי הירץ הכהן. וע"ג כותב המו"ל זה הר' הירצל קאַנטשיקער – וגם בס' ישועות יעקב או"ה סי' רנ"ג מובא ר' הירצל הנ"ל ויכנהו תלמידי.

טז) בהיותי כבר רבנו משולם בעיר פרעשבורג בא אליו הג' ר' הירצל קאַנטשיקער ורבנו זימנו לשלחנו, ובתוך שיחתם סיפר הג"מ רבנו משולם לאושפיזא שלו

זה

סטאניסלאב כי היה נקרא בשם „קרייז־רב“ והוא כזקן יושב בישיבה שפט את עדתו בצדק ומישרים. והרביץ תורה להרבה תלמידים אשר באו מכל אפסי ארץ להקשיב לקח וסברא מרב צעיר בשנים וזקן בדעת ובחכמה ובתבונה יתירה. ואשר מהם נעשו לגאונים גדולים עמודי הוראה אשר כל בית ישראל נשען עליהם ואלה הם קצת מתלמידיו אשר שמם נודע בשערים הגאון הגדול מופת הדור מו״ה מרדכי בנעט יז) והגאון הצדיק מו״ה נפתלי צבי מראָפשיץ

זה הדבר: בע״נ פלוני מטיסמניץ בוא יבוא הנה בכל עש״ק *) עם עגלתו מלאה סחורות בכניסת שבת אחר צאת הכוכבים. הלא חז״ל אמרו במקום שיש הילל שבת דליקה מצויה. הר׳ הירצל הרגיש בעת דיבר רבנו דברות קדשו בלהבת אש. והבין כי לא דבר ריק היא וכי בודאי דבריו הקדושים יעשו רושם ע״כ הביט בתוך שיהתם על מורה השעות לראות באיזה שעה דיבר רבנו דבריו הקדושים. וכבוא אח״כ ר׳ הירצל לביתו לעיר טיסמניץ שמע כי ביום הזה באותה השעה שדיבר רבנו דבריו, הבערה ללהב יצאה ושרף את בית בעל העגלה הנ״ל ואת כל הונו ורכושו. (בס׳ אוהל נפתל. בשם הרב הגאון מו״ה פנחס הלוי איש הורוויץ נ״י (ז״ל) אבד״ק בראדשין).

יז) הגאון ר״מ בנעט נולד בכפר שורנע בגליל וויסענבערג אשר במדינת הגר בשנת תקי״ג. מצד אמו היה נכד הרב החסיד מו״ה אבריל בנעט זצ״ל ונין הג״מ נפתלי כהן צדק זצ״ל מפוזנא. וממשפחת אביו היה מגזע החכם צבי. בהיותו בן ה׳ שנים שלהוהו הוריו ללמוד בניקלסבורג בן י״א שנה שלהוהו הנגיד ר׳ גבריאל מ״ב שהיה לו לאב בנ״ש לגיסו הג״מ אבד״ק איטינגען במדינת עלזס. שמה למד ד׳ שנים. בן ט״ו שנים נסע לפיורדא אל הג״מ יוסף שטיינהאַרט בעל שו״ת זכרון יוסף והוא היה רבו מובהק. בשנת תקל״א שב עירה ניקלסבורג ושם ארש לו את בת הג״מ נימפל פרוסטיץ. ומיד נסע לפראג ושהה כשנתיים עד נשואיו. בעת היותו בפראג למד עם תלמידים רבים שסבבוהו. והיה יוצא ובא בבית הגאון בעל נוב״י וצלי״ה אחר פטירת חותנו נשבר מטה לחמו והוכרח לקבל את משרת דומ״ץ בעדתו בבי דינא של הגאון מו״ה גרשון חחת זצ״ל משם קבלוהו קהל לינדנבורג לרב ומורה. והוא אז בן שלשים ושתים שנה. ושפט את עדתו כשנה ומחצה וקבלוהו קהל שוסבורג הגדולה אשר באונגריה לרב אב״ד. אחר פטירת הג״מ גרשון חיות אבד״ק ניקלסבורג בא בין כל הרבנים שבאו לחלק לו את כבודו האחרון גם הגאון ר׳ מרדכי בנעט. וישא חן בעיני העם וראשיו ונתקבל בכבוד גדול בשנת תקן לרב ור״מ בק׳ ניקאָלסבורג ומדינת מעהרען. בשנת תקס״ב שלחו אנשי ק״ק פרעשבורג אנשים השובים וידועים עם

*) בעת הזאת היתה עיר טיסמניץ עיר מהוללת ושיירות מצויות מהתם לפרשבורג.

אגרת

מראפשיין יה) בן גיסו הרב הגאון הצדיק מו״ה מנחם מענדל זצ״ל אבד״ק ליסקא והרב הגאון המפורסם מו״ה יעקב אבד״ק קאליש וק״ק ליסא בעל

הות

אגרת הרבנות שיהי׳ לרב ומורה לעדתם, ולא נתנוהו קהלת נ״ב להפרד מהם. בשנת תקפ״ט בא שמשו זצ״ל (העתק למעני הב״ה הרץ ושלם מר ישראל בן ידי״נ הגאון מו״ה יקותיאל ארי׳ קאמלהאר נ״י ר״מ בסטאניסלאב).

(א״ה בתולדה זו וגם בשום מקום לא נמצא שיהי׳ רבי מרדכי בנעט תלמיד רבנו, ואמנם יש לפקפק מזה הרבה א׳ הלא היו כמעט שוים בשנות הייהם, וב׳ היה מרחק רב ביניהם. וכפי שכותב נכד רבנו בהקדמה לשו״ת רבנו משולם. וגם כותבי ההורות אהרוו הי׳ ר״מ בנעט תלמיד רבנו בעת שגר בעיר בראדי וכפי התולדה שנכתב כאן היה באותו הזמן רמ״ב הרחק ממדינתנו בעיר אינטינגען במדינת עלזס להקשיב שמה לקח. ואולי יודע מי לפתור את השאלה).

בהקדמה לשו״ת רבנו משולם כותב נכדו המלבה״ד ז״ל, זה כחמש שנים היה איש תמים בעיר ניקלסבורג ואשתעי ליה זקן אחד שפעם אחת תמהו כל אנשי העיר על הגאון מו״ה מרדכי בנעט שביום אחד לא חודש ולא שבת עשה משתה לקרואיו ואמר להם היום עמדתי על דעת רבנו הקדוש רבי משולם זצ״ל במילי דאורייתא ששמעתי מפיו זה ארבעים שנין.

יה) הרב הצדיק המפורסים הגאון הגדול והסידא קדישא מו״ה רבי נפתלי צבי זצ״ל מראפשיין היה בן הרב הצדיק מו״ה מנחם מענדיל זצ״ל אבד״ק ליסקא בן הגאון מו״ה יעקב זצ״ל אבד״ק ליסקא וחתן הגאון מו״ה יצחק הלוי א״ש הורוויץ אבד״ק המבורג ועיר בראדי וגיסו של רבנו משולם (עין הערה ט) בני הרב הצדיק מו״ה נפתלי צבי הנ״ל המה. א) אשת הגאון הק׳ מו״ה אשר אבד״ק ראפשיין אבי הצדיקים מו״ה מנשה אבד״ק הנ״ל ור׳ אהרן ור׳ יחיאל אבד״ק קולבסוב ור׳ מנחם מענדיל אבד״ק גלוגיב ואשת ש״ב הרב הצדיק ר׳ פייבש הײלפרן זצ״ל מבעזאן ור׳ אלימלך אבד״ק סוקולוב. ב) הנה״ג ר׳ יעקב הורוויץ אבד״ק קאלבסוב ומעליין אבי הרבנים מו״ה יודל אבד״ק מעליין (אבי ר׳ נפתלי אבד״ק מעליי) והר׳ הנינא הורוויץ אבד״ק אילניב חתן דודו הנה״ק מו״ה אליעזר מדזיקוב ור׳ אברהם אבד״ק שענדישוב ואשת הרה״ק ר׳ אליעזר מקאזניץ ואשת הר׳ העשיל אבד״ק אלפין ואשת הר׳ נפתלי אבד״ק זאבנא. ג) הנה״ק מו״ה אברהם חיים הורוויץ אבד״ק ליסקא אבי הה״ר נפתלי אבד״ק הנ״ל ואשת הרב ר׳ ישראל הורוויץ אבד״ק בארנוב בן הנה״ק מו״ה אליעזר מדזיקוב ואשת הה״ר אביגדר הלברשטאם אבד״ק דוקלא. ד) הה״ק מ׳ אליעזר מדזיקוב אבי הה״ר ישראל הנ״ל חתן דודו והה״ר מאיר אבד״ק דזיקוב והה״ר ראובן אבד״ק דעמבין והה״ר משה.

חות דעת. יט) והרב הגאון המפורסים מו״ה נחמי׳ אבד״ק סאסוב כ) והרב המאוה״ג הצדיק מו״ה מאיר לאנדעסבערג אבד״ק פעזינג הסמיכה לק״ק

פרעשבורג

משה אבד״ק ראזוואדוב ואשת הה״ר נתן מאיר בהתגה״ק ר׳ חיים הלבערשטאם זצ״ל מצאנז אבי הנה״ק ר׳ שלמה אבד״ק וויזניצא ואשת הר׳ הגינא אבד״ק אילינוב הנ״ל וגדולת מעשיו של רבינו נפתלי צבי הנ״ל כתובים בספר אהל נפתלי באריכות.

יט) הגאון רבי יעקב אבד״ק קאליש וליסא בעהמ״ח ספר חות דעת נתיבות המשפט מקור חיים ושארי חבורים היה בן הרב הגאון מו״ה יעקב משה אבד״ק זבורוב בעל המחבר ספר הדושים על מס׳ כריתות בן הגאון מו״ה נתן אשכנזי זצ״ל מעיר בראדי בן הגאון חכם צבי זצ״ל הגאון הזה למד אצל רבנו בעיר טיסמניץ והעתיק את כתבי ידו בח״ת ויש לו תשובה בשו״ת רבנו משולם חלק אה״ע סי׳ כ״ח וכאשר היה לו איזה שיח ושיג מרבנו זה קרא אותו בשם רבנו תם בעל התוספות. ידידי הרב הגדול השלם מו״ה אברהם איטינגא נ״י מדיקלא כתב לי באחד מכתביו אלי ז״ל, תלמיד רבנו הגאון בעל חות דעת שאל אותו פ״א ילמדנו רבנו. מדוע את דברי הרשב״א אני מבין היטב ואת דברי רבנו אינני מבין, האם דברי רבנו עמוקים יותר מדברי רבנו הרשב״א? ויען הרב הקדוש רבנו משולם ויאמר. דע כי גם את דברי הרשב״א אין אתה מבין כי מי יוכל לבא עד חקר עומק תבונתו. רק הרשב״א היה בכחו ברוב חכמתו להלביש את דבריו דברי פי חכם באופן זה אשר כל איש יבין את דבריו כפי השגת שכלו. אבל אנכי לא כן עמדי כי לא בכחו כחי להעתיק מהלצות דברי שיהי׳ מובנים לכל אחד ואחד כפי יד שכלו מגעת. על כן דברי בלתי מובנים לך כי המה עמוקים מאד.

כ) ידידי הרב הנ״ל כותב הלאה. שמעתי מפי דודי הרב הגאון מו״ה אברהם בנימין קלוגר שליט״א (ז״ל) מבראדי כי רבנו משולם היה לו תלמידים גדולים וחריפים שהיה לומד עמהם בעיון רב בפלפול חריף ועצים כדרכו בקודש. וגם היו לו תלמידים בינונים שהיה לומד עמהם כל יום בבוקר השכם קודם התפלה גפ״ת בדרך פשוט ואחד מתלמידיו ההם היה גם הרב הגאון מו״ה נחמי׳ אבד״ק סאסוב. והרב הנ״ל היה גאון גדול והי׳ חביב מאד אצל מר זקני הגאון ישכבנ״ה מרן שלמה קלוגר ז״ל. וכאשר נסע אא״ז לעיר ברדיטשוב אודות השו״ב דשם כתב להגאון הנ״ל שיבוא לעיר בראדי למלאות את מקומו בהוראות או״ה במשך הימים אשר יתעכב בעיר ברדיטשוב. וסיפר לי דודי הגאון הנ״ל שהוא היה אז עלם צעיר לימים. וראה גודל התמדתו בתורה עד אין לשער ובכל ליל שב״ק העמיד נר דלוק בתוך החלון וכנגד היטב את דלת החלון, והיה עומד כל הלילה רגלו אחת על הארץ ורגלו השני על ספסל והי׳

הוגה

פרעשבורג כא) בהרב הגדול מו"ה יוסף לאנדעסבערג ז"ל והרב הגאון הגדול מו"ה מרדכי דוד אבד"ק יעניקא הוא אביו של הגאון מו"ה אהרן קארנפעלד אבד"ק הנ"ל בעהמ"ח ספר ציונים לדברי הקבלה (והר' אהרן הנ"ל נפטר בן פ"ז שנים ג' מרחשון שנת תרמ"ב) הרב הגאון מו"ה הירש קוניין שהיה אבד"ק בעלעד כב) והרב הגדול מו"ה יעקב צבי הכהן קאנער ממאהליב כג) והרב הגאון מו"ה נתן נטע כאליצער אבד"ק פודהייץ

והרב

הוגה בתורה, ובשו"ת סת"ם לאא"ז הו"ג הנ"ל מובא תשובה להג"מ נחמי' ב"ה תפילין. סי' ל"ב תשובה יו"ד וכותב עליו ידידי ידיד נפשי הרב הגאון הגדול החריף ובקי בש"ת מו"ה נחמי' נ"י אבד"ק סאסוב. וכפי שכתב לי ידי"נ הה"ג מו"ה אברהם יעקב הורוויץ נ"י אבד"ק פראביזנא הי' הוא עם הגה"ק ר' משה ליב מסאסוב התנים לתרי אחי בסאסוב ושימש הרבה צדיקים בעלי רוה"ק והיה צדיק גדול ונפטר בשנת תרי"ז מ"כ בעיר סאסוב.

כא) הרב הג' מו"ה מאיר לאנדעסבערג הי' יליד עיר ובארש הסמוכה לטרניפאל ובשחר של ילדותו בא עם רבו הגאון רבנו משולם זצ"ל בעת נתקבל לאבד"ק פרעשבורג למדינת אונגארן ומתורתו וצדקותיו של רבו שתה לרוי' עד היה לאיש ובעיר פעזינג מצא את זיווגו בת גבירים וטובים ונתקבל שם לראב"ד ושם מנוחתו כבוד, בנו היה הגאון מו"ה יצחק אהרן לאנדעסבערג זצ"ל אבד"ק גראסוואררדיין. הוא אבי הרב הג' חריף ומבקי מו"ה יהודה ליב לאנדעסבערג נ"י אבד"ק סענהאלם, הה"ג ר' מאיר הנ"ל היה חכם בחכמת הקבלה והגאון בעל חתם סופר זצ"ל הצטרף אותו בענין קבלה מעשיות בנער שיצא מדעת. אביו של הר' מאיר הי' ת"ח גדול בשם ר' יוסף בן הה"ר מנחם מענדל בן הה"ר שלמה בן הגאון הקדוש מו"ה ארי' ליב דרשן מפוזנא הקדוש הי"ד שנהרג על קה"ש בפוזנא בשנת תצ"ז ע"י עלילת דם. אמו של ר' מאיר מ' ריבל היתה בת המפורסם ר' איציק בן לאותו צדיק המקובל מו"ה אפרים זלמן מו"צ ומ"מ דק' זאלקווא הנקרא בשם ר' זלמן ליקבר בן אחותו של רבנו בעל תבואות שור.

כב) הוא היה דודו של הג"מ אברהם אלעזר זאב אלט אבד"ק קו"ד והוא תמיד סיפר ששמע מפי דודו הג"מ הירש הנ"ל שהי' מספר מעוצם גדולתו של רבו רבנו משולם שנורא מאוד היה לראות כמה אימה ופחד ורעדה נפל על רבנו בעת בירך ברכה או התפלל כשהגיע להזכרת ד' הנורא יתעלה.

כג) הרב ר' יעקב צבי הנ"ל למד אצל רבנו שתי שנים בעת היותו בטיסמניץ הוא הי' אבי הרב החסיד מו"ה מיכל קאנער ז"ל מטיסמניץ והותנו של הג"מ מנחם מענדל הורוויץ אבד"ק באלהוב בעהמ"ח ספר שושנת יעקב על החו"מ כלו בביאר

רחב

כד) והרב הגאון מו"ה משה מינץ אבד"ק אובין ישן כה) והרב הגאון הצדיק מו"ה ברוך פרענקל תאומים ז"ל אבד"ק לייפניק בעהמ"ח ספר ברוך טעם ושארי חבורים ויצא שמו על פני כל הארץ בחידושיו והגהות על ש"ס והגהות

רחב כולל הרבה קובצים גדולים ושל הג"מ אפרים אבד"ק ראדוויל וק' ויניצא. הג' ר' יעקב צבי הנ"ל נסע בסוף ימיו לאה"ק וישב שמה ערך שמונה שנים בעיה"ק צפת תוב"ב ונפטר שם.

כד) הגאון ר' נתן נטע היה מגזע רבנו בעל הטו"ז. הוא הי' קודם תלמיד רבנו משולם ואח"כ ישב לרגל הגאון מו"ה צבי הירש קרא זצ"ל אבד"ק בוטשאטש בעהמ"ח שו"ת נטע שעשועים שקל וטרי עם הגאון מהרש"ק ז"ל מבראדי ועם הגאון מהר"ם טייביש זצ"ל אבד"ק יאססי בעל שו"ת תועפת ראם ומובא בתשובותיהם נפטר בערך שנת ת"ר נכדו ותלמידו הוא הג"מ שמעון מעללער אבד"ק פודהייץ ואח"כ ראבד"ק סטאניסלאב אבי הרב הג' מו"ה יונה מעללער נ"י מסטאניסלאב.

כה) הרב הג' מו"ה משה מינץ נולד בכפר מינקאוויץ ובהיותו כבר עשרים שנה בא לעיר בראדי כי נשא שם את בת הרב הנגיד מו"ה יוסף הלוי הרב דק' גאליצא כמו"ש בחיבורו שו"ת מהר"ם מינ"ץ סי' כ"ו. מעיר בראדי נתקבל לאבד"ק ראדוויל ובבואו שמה ויחן את פני העיר עמד ותיקן שם דבר גדול לסדר גיטין בעיר ההיא. אשר מיום הוסדה לא יוכלו לסדר שם גיטין כי היו ספקות הרבה בנידן קביעת שם העיר והוא בגודל חריפתו ובקיאותו קבע את שם העיר וערך בענין זה תשובה ארוכה ורחבה ושלחה אל הגאון בעל נוב"י זצ"ל וביקש ממנו את הוד והגאון הנ"ל השיב לו בכבוד גדול במבואר בתשובת נוב"י ה' אה"ע סי' קט"ז. האיש משה גדול בתורה ומורה גם הוא יורה בשפה ברורה בגמרא וסברא הוא ניהו אהובי א"כ הרב הגדול שבחו לספר הנייר הדל סבינא חריפא וכו' פ"ה ע"ה כ"ש מו"ה משה אבד"ק ראדוויל מכתבו קבלתי ובריך מתיו לשלום והנה קיים בקהילתו ויחן את פני העיר ותקן להם דבר חדש שלא הורגלו שם מימי קדם לסדר גיטין וקבע שם העיר. והדבר היא נחוץ לשעתו כי היה נט שב"מ. ועתה הוא שואל אם ישאר כן לדורי דורות, והנה אני תמה שהוצרך להביא ממרחק לחמו, לשאול ממני. והלא ידי משה איננו כבדים ומימיו חריפים וחדים וכו' וכל דבריו אמת להלכה כי בגט שם ישראל עיקר וכו' עי"ש. מעיר ראדוויל נתקבל לאבד"ק אבין ישן עפ"י השתדלות הגאון בעל נוב"י ובשנת תקנ"ד כבר היה בשם ואז נתן הסכמתו על ספר דגול מרבבה לרבנו הנו"ב. בעיר ההוא ישב על כסא הרבנות משך מ"ה שנים ונפטר שם ביום ב' ו' אלול שנת תקצ"א. הרב מהר"ם מינץ הי' נכדו של הגאון מו"ה משה יהושע העשיל זצ"ל

והגהות על ש"ע א"ח יו"ד וחו"מ כ) הרב הגאון מו"ה יצחק משה פערלס זצ"ל אבד"ק באניהאד בעהמ"ח שו"ת בית נאמן (ד' סיגעט תרס"ו) ובראש ספרו זה מובא קורות ימי חיי הגאון הזה, ובתוך שאר הדברים נאמר וז"ל: בעת ההוא כבר יצאו לו מוניטין בעולם להרב הגאון מו"ה משה משולם איגרא ותלמידו הגאון מו"ה מרדכי בנעט אבד"ק נ"ש והמדינה. אשר יצק מים ע"י רבו רבי משה משולם איגרא בהיותו עוד רב אב"ד במחוז סטאניסלאב ובעיר טיסמעניץ, ויסופר נפלאות מעוצם חריפתו של רבו וגודל בקיאותו פרישותו וחסידותו. ואחרי אשר בא השמועה שהגאון ר' משה משולם נתקבל בשנת תקנ"ד לאבד"ק פרעשבורג למלא את מקומו של הגאון מהר"ם ברבי ז"ל אז נשא ר' יצחק משה פערלס את

רגליו

זצ"ל אבד"ק טארנגראד וד"ק ראהאטין בעהמ"ה ס' ים התלמוד בהגאון מו"ה מרדכי זאב זצ"ל אבד"ק לבוב כי נשותיהם היו שתי אחיות.

כו) הה"ג ר' ברוך פרענקל תאומים היה בן הרב הגאון מו"ה שאול פרענקל תאומים זצ"ל אבד"ק אסטראווצא אחי הגאונים מו"ה ארי' ליב תאומים אבד"ק בראדי בעהמ"ה ס' שו"ת גור ארי' יהודה ויעלת חן והגאון מו"ה שמואל אבד"ק לובזעניץ בני הג"מ יוסף תאומים אבד"ק אסטראווצא ור"מ דק' לובלין בן הג"מ ארי' ליב אבד"ק קרעשוב בהג"מ יהושע פייבל תאומים אבד"ק פשעמישלא ומ"כ בק' קרעשוב בהגאון רשכבה"ג מו"ה יונה בר' ישעי' תאומים אבד"ק מיץ בעהמח"ס קיקיון דיונה ולמעלה בקודש. כאשר בא עתו עת דודים השיאו אביו עם בת הנגיד ר' יודל פרנס מווישניצא בהגניד מו"ה ברוך פרנס התנא דבי נשיאה אא"ז הגה"ק מו"ה יצחק סג"ל לנדא ז"ל אבד"ק קראקא. הוא היה אחד בין תלמידיו של רבנו משולם המצוינים, ואשר ירד לעומק חריפות ובקיאות של רבו וצלל במים אדירים מי חכמת רבו. ועליו אמר רבנו משולם כי היא אחד ומיוחד בין תלמידיו שהוא יורד לעומק תבונתו. ועל שנים אחרים מתלמידיו שהיו אח"כ גדולי הדור על א' אמר שהוא אינו יודע שאינו יודע ועל א' אמר שהוא עכ"פ יודע שאינו יודע. והג"מ ברוך היה אהוב וחבוב מאוד אצלו. ושמעתי מפי איש נאמן ששמע מפי הרה"ק הג' מו"ה שלמה הלברשטאם ז"ל אבד"ק באביב כי בעת שהי' הג"מ ברוך הנ"ל אבד"ק ווישניצא היה שם בעה"ב אחד ת"ח גדול ושמו היה ר' העשיל נכד הגאון רבי ר' העשיל והיה מחלוקת ביניהם וכאשר נפטר הר' העשיל הנ"ל אמר ר' ברוך הנה חז"ל אמרו שני ת"ח היושבים בעיר אחת ואין נוהין זל"ז בהלכה אחד מת ואחד גולה (סוטה מ"ט וסוף מגילה גירסא אחרת ע"ש) וכיון שהוא מת עלי להיות גולה ואז קיבל את הרבנית מלייפניק.

לעת

רגליו וילך לעיר פרעשבורג ללמוד אצל הגאון הזה עב"ל. הרב הגאון מו"ה אברהם פ"ש אבד"ק קאמארן נכד הגאון ר' מנחם דייטש אבד"ק גייטרא מוזכר בח"ס ובס' תשובה מאהבה כ"פ בשו"ת אמרי א"ש האה"ע היבר ס' אמרי שפר כ"י נח נפשי' י' מנחם אב שנת תק"ין.

פרק ד.

רבנו משולם אשר כל מעשיו היה לש"ש אחז מעשה אבותיו בידיו ובעת ההוא הפיץ הרב הקדוש רבי ישראל בעש"ט זצ"ל דרכיו דרכי עבודת ד' הרחיקו הרבה מלכת בדרך זה בזכרם הרעש הגדול וההרס אשר עוד לא נאלם דומי' מרדיפת ש"צ ימ"ש ובת דילי'. ולבם לא פג עוד מפחד מעניני עבודה על דרך הקבלה והחסידות. ואם כי רבני משולם

עמד

לעת זקנתו כהו עיניו מראות, ואמר שיש לו הנאה מזה, כי יודע אשר כל זה בא לו אשר שם לילות כימים והגה בתורה ועל זה אמרו הז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי'. ובכן סמוך לבו בטוח כי בניו ובני בניו יהי' ת"ח ועין בעין נראה כי דיבוריו של אותו צדיק נתקיימו בניניו ונכדיו של התנו הגה"ק מצאנז ז"ע. מבניו ובנותיו של אותו צדיק נודע לי, שהיו לו שני בנים וששה בנות. בניו הא' היה הג"מ יהושע העשיל ז"ל מקאמרנא (נפטר שם ד' תמוז תר"ג) והב' היה הג"מ יוסף תאומים פרענקל ז"ל מפלונסק. בתו רחל פיגא היתה אשת הגה"ק מו"ה חיים הלברשטאם ז"ל אבד"ק צאנז. בתו השני' נשאת להגה"ק הנ"ל אחר מות אחותה הנ"ל. בתו הג' היתה אשת הרה"ג מ' מאיר יחיאל קאמינר (מנ"כ בברדיטשוב וימת מות ישרים א' מרחשון תר"ז) הוא אבי הרה"ג ר' יודל קאמינער מהענטשין, חותנו של הרהגה"ק מו"ה יודא ליב מגור זצ"ל בעל ס' שפת אמת. בתו הד' היתה אשת הר' ישעי' שי' בן הרה"ק בעמח"ס מנחת זכרון על מס' עירובין, והר' ישעי' הנ"ל היה חותנו של הג"מ אהרן נתן העללער הנקרא ר' נטעלי אבד"ק פראמפאל וקרעשוב בהג"מ שמואל זנוויל אבד"ק פרעמישלא בעהמ"ח ס' זכרון שמואל עה"ת, בתו הה' היתה אמו של החכם ר' פיבל גאלדשטאף מקראקא מחבר ספרים מחוכמים. בתו הו' היתה אשת הרה"ג מו"ה מנחם מאניש מרדכי תאומים מבראדי. הוא היה רב גדול בתורה צדיק כביר נפטר בבראדי י"ב אדר שנת תקצ"ו ואא"ז הגה"ק מהרש"ק זצ"ל נתהמם עליו בהספידו בקלויז רבתי דק' בראדי, וההספד נדפס בחוברת מיוחדה הנקרא בשם „אבל יחיד" והר' מאניש מרדכי הנ"ל היה בן הרב ר' נתן נטע תאומים בן הג' מו"ה ארי' יהודא ליב תאומים אבד"ק בראדי בעל שו"ת גור ארי' יהודה ויעלת חן.

רבנו

עמד מנגד שיטה זאת כז) היו כל מעשיו ותנועותיו בקדושה וטהרה לא היה יום אשר לא רחץ בשרו במקוה מים כשירה. האריך מאוד בתפלתו שהיה בהתלהבות ורוח קדושה ונורא מאוד היה לראות המורא והפחד שנפל עליו בעת ברך ברכה או התפלל כח) כשהגיע להזכרת ה׳ הנורא יתעלה. מאס מאוד בתענוגים מבשר ודגים אבל אך משבת לשבת בלילה לא נתן שינה לעיניו לעפעפיו תנומה. כל מחמדי תבל שנא תכלית שנאה. ואהב את הבדידות ולא נהנה מסעודת הרשות אך מסעודת מצוה והיה הצנע לכת עם ד׳ ומספרים ממנו נפלאות עד אין חקר. וראה מה שכותב נכדו הרב ר׳ משולם מענדלסבורג ז״ל בהקדמת שו״ת רבנו משולם, רבנו עוד מילדותו החל לעבוד עבודת הקודש מלבד הגותו בתורה יומם ולילה קדוש היה לאלהיו. ולא נהנה מעוה״ז מאומה. היין משבת ויו״ט, פת לא בא אל פיו בלעדי יין של תורה יין ושכר לא שתה. שונא ומואס בבצע כאשר ימאס איש בבזוי הברואים. קול כנור ונבל לא שמעה אזנו מעודו. ומה גם המתבונן על הקדושה השפוכה על כתבי

קדשו

כז) רבנו משולם לא אהב את דרך החסידות. ופעם התוכח עם גיסו הרב הצדיק הגאון מו״ה מנחם מענדל זצ״ל מליסקא בעניני החסידות והגיד לו רבנו משולם כי דרכיו אשר יהלוך במו לא ימצאו חן בעיניו וגם התנהגות רבו הגאון הקדוש רבי אלימלך מליזענסק זצ״ל לא יפיקו רצון ממנו. ובבטוים קשים ביקר את מעשיהם אולם תכ״ד התחרט על דבריו. והלך לפייס את גיסו ר׳ מענדיל הנ״ל ובתוך דבריהם ביקש את רבנו משולם שיסע עמו לרבו הקדוש ליזנסקה, ויתהקה על מעשיו. ויראה שצדיק הוא בכל דרכיו ועולה בתפלתו הררי אל ובונה שמים מעליותיו. ורבנו משולם אמר לו הנה לי בכדי שלא אהי׳ מכרה עוד הפעם לבקר מעשיכם (ממכתב ששלח לי בן אחותי החריף והשלם מו״ה אלטר ווילף ז״ל מראזניטוב).

כח) ידי״נ הרב הג׳ מו״ה אברהם איטינגא הי״ו כתב לי ששמע מה״ה הישיש מו״ה משה הורוויץ נ״י מדוקלא שהי׳ פ״א משובתי שבת אצל הרב הגאון הקדוש מהר״ח הלברשטאם זצ״ל מצאנז זי״ע. והי׳ אז ג״כ הרב הצדיק מו״ה אברהם יוסף שליט״א מקשאנאז נכד רבנו משולם. וסיפר הרה״ק מצאנז להה״ר אברהם יוסף הנ״ל כי רבנו משולם, בעמדו לשפוך שיח לפני שוכן שחק לא היה אפשר לשום בן אדם לעמוד כל אורך הכותל המזרחי שהיה עומד שם ומתפלל יען כי מרוב דבקותו והתלהבותו היה רץ בכל אורך הכותל הנה והנה. כרע והשתחוה כארי וכלביא. עד כי מפנו ההשתחויות והכריעות העצומות והנוראות לא היה יכול לעמוד על מקומו.

וכשאדם

הדשו מקצה כי בשתיים יעופף. כברקים ירוצצו הגיוני חדושיו. וגם עטו דאה כנשר על הספר, עוד יראתו קדמה לחכמתו כי תמיד שוה ה' לנגד עיניו. ומלבד ציוני' בראש כל עמוד. גם מבין שורותיו יצהירו זכר שמו יתברך אשר הוציא במספר צבאם לפי בינתו הקדושה בסוד ד' ליראיו.

לתאר את צדקת רבנו ומפעלות תום דרכיו. ואיך רוח קודש רחף עליו אביא כאן איזה הגדות אשר יסופר ממנו כט) פעם אחת נקרא רבנו להגיד עדות בענין אחד לפני הערכאות בעיר סטאניסלאב עם עוד איזה בעלי בתים נכבדים מעיר טיסמניץ ובא לאושפיזא להרב הגאון מו"ה ארי' ליבש הלוי איש הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב שהי' בן גיסו הג"מ אלעזר ז"ל (עין הערה ט') ויהי בהשמע הרב הגאון מו"ה יעקב בעל חות דעת אשר היה אז מאוכלי פת בג חותנו בעל משרפות י"ש בעיר סטאניסלאב כי רבו רבי משולם בא עירה סטאניסלאב מיהר לבוא לקבל פניו. וכאשר אך בא על סף הבית אמר רבנו משולם לו ולבן גיסו הג"מ ליבש הנ"ל הבאתי לכם מנה אחת אפים קושיא חמורא בהרמב"ם והציע לפניהם ברב הידוד הספקות והקושיות ל) ואמר להם. לכו להדר הסמוך ולמדו היטב הרמב"ם ונושאי כליו. והנני נותן לכם עת חצי שעה להשיב על שאלותי, שניהם עשו כאשר צוה להם רבנו. והמה התוכחו והתפלפלו זה בכה וזה בכה. אולם שניהם לא יכלו למצוא פשר דבר.

וכיון

ובשאדם מניחו בזוית זו מצאו בזוית אחרת. פעם אחת בא רבנו אל ביהכנ"ס ומצא שם איש אחד עומד ומתפלל. ומחקה כקוף אחר מעשה הרב רין הנה והנה כורע ומשתחוה בתנועות משונות ויגש אליו רבנו משולם ואמר אליו בשלמא אנכי כשאני עומד ומתפלל יעלה על שרעפי לתרין אלף קשיות של בעלי התוס' ומבלבלים אותי מתפלתי ומוכרח אני לעשות תנועות משונות להסיב מחשבתי מהם. אבל אתה מה ימריצך לעשות תנועות משונות כאלה. האם גם עשתונתיך יהרו ויהגו מחשבות תורה כאלה?

כט) אחדים קראו תגר על אשר הבאתי עניני מופת מרבני הגאון רבי משולם זצ"ל, ואיננו מוצאים תואנה כלל על אלו כותבי תולדות חכמי האומות שמביאים כל התליכותם עם עוגביהן ומיטרתיהן בכל פרטיהם ודיקדוקיהם עד שנפש יפה קצה בהם.

ל) ידידי הרב הגאון מו"ה יוסף לעווענשטיין הי' אבד"ק סעראצק כתב לי באחד מכתביו אלי בהיות הגאון בעל חות דעת אבד"ק קאליש היה לו שאלה המורה ובא לפני רבנו משולם רבו ואמר לו שיעין באיזה סוגיא באותו דף ולמד שם ולא הבין

עד

ובין שעבר הזמן באו לפני רבנו והגידו לו שלא מצאו דרך ישר להתיר הספקות והקושיות. והוא פתח פיו בחכמה והגיד להם פשר דבר ותאורנה עיניהם ואמרו אין זה כי אם מלאך אלקים אשר כל שבילי דאורייתא נהירן ליה לא. ואמר רבנו הוחלתי כי לפחות בן גיסי ההדר ליבש יהיה לאל ידו לתרין את התמרא. כי לו יש מוח גדול ומשובח מאשר לתלמידי רבי יעקב אבל תוחלתי נכזבה. בין כך ובין כך בא הזמן לילך בשעה המיועדת לבית המשפט להגיד עדותם והב״ב אצו למהר לילך שמה. אולם הוא השיב להם התורה מגינה ומצלה. ועסקתה היא גדולה מלאבד העת לילך לערכאות. אל תדאגו הדבר איננו הכרחי כל כך. הב״ב אשר אמת הדין היה עליהם רצו בעצמם לבית המשפט להגיד עדותם. ואם יצטרך רבם להגיד עדותו ימהרו לקרוא לו. ומה התפלאו כי באו שמה שמעו כי אחד מהשופטים בעת עלה לבית המשפט נפל מעל המדרגות וישבר את רגלו ע״כ נתבטל יום הזה דבר המשפט. והיה דבר הזה להם לפלא (סיפר לי ידי״נ הרב הג׳ בגן של קדושים מו״ה משה בערגער ממשפחת האגער הי״ו מסטאניסלאב).

בכפר לארצקא הסמוך לעיר טיסמניץ היה מומר אחד אשר בקיוץ מבאוב היה בעיניו מה שחולקים כבוד רב לרבנו משולם אב״ד בעיר לימים זה. ובכל פה ישבח ויפאר את גודלת צדקתו. אמר בלבו הוא יכשיל את הרב הזה במאכלי איסור. ויראה אם לא יאונה לצדיק כל און. מה עשה לקח אפרוח אחת ונתן לה לאכול אך מאכלות אסורות מיום יצאה מביצה עד אשר נתגדלה והיתה שמנה וטובה. וישלח את אשתו למכור את[!] העוף הזאת. וצוה עליה שלא תמכור אך להרבנית אשת רבנו משולם בעד כל מחיר שתתן לה. וכן עשתה. ולמחרת

כאשר

עד שחזר אליו ושאל אותו עוד הפעם. ובכל פעם נתן לו מראה מקום אחר עד שהיה לו ל״ה מראה מקומות ואח״ז נולד לו מבוכה ממקום למקום עד שישב ג׳ חדשים ועסק בענין זה וראה כי הראשון היה המראה מקום מהאחרון ובכלם פשט ספיקו.

לא) הרב ר׳ משולם נכד רבנו מביא בהקדמת שו״ת רבנו משולם ז״ל שמעו אני מפי ר׳ יעקב ז״ל בעל חות דעת. בילדותו בהיותו בעיר קראב הסמוכה ללובלין כד אתא להתם והתאספו אליו גדולי התורה מסביב. וידעו כי שהיה מכיר חיל רבנו משולם באורייתא. והכביר חכמתו ודייק וגמיר שמעתא מפומי׳ שאלוהו על מעשי תקפו וגבורתו באביב הלדו השיב האם תבקשו לדעת מעשיו של רבנו תם?

בהקדמת

באשר נתבשלה העוף הביאה הרבנית הרוטב לפני רבנו אילם אם אך הריח בה שאל להרבנית מאיזה בשר בשלה המאכל הזה, וסיפרה לו שקנתה אתמול תרנגולה פטומה ושמנה וממנה בשלה היום. וצוה להסיר הרוטב מהשלחן ולהביא הבשר. אולם גם הבשר לא היה לפניו לריח נחוח, ואמר הבשר מסריח מדבר איסור וצוה להעמיד הכלים להצד עד שנודע לו פשר דבר. ולמחרת התפאר המומר כי הבשיל את הרב במאכל איסור וסיפר את כל אשר עשה. אולם אנשי העיר כבר ידעו את אשר נעשה כי רבנו לא רצה לאכול מהעוף אשר הרבנית קנתה מאשת המומר וספרו לו כי לשוא היה עמלו ופני המומר חפו.

זקני עיר טיסמניין יספרו. פ"א נקרא רבנו משולם לחופה לסדר קדושין לכהן אחד שנשה אלמנה, ובעת קריאת הכתובה קרא במקום ארמלתא דא „מתרכתא דא" וכששמעו העומדים שמה כי הרב קרא הכתובה בטעות עוררו אותו כי טעה וכי צריך לקרוא ארמלתא דא רבנו משולם החל לקרות הכתובה מחדש עוד הפעם. אולם גם בפעם השני קרא במקום ארמלתא דא „מתרכתא דא". והאנשים הזכירו אותו עוד הפעם כי טעה בקריאה. אך רבנו משולם פנה אל הכלה והתחיל לחקור אותה ושאלה בעלה הראשון מת, או נתגרשה ממנו? הכלה השיבה לו כי בעלה מת. אולם אחר הפצרת רבנו הודה האשה כי היתה נשואה עוד לבעל אחר עת קצרה זה ימים כבירים ונתגרשה ממנו ואח"כ נשאה בעלה שמת. ע"כ נתפרד החבילה בפקודת הרב והיה לנס.

רבנו משולם היה בתלמוד ותיק שמטהר ומטמא בק"ן טעמים. ובאשר בא העם לדרוש תורה מפיו בעניני איסור והיתר תיכף עלה במוחו כמה טעמים להכשיר ובנגד זה כמה טעמים להטריף. וכן אמר כשר, ואם השואל עוד לא הלך לדרכו, אזי התחרט ואמר לא כן כפי דעת פוסק זה או זה יש לאסור וכן הוזר חלילה לב) ע"כ ידעו אנשי עיר טיסמניץ.

לב) בהקדמת ספר תואר משה על הלכות שחיטה מהגאון מו"ה ליב ליטש זצ"ל שהיה דין בעיר פרעשבורג כותב שמעתי מהורני המופלא השוחט דפה מו"ה עוריאל ז"ל שפ"א היה לו שאלה אצל הגאון מו"ה משולם מטיסמניץ זצ"ל שהיה אב"ד פה בראיה אחת שהוודא שינתה מקומה שלא היתה מנחת בתוך הכיס וצוה לו הגאון ז"ל שינחנה בתוך הכיס וינפח והיה מנפה ולא היתה נשארה בכיס ושאל

לו

טיסמניין אם באו לשאול לו איזה שאלה, והכשירה הרב אזי מהרו בחין מקשת וברחו מביתו כי יראו לנפשם פן יתחרט ויטרפה. ואם אולי דן השאלה לטריפה אזי המתינו פן ואולי ימצא דרך להיתר. ופעם אחת בלילה הראשונה של חג הפסח אירע שאלה אצל סנדלר אחד יעקב שמו. ולו היה הרבה נערים מלומדי המלאכה ושלח אחד מהם לשאול את פי רבנו ואז כאשר בא הנער לשאול את שאלתו התחילו ב"ב לעשות הכנת להסיבה. הנער הציע את שאלתו ורבנו השיב לו כשר. אז מיהר הנער לרוץ לביתו להגיד את שולחיו פשר דבר כי כן צוה עליו האומן. ורבנו ישב אצל השלחן ועסק בשאלה זו פעם אמר המין ופעם אמר כשר וכן שקל וטרי ונשא ונתן בעצמו בענין זה עד חצי הלילה ואח"כ התעורר כמו משינה לג) ושאל איה הנער השואל, השיבו לו בני ביתו, כי כבר המה ועבר בעת אמר רבנו בפעם הראשון כשר. „ובכמה אנשים אנשי ביתו של הסנדלר הזה?" שאל להם. „ערך שמונה או עשרה" אמרו לו. אם כן היא, יפה דנתי וכשר הוא וכן הסכימו עמי מן השמים.

פרק ה.

את עמקות רעיוני רבנו משולם ושכלו החד היה עד להפליא עד אשר גם גאוני וגדולי הדור לא השיגו אורחות פלפולו (ראה להלן פרק י) ובקושי גדול הבינו את דבריו החריפים והחדודים עמוקים מני ים; כי לרוב בדברי תורתו ופלפולו עלה עד שיא שמים בסברות הדשות ושנינות דקה מן הדקה ונוקב ויורד עד התהום לחקר הלבה והעלה

פנינים

לו האיך הדין ואמר טרפה. וחזר ואמר לו שיהפוך הריאה כמו שהוא מנחת בבהמה וציוה לו שנית לנפוח הריאה והיתה נשארה בתוכה והכשירה. כי כן היה דרכו להפש אחר הדין לדוני אמת לאמתו ואמר הגאון הנ"ל ז"ל, היה לרבנו משולם שימש גדול בפולן שהלך תמיד להשגיח על השוחטים והבודקים כשהי' אביד בטיסמניין.

לג) בעת היות רבנו בבראדי הלך מביהמ"ד לביתו ומהמת רעיונות הנשגבות המתרוצצים אז במוחו נטה מהמסילה לאמצע הדרך ועגלה אחת באה ונסעו. והפה את רבנו והפילו לארץ ואנשים מהרו להקימו והוא היה נתעמק כ"כ ברעיונותיו עד אשר לא ידע מה נעשה אתו. ואמר אבל מ"מ צדקו דברי הרמב"ם (ש"ב הב"ה המשלם אברהם קופפערבערג בשם מו"ר הגאון מ' אברהם בנימין קלוגר ז"ל מבראדי.

פעם.

פנינים יקרים לברר הלכה בראי מלוטש וד' עמו בכל מקום הלכה כמותו. לד)

רבנו משולם בשמן תורה שמו, והי' נודף למרחוק הוא היה נודע בכל קצוי ארץ ברב גאונו וחד שכלו, ומכל עבר ופינה פנו אליו בשאלות שונות נחוצות להלכה למעשה, וגדולי הדור הריצו אליו ספקותיהם ושאלותיהם, ובהכנעה גדולה ובשבחים ארוכים מארץ מדתם העריכו אליו דבריהם וביניהם היו הגאונים המפרסמים רבי סנדר מרגליות מסטניב הוא היה גאון אמתי וצדיק מפורסם אחד ממיוחדים שבחכמי דורו אב"ד ור"מ בק"ק זבאריז וק"ק סטניב ושארי קהילות קדושות בן הגאון מו"ה מרדכי מרגליות אשר היה חבר להגאון בעל נודע ביהודה לה) והגאון מו"ה ארי' ליב הכהן זצ"ל אבד"ק ראזניטוב ואח"ז נתקבל לאב"ד ור"מ בעיר סטריא בעל המחבר ס' קצות החושן שב שמעתתא לו)

והגאון

לד) פעם אחת שאל הגאון בעל ישועות יעקב להגאון בעל הות דעת נתיבת המשפט מדוע ספרים אלו שהיבר בית מקובלים בעולם כל הלומדים ימשמשו בהם. וספרי ישועות יעקב אך מעט הלומדים אותם, הלא אנכי מאוד דקדקתי בעת כתיבתי ספרי שיהי דעתי צלולה ומישבת בלי טרדות עניני חול, אמנם צדק בעל הישועות יעקב, ענהו רבי יעקב ליסא, לא כן אנכי עמדי, אנכי כתבתי חידושי תורה כל השבוע, ולא השתי אם דעתי צלולה או לא. אך בכל יום ראשון לשבוע בעת אשר גרתי בעיר סטאניסלאב נסעתי טיסמניצה, והראתי את כל אשר כתבתי למורי ורבי ר' משולם ואת אשר מצא חן בעיניו הנחתי למשמרת והנשאר דנתי לשריפה. ע"כ יצאו ספרנו סולת מנופה אשר ימצאו חן בעיני כל הוגה בם (סיפר לי ידי"נ הרב הג' מו"ה משה בערגער התן הג' מ' יוסף הורוויץ ז"ל אבד"ק אוסציא).

לה) בהסכמה של הגאון מו"ה יוסף שואל הלוי נטנזאהן אבד"ק לבוב על הס' אנ"א רמה כותב בזה"ל: והנה קטן אנכי לבוא עם הספר ולהעיד על האדם הגדול בענקים נודע בשער בת רבים אשר בניהו מרהם עודנו עלם כבן שמנה שנים רעשה תבל מחכמתו הרבה, ושמעתי מאאמו"ר הגאון נ"י ששמע מאביו זקנו הרב ז"ל ששמע מפי הגאון המובהק מו"ה סענדר מסטניב זצללה"ה שגם לקראת הגאון החריף הגו"א רבינו יונתן מפראג ז"ל עצר כח לערוך מלחמה במלחמתה של תורה אמנם לא כן עם הגאון רבי משולם זצ"ל.

לו) הגאון בעל קצות החושן היה פ"א בפרעשבורג אצל רבנו משולם ז"ל. וכבר היה ספר קצות החושן חלק א' נפוץ ע"פ תבל וכאשר התחיל להציע לפני

רבנו

והגאון מו"ה ארי' ליבש הורוויין זצ"ל אבד"ק סטאניסלאב. הגאון הצדיק מנחם מענדיל זצ"ל מראסיב, והגאון הצדיק מו"ה חיים זצ"ל אבד"ק טשערנאוויין ושארי קהילות בעהמ"ח ס' באר מים חיים סדורו של שבת ארין החיים ושערי תפלה לז) והגאון רבי הירצל הכהן קאנטשיגער, הגאון מו"ה יהודה צבי מרגליות מזבארוב בעהמ"ח ס' טל אורות וקרבן ראשית ועוד ומלבד תלמודיו הרבים: עוד בימי פעוטו עת היותו בבראדי פנו אליו חכמי בראדי אודת הגט אשר על ידו נתהוה מחלוקות ביניהם (עין לעיל פרק ב') ואח"כ אם היה איזה סכסוך בין גאוני וגדולי הדור, מהרו לפנות אל רבנו לשאול את פיו, וכל אחד רצה למשכו לצדו, וישיסכים עמו. וכן בעת המחלוקות שנתהוה נגד הגאון מו"ה רפאל הכהן זצ"ל לה)

פנו

רבנו משולם פלפול אחד הקדימו רבנו ואמר בלי ספק יאבה כבוד תורתו לאמור באופן זה ויאמר לא. מזה התבונן רבנו משולם כרגע ואמר לו בלי ספק דעתו לומר באופן זה, ועוד באופן זה. עד כי לא נשאר לבעל הקצוה"ח מה לדבר בזה. כי הגאון רבנו משולם הבין הדבר בלימודו ע"כ כיון לדעתו מה שיוכל להדיש באותו ענין אז אמר לו הקצוה"ח, הנני עובד בעת חיבורי קצות החושן על חו"מ ח"ב ומה לי להתיגע עליו, יאמר נא לי כבידו מה שאחדש בסימן ר' ומשם והלאה. הגאון רבנו משולם התבונן בו כי נחלשה דעתו וייצר לו כי ההלייש דעתו והכלים אדם גדול כיו"ב ע"כ פייסו, וקיבל על עצמו להתענות בו"ה כל ימי חייו על העון שציער את הקצוה"ח (סיפר לי ידי"נ הרב הגאון מו"ה יקותיאל ארי' קאמעלהאר נ"י ר"מ בעיר סטאניסלאב).

לז) הגאון ר' חיים הנודע ברוב גדולתו וצדקתו נתגדל במקום מולדת רבנו בעיר בוטשאטש וכיהן פאר בתור אב"ד בכמה קהלות קדושות ושמו וחבוריו נודפים למרחקים, והנני כאן להביא איך כתב לרבנו שאלתו בהכנעה גדולה ושבחים ארוכים בישו"ת רבנו משולם חלק האה"ז סי' י"ב וז"ל: אל ארז אשר בלבנון, גודל ענפי צלו להתלונן, פריו נמצא כזית רענן, יפה תואר נוה שאנן היא ניהו כבוד הרב הגאון המפורסם אור העולם, אספקליא המאירה, מנורה הטהורה, נהירין ליה שבילין דאורייתא באור הזהיר, צבי תפארת ישראל מחצבת סנפירין נ"י ע"ה פ"ה כבוד שמו נודע משמן התורה מו"ה משולם יצ"ו נ"י לא ידעך עד ביאת ינון שמו אב"ד ור"מ דק' טיסמניץ והקריז סטאניסלאב.

לה) הגאון הר' רפאל הכהן בן הגאון מו"ה יקותיאל זיסקינד שהי' אבד"ק ליפלאנד הגדולה נולד ביום כ"ד מרחשון שנת תפ"ג בימי עלומיו למד אצל מלמד

מפורסם

פנו אל רבנו מהצד שרבו את ריב הג"מ רפאל הכהן וגם מצד הגאון מו"ה שאול ז"ל לט) הציעו את דבריהם לפני רבנו. וליוקר הענין הנני להביא בזה את המחלוקות וגם השאלות שנערכו בענין זה אל רבנו

מפורסם ר' אברהם, וכבן שתים עשרה שנה הביאו אביו אל בית שארו הגאון המפורסם מו"ה ארי' ליב בעל המחבר ס' שאגת ארי' אשר היה בימים ההם ראש ישיבה בק' מינסק, ושם למד כל רזי התורה ונפתחו לו כל מעינות ההכמה, וכשהגיע לשמונה עשרה נשא את בת גילו מרת תמר ממשפחת הסמ"ע. ובשנת תק"ב, והוא בן תשע עשרה שנה ויבחרו אותו לראש ישיבה בק' מינסק במקום רבו אשר נתעלה אז לראב"ד ושש שנים הרביץ שם תורה ברבים, ויצא שמעו הטוב בכל הארץ ההוא אח"כ בחרו אותו בק' ראקאווי לרב ומורה עליהם, ובשנת תק"ז קבלוהו לאבד"ק ווילקאמיר הסמוכה לעיר ווילנא, ובאו אליו לומדים מופלגים מק' ווילנא ללמוד אצלו וישב שם כעשר שנים, ואז קבלו אותו לראש ושופט עליהם בק' מינסק בגליל העליון בשנת תקי"ז יום ה' לסדר ושכנת בתוכם. ואחר שש שנים נבחר בק' פינסק והמדינה ונהג את ממשלתו כעשר שנים ושם חיבר את חבורו היקר „תורת יקותיאל" ובשנת תקל"א נסע לברלין להדפיס ספרו היקר כי לא נמצא אז במדינת פולין דפוס נאה ומסודר, ובברלין קבלו את פניו כל גדולי ונכבדי העיר, ויפצרו בו מאוד לדרוש להם דבר ד', ודרש להם ברב עז, תוכחת מוסר בערב ר"ה ניסן, ויען שלא היה אז רב ומורה בברלין, כי האב"ד ר' אהרן נבחר לאב"ד במדינת אנשבאך רצו הקהל לקבלו לאב"ד אולם הוא לא רצה שמוע בקולם ושב לעדתו.

בשנת תקל"ג נבחר לר"מ ואבד"ק פאזן אשר שם ספון זקנו בעל הלבושים זצ"ל. ובעיר ההוא השיא את בתו להרב המפורסים החריף מו"ה צבי הירש יאנאווער אשר היה אז ראש ישובה בפאזן ואח"כ הופיע אור תורתו בפירטה ונקרא בפי כל ר' הירש חריף. ושם בפאזן נהג ר' רפאל את ממשלתו שלש שנים וביום ג' כ"ז ניסן תקל"ו אחר שמת הראב"ד ר' ישעיה יפה. הובחר בועד הקהל על פי רוב דעות ר"מ ואב"ד בשלשה קהלות אלטונא המבורג וואנזביק.

לט) הרב הגאון מו"ה שאול בן הגאון מו"ה צבי הירש ז"ל אבד"ק בערלין היה חריף ושנון ובקי בכל חכמי ומדע, אולם בעל רוח עזה, וכמו סנגרו הגאון מו"ה יצחק הלוי אבד"ק קראקא כותב עליו „הוצת בו אש המודות ואורייתא קא מרתחי ליה" וחיבר ס' מצפה יקותיאל נגד הגאון ר' רפאל והגהות על ס' בשמים ראש ואשר מאיש רודף היה לנרדף כפי הקורא יראה להלן, עד אשר הוכרח להרחק נדוד מעיר ברלין ונסע עירה לאנדאן וגם שמה לא מצא המנוחה והמרגוע לנפשו עד אשר הלך

את

רבנו משולם זצ"ל מ) וזה הדבר. הרב: הגאון מו"ה רפאל הכהן אבד' אה"ו חיבר ס' תורת יקותיאל על ש"ע. והנה בימיו הוחל רוח הרי"ש לפעם במחנה ישראל. ויסודי דת ואמונה נהרסו ובפרט בבערלין פרצות העם רבו. וגם בשלוש קהילות השעלים מחבלי כרמים גברו. ואז עמד הוא בפרץ וחגור בעוז מתניו להקים ולהגביל תורתנו הקדושה ורבים שפכו עליו מרורתם וידברו על צדיק עתק בגאוה ובוז על אשר לא רצה לחתום על החומשים בתרגום אשכנז מאת רמ"ד. וגם אמרו עליו ועל

הגאון

את חליו, ובימי עלומיו נגדע פתיל חיתו באחד מבתי החולים בעיר לאנדאן יהיה זכרו ברוך.

מ) אם כי לא נמצאו אך השאלות שנערכו לרבנו משולם בענין המחלוקת הזה והתשובות שענה עליהם רבנו איננם. בכל זאת הנני להעתיק השאלות לבדן על אשר אך מעטים המה שראו אותן, והמה נדפסו בספר „והמה בכתובים" מנחלת האהים לבית יאליש מלבוב שהוציא אותם לאור הרב הג' ירא ושלם מו"ה אברהם פראפעסאר ד"ר בערלינער מבערלין ז"ל.

א.

ב"ה יום ג' ה' ניסן תקנ"א קראקא.

ייקר גדלו באורך דליותיו כרוב ממושח הסוכך באברותיו. חכמתו נר לרגלי. ואור לנתיבותיו, כבוד אה"ו ש"ב ומחו' ידיד ד' וידיד נפשי הרב הגאון הגדול החריף המפורסם בדורו, על כנפות הארץ תהלוך אורו. מורג חרוץ בעל פיפיות. תל תלפיות נ"י ע"ה פ"ה מו"ה משולם נרו.

אדמהו ואכנהו לא ידעתיו אמנם לשמע אוזן שמעתיו אשר כל פה שבע ביום יהללוהו, כל קבל די רוח יתירה השתכחה ביה, ואני זה ימים קורות לבי הומי. ישקדו יתרפקו על דלתות מחשבותי לעוררנו למשוך בשבט הסופר ודברי שלום אמנם לא ידעתי אי קבוע שם בי דואר דמתא. עד כעת שמחתי באומרים לי שאוכל להריץ דברי דרך ק' סטאניסלאב, אמרתי לדרוש מאת ידידי רו"מ כ"ת. בלי ספק כבר הגיע לאזנו ע"ד הספר תורת יקותיאל מהגאון מהמבורג אשר בא רעהו וחקרו, והיבר עליו השגות בקראו שם הספר „מצפה יקותיאל" ודאי נשמע ג"כ לרום כ"ת שותא דעלמא מבטן מי יצאו הדברים גם מתוך כותלי הספר ניכר כי המשיג ההוא. והוא אחד מן גדולי המפורסמים שבדורנו הסוכך בכנפי תבונתו על פני תושי'. ולאשר כי הוצת בו איש המדות ואורייתא דקא מרתחי ליה, לפעמים הוציא מפיו מילין להטיח דברים כלפי מעלות הגאון בעל „תורת יקותיאל" ולואת בבוא דברי בעל ספר

המצפה

הגאון מו"ה יחזקאל לאנדא בעהמ"ח נודע ביהודה שהחרימו את ספרי רמ"ד על זה שהיה רמ"ד הראשון שלעז את השם בלשון אשכנז. *) ובאמת כונתם בצדקתם וחכמתם היתה לטובה, שידעו שיזיקו להדור מאוד, ויפסידו האמונה השלימה, והוכיח סופו על תחילתו שכמה אלפים מישראל הלכו אחרי התחדשות ובוגדי הזמן, ובימים לא כבירים המירו דתם ואין זכר למו.

בשנת

המצפה להמבורג, לא שעו לבם להקור אחר אמירת הדברים, וזרקו מי נדוי על המחבר „מצפה יקותיאל" והרבה מגדולי רבני אשכנז לבם הרד ויתר ממקומו, ולולי טעמים כמוסים אשר לא נתנו לכתוב. כבר היו כותבים אשכולות מרירות, ובזה אפס יכלו החרם ההיא. וכאשר לבב רום כ"ת יבין ג"כ ממכתב הגאון מפראג הנה הוא לוטה פה. וכאשר נתפרסם הדבר ונסב הגבול למדינתנו אהזנו השביץ, וכתבתי באריכה שאין כאן לא נידוי ולא חרם, וכאשר אני שולה בזה את ילידי רעיוני אשר הולידו והצמיחו, ואני אמרתי לפרסם הדבר בפני כל גדולי הדור. ובכללם אדרוש ג"כ מאת ידידי רום כ"ת, תהי' נא ידו ג"כ עמנו. ובריוה בינתו יכלכל דבריו ובנועם מליצותיו יהכמנו, הלא קנאת ד' צבאות תעשה זאת לבטל דברי המזלזל בקדשי שמים. ושלא ליתן יד להמוני עם הלמידין הילל בנ"ש. ואם במצוקי ארץ כך כו'. וכבר השגתי תשובה באריכות שפתים מהגאון מסטנאב ומהגאון מזלקווי ומגדולי מדינתנו. כולם מסכימים עמדי לבטל דברי דייני המבורג ושאין כאן נדנוד חרם, ודררא דנידוי כלל. ואני איחל כי גם רום כ"ת הרמה יבוא לעזרת ה' בגבורים. ואם אשתעשע בדבריו האשימם עטרה לראשי ואצפה לתשובתו הרמתה בבי דואר היותר מוקדמת, ולהיותי כעת מוטרד בטרדי שונות לא יניחני הזמן להשתעשע כחפצי. ובזה שלום יגדל נא כנפש שארו הקרוב אליו ומחו' הדו"ש בלב תמים.

הק' יצחק הלוי מלבוב אבד"ק קראקא והגליל יצ"ו.

נשים לקרת גשים – בנו הרב ה"ה וכו' דורש שלומו – לק' טיסמניין יצ"ו.

לכבוד הרב הגאון הגדול ההריף המפורסם נ"י ע"ה פ"ה מו"ה משולם נ"יו אב"ד ור"מ דק' הנ"ל.

ב.

ב"ה יום ו' עש"ק י"א מנחב ברלין.

אדש"ה כמשפט הגיעני אמרותיו החביבים עלי עד מאד ואם היות קשה עלי מלאכת הכותב ומה גם עתה שעדיין לא פליטנא מהולשא דתעניתא. גם לבי היה

עלי

---

*) אחר נגמר גליון הרביעי מספרי זה, שלחתי הגליונות להרב הגדול הנודע פראפעסאר ד"ר אברהם ברלינר ז"ל שישים עינו עליהם, השגתי ממנו אז מכתב ארוך שהשיג על זה שכתבתי כאן, ועל אשר בא המכתב אלי בעת שכבר נגמר ספרי בדפוס, הבטחתיו אז בעת שאוציא את ספרי בהוצאה חדשה להדפיס את מכתבו הנזכר, אנכי מהמקוי שיבאתי דברי והבאתי כאן אין בידי לשנות, ועל הקורא המשפט. (המכתב מאת הרב ד"ר ברלינער מובא בסוף הספר).

בשנת תקמ"ט נדפס בבערלין ספר מצפה יקותיאל מלא חרפות וגדופים נגד ספר תורת יקותיאל *) שחיבר הגאון מו"ה רפאל הכהן. והנה במשך הזמן הארוך משנת תקל"ב שהדפיס ספרו תורת יקותיאל עד שנת תקמ"ט. לא נראה ולא נשמע מערער בדברי ס' תורת יקותיאל. ולא קם איש אשר הוכיח את מחברו כי שגה או הזיד להתיר את האסור ולטהר

עלי כיום מר אשר המר שדי לנו וגלינו מארצנו ובית קדשנו. ותפארתנו בעוננו הי' לשרפת אש. השם יתעלה ירחם עלינו וישוב שבותנו כבראשונה וכבודו עלינו יראה מ"מ לא אוכל מליט מלהשיב על אמרי נועם. מה דאית בהון הוות קשה דבעי דרישה ואינו עומד להרישה ע"ד המכתב דאתי לתמן רבעי למעבד השרשה לשתולי דת מורשה.

והנה בתחלה אמינא תשואות חן לידידי נר"ו אשר הטה לב כבוד הגאון המפ' מ"ח כבוד מר' משולם נר"ו ועתה באתי בגוף הדבר עם היות שלא הודיע לי מעלת נ"א הרב אי מזה תבוא קול ענות. מ"מ לדעתי כי האיש המעיר ומעורר עלי ועל בני הגאון נ"י ובא במחתרת. אשר זה ימים רבים שכתב לכבוד מחו' כב' הגאון נ"י קושיא אחת. והגאון הנ"ל השיב לו. והכם אחר השיב באופן אחר. ואותו הכם האחר כתב לו שהוא קרובי ושיראני מכתבו. כך סיפר לי אז. אבל לא הראה לי דבר וכל זה מפני המהלוקת שהיא לבני עם האבד"ק המבורג שרצה לעקור כבודי וכבוד בית אבא. ומה' יצא שנעשה מה שנעשה אשר לא לרצון ובגוף הענינים הכתובים בספר זה שמו בשמים ראש הזינא לדעתי" שכל המלוקט ממנו הוא מהולל ואנכי לא ידעתי איזהו לקט. אבל אלהים הוא יודע ועד כי מאז בואו לכאן ע"י בני הגאון נ"י כמות שהוא לא העדיף ולא ההסיר (והני דאמרו מתלי תלילי" הייהם יהיו תלוים מנגד ולא יראו בטובה) צויתיו להעתיק לי ואנא עבידנא לי" סמניות על סדר הטורים זה לי יותר מעשר שנים ולא הזינא בי" תיוהא ולעיל על דברי הכמים כי אם כמשפט הראשונים. ואם נמצאו בו דברים דלדעתי לית הלכתא כוותי" או דלא נהיגין כוותי" משנה לא זזה ממקומה ואם באנו לדון אחר כל ספר וספר מן הראשונים והאחרונים ז"ל נמצאו בכ"ג א' (?) להעתיק כמה קולות מאסורי דאורייתא ולזה ניתנה התורה למדרש קל והומר אלו אוסרין ואלו מתירין.

ושרי לי" מרי" דקרי לקודש הלולים חלולים. ובאמת אי צורבא מרבנן נקט לפני איזה דברים דהשיב להו לקולא ולא הזינא בהו מידי דאית בהו הילולא. ומהם אשר דעתי נוטה ג"כ להלכה ומהם אשר אין דעתי נוטה אליהם. אבל הלילה לאפטורי שפה ויש לבדוק בראיות החזק הוא הרפה. ואוי להם לבריות מעלבונה של

*) הדושי דינים על ש"ע יו"ד עד סוף הלכות העריבות סי' ק"ו וקצת שו"ת.

ולטהר את הטמא ופתאום קמו שני אנשים בבערלין ר׳ יצחק ב״ר דניאל יפה וגיסו דוד פריעדלענדער, והדפיסו בדפוסם ספר מצפה יקותיאל השגות על ס׳ תורת יקותיאל מהג״מ רפאל הכהן בדרך גנאי ובזיון, וכתבו עליו שהשחית את הנייר בדברי חלומות, ומראה עזות גדול וקלות ראש מאסורי נבלה ושראוי ספרו לגנוז ועוד דברים כהנה וכהנה וישלחו

המדפיסים

של תורה, שהדבור אין בהם להראות פנים, ודבריהם רק יוציאו דבה ואומרים זה מתיר אסורים, ולא זהו דרכה של תורה, ובאמת ספר כזה לא ניתן להמוני עם, אשר לא ידעו בין ימינם ושמאלם, אבל מבקרי מומין הרוצים להוציא לעז, ולהטיל מום בקדשים, ופרשו לפניהם הרע בעיניהם כי יתנו עליהם בקולב, ותמיהני על כבוד מהו׳ כב׳ הגאון נ״י אשר שמו נודע בשערים, וגם על מכ״ת דמובטחני בי׳ כי לא נופל מאיש למשפחות לבית אבותיו, איך ישיתו לבם לדברים, ומי יתן: והיה הכותב ההוא ושאר השפלים עמו משגיחים על עצמן ועל אחרים הגדולים שבהם, להזהר מגזל ועושק ומלה״ר, ומלעשות מחלוקת בישראל, ומלבעוט בגדולים מהם. ואפס רק בזה אעתיר את דברי, אחת היא ע״כ אמרתי בקרב יראה בני הגאון נ״י לשלוח א׳ מהספרים לכבוד רבי׳ הגאון נ״י ו״א למעלתו ואת כולו תראנה וידעתם וראיתם שכלכם מבטן מי יצאו הדברים, ומה שיש להשיב ומה שמין דבר נמצא בו, עם היות שבודאי ימצאון דברים אשר לא יעלו להלכה למעשה גם בהגהות שעשה בני הגאון נ״י יש דברים אשר אין דעתי כוותי׳, מכ״מ תורה היא ואין מקום ללעז כי אם אשר לשונם הנית וחצים, ומרוב שיחי וקיצר רוחי לא אוכל להאריך עוד, ומובטחני בכבוד מחותני בע״ד הגאון המפורסם נ״י אשר אני דורש שלומו בזה כי לא ישלח ידו לריב ולמצה ולפרוע ולשמצה, אשר המה ואבותיהם מעולם בעזהי״ת גודרי פרצה ומעולם לא חשבו מחשבת חוצה, והשם יודע כמה נאלמתי דומי׳ לבלתי הוודע מעשי איש ופקודתו מפני הלול השם, לבלתי היות המון העם פה פוצה, וד׳ יתעלה יקבץ עדרו הנפוצה ויטהר מהשבות אלו והסיר הקנאה והשנאה מלבנו, וכאב את בן ירצה כנפש דודו המוטרד מכל צד הזקן ולא מחכמה מצפה תשועת ה׳ יעבדו באמת מתוך הרחבה עוד כל ימי חייו וזרעו אחריו בשמחה ודיצה בל צווחה ופרצה.

דברי דורש שלומו ושלום כל אשר לו ושלום מהו׳ ב״ד הגאון נ״י ובטובתם לבי עלצה, הכותב בנחיצה.

(המכתב הזה לא נודע למי ערוך) הק׳ צבי הירש

הוא אבי הרב ר׳ שאול בעהמ״ה ס׳ מצפה יקותיאל.

המדפיסים את הספר מצפה יקותיאל להגאונים הרבנים מק"ק בערלין, אמשטרדם, פראג, פ"פ דמאין, הנובר, ברעסלוי, גלאגוי, ליססא, פאזען, מגינצא, הייצפעלד, פ"פ דאדר וגם להגאון מווילנא ולבעל הריב עצמו הגאון מו"ה רפאל הכהן (לפי השערתי אני. עמד המחבר ספר מצפה יקותיאל תחת השפעת זה האיש דוד פריעדלענדר אשר היה הראש וראשון מתלמידי רמ"ד אשר חפצו היה לקעקע את כל היהדות ואשר לסוף

פנה

ג.

ב"ה פה אלטונא יום א' כ"ב סיון תקנ"א.

על שדי יתענג אהובי רחימי ידידי וידיד י"י שארי הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסי ארץ, דורש משפט ומהיר צדק החסיד השנוב נ"י פ"ה ע"ה מופת דורני אב"ד ור"מ כו' כקש"ת מוה"ר משולם נ"י לנצח וכל המסתופפים בצלו ומסתעפים ממקורו יהי' לבבם לעד וברוכים יהי' מאת ד' סלה.

הנה כתבתי זה ימים לא כבירים מק' הנובר את אשר מצאתי טוב לפניו ואם מד' יצא הדבר עולמי עד יפרוס עלינו תשואות הן על מפעלנו וגם העצה היעוצה מלפני בדבר אשר שאלתי באודו' הרבני' ואקוה שהגיע לידו מכתבי וירח ריח ניחוח, ובדבר המדובר מקדם נכבדות הוא, ודברתי על לבו ומה מאד יהי לו לנחת באם יבוא הדבר מכח אל הפועל. אכן הודיע כזאת לבתו הרבנית הגבירה הנכבדת המהוללת תי' אם תהפוך היא ובתה לבוא אל הארץ ההיא יע"א ואת אשר ישומו בפי אותו אדבר איה"ש בלבבי הנאמן לפניו.

עתה באתי על כי הדשים מקרוב באו לא שערום אבותנו היות כי בדרך נחני ד' הלום לעשות אפריון לבני ידידי מו"ה ליזר נ"י עם בת מחו' הרב הגאון הגדול הה"ה מו"ה רפאל הכהן נ"י אב"ד ור"מ דג' ק' אה"ו יע"א (והחתונה היתה למזל טוב בשעה ברכה והצלחה בשמחה וטוב לבב בר"ה סיון העבר וזכרנו עם כל משפחתו הרמה ש"נ על כוס של ברכה).

והנה כאן מצאתי ראיתי דבר אשר געלה נפשי ותמאס ונמס לבבי בקרבי ותאחזנה פלצות, וכל לבב אנוש נמס כמוני היום, על זאת ילילו ויספדו הה ליום צרה והשבה אשר מעולם לא נהיתה עת צרה ליעקב וממנה יושע, זה ימי שנה קם חובר חבר אחד מחוברי היבור לטומאה הוא הפיק פליליה, נתן מכשלה לבני ישראל והי' לאבן נגף ולצור מכשול לכל בית יהודה, הוא הדפיס ספר אחד ויפיצם בישראל בשמו „בשמים ראש" עם הגה „כסא דהרסנא", כאלו בא לידו סדר כתוב משם הרא"ש זצ"ל אשר מימיו אנו שותים ומפיו אנו חיים, והוא הוסיף טומאה

משלו

פנה עורף לעמו. ויצא מדת אבותיו, וכאן מצא לגבות את חובו מאת הגאון מו"ה רפאל הכהן שלחם בכל עוז נגדם. והוא היה רוח החיה להפיץ את ס' מצפה יקותיאל ולבזות איש ריבם הגאון מו"ה רפאל הכהן זצ"ל) והגמ' רפאל כשראה את הספר של מתנגדו, שחק מזה ברוב

הסידותו

מישלו, והם הגהות כסא דהרסנא. והנה כל הנותן עיניו בכוס זה כל עבירות כולן הומין עליו כמישור, כי הוא קוצץ בנטיעות ומעקיר שרישי דתנו, עד אשר לא השאיר ממש שום עבירה אשר לא התיר ולמצוה ולצדקה תחשב להעושה אותה וכל המצוה

נגה תחשב. והאריך בטעמים לפגם ורובן בשם הרא"ש ואזכיר איזה מהנה וממהם יקיש על השאר — בכאן מנה והושב י"ג דברים שמתיר מה שהכמים אסרו, ועוד כמה וכמה מינות ואפיקורסות רבו מספור, ושם אב הטומאה הנ"ל הוא המפורסם לרשעתו, ולמינהו ר' שואל בן הרב אב"ד מברלין ובודאי כבר נודע לשער בת רבים, כי כבר שואל שלא כהוגן בהדפסת ס' מצפה יקותיאל נגד ספר תורת יקותיאל ממהו' הרב הגאון אב"ד דג' ק"ק אה"ו יע"א, והנה עתה אין עת להרוש, כי עוד מעט יתעו כל בית ישראל אחריו ה"ו, ויאמרו כי כבר הורה זקן ח"ו ומי ימרה פיו נגדו ונמצא התורה נשתכחה מישראל ח"ו, ויהפכו דברי אלהים חיים ח"ו כי הפך הקערה על פיו ממש בכל או"ה, והטיל ארס הנושך כל הנוף בכל עקרי דתינו ר"ל כאשר עיניו יראו בשלחי אליו בפאסט המוקדם ספר מירום הנ"ל, למען למראה עיניו ישפוט, ולבבו יבין גודל צרת בני עמנו, אשר כל השומע תצילנה אזניו וכל ידים הסתפקנה על ירך, כי הפיר יראה וגרע שיחה לפני א'. על כן נשאלה נא לימים הראשונים, ההיתה צרה כזאת אנשי מעשה וזקנים שבאותו דור במלחמת הנופה נלחמו עם כל מי שרוצה לפרוץ פרץ בבי', ואף אם יעלה עד שמים שיאו אין חולקין כבוד לרב, עתה בעוה"ר פסו אנשי מעשה וגודרי גדר אין לגדור ולעמוד בפרץ זה, כי מימות עולם לא הוחל שם כבודו יתב"ש כבדור הזה. על כן קראתי למאהבי ב"ג הרב הגאון הנ"ה נ"י יתגור כגבור חלציו וישנם מתניו לחזק ידים הרפות וברכים כושלות יאמץ, לעשות ככל אשר לאל ידו לעשות לקנא קנאת ה' צבאות ולהפיר עצת ערומים בהחרמות ונדויים וכהנה; ולאשר ידעו רבים כי שם ד' נקרא עליו ואינם יודעים שמו, גם יתעוררו איזה גאוני אשכנז נ"י באשר בטחתי בצדקתם וגם לאיזה מהם מיודעי המפורסמים נ"י כתבתי, ומובטחני כי יעשו רושם. וממנו ילמדו וכן יעשו כל רבנים גאוני ארץ נ"י ויצאו אחריו כל בית ישראל, ולא יהיה עוד נגף בישראל, ולא מצאתיה מן הצורך להתעורר לבבו יותר וליעצהו, מה לעשות כי יראתו התמימה היא תעוררהו היא תאמצהו, אהי החכמה והמדע בין יבין את

אשר

חסידותו וענותנותו. אבל דייני דמתא אלטונא והמבורג שקראו את דברי הספר ויגדל הקצף ורבה המשטמה. והדיינים ראו חובה לעצמם לנקום נקמת רבם להצדיקו בעיני העם שכל דבריו בספר תורת יקותיאל באמת וצדק נאמרים ומסכימים עם חוקי ומשפטי התורה. לכן הסכימו יחד להחרים את

אשר לפניו. אותה הקנאה בעבור ה׳ ותורתו התמימה, אשר כאש תבער בקרבי גם בו תוקד והיא תיעצהו לעשות מעשה לשם ד׳ ותורתו, ולמען עם סגלתו, אשר לא יטו אחרי ההבל ויהבלו ח״ו. ד׳ יתן הטוב ואמת מארץ תצמח, וצדק משמים נשקף וכל המינים והפוקרים בחקי ד׳ ומשפטים יבושו ויבהלו עדי עד וידעו כי ד׳ לבדו עליון על כל הארץ, וכי יש לאלהים שופטים בארץ, עד לא יפסו ולא יתמו אמונים ושומרי תורה סלה.

עכ״פ אבקשהו נא להשיבני נא מהרה כי השם יודע כי השקט לא אוכל, עד כי ישקיף ד׳ ויערה ממרום קדשו להפר עצתו, לבל יפיק זממו, ובפרט כפי אשר הבטיח בהקדמתו לספר הזה, כי אין זה רק טפל על העיקר אשר יחבר עוד, דברי מינות ואפיקורסות כאלו ח״ו. ע״כ ישיבני נא מהרה לכאן על אדרעסי הנאמרה פה, ואת אשר דברתי ויעצתי כתבתי למען שמו הגדול לקדשו ברבים, לבל לישא פני איש. ובזאת יהיו לבו נכון ובטוח, כי לבבי נאמן לפניו, כי את הטוב יעצתי, ואקוה כי יתן מקום לדברי אלה והוא החליף משקורתו עשרת מונים לשבר מתלעי עול וכותב שתיים. דברי מהו׳ (?) נצה

הק׳ יעקב לבית קאצינאלנבוגן הרב ק׳ איטינגען והמדינה יע״א
ולע״ע פה ק׳ אלטונא יע״א.

גם אני נוטה כנהר שלומי לאמ״ו ש״ב הגאון הגדול החסיד המפורסם רשכבה״ג מו״ה משולם נ״י עם בנו משמה מולדתו הרבני החריף המפורסם מו״ה איציק נ״י והנני פורס להם מזל טוב וברכה כה יוסיף ד׳ להפליא עמנו ויצליח משפחתנו להיות לתפארת, אמן.

הנני עבדו ותלמידו וש״ב הק׳ ליזר לקא״ב (ונודע בשם ר׳ ליזר ריססער הוא אבי ר׳ גבריאל ריססער הנודע, וכתב תולדות הותנו הג״מ רפאל בספרו זכר צדיק, גם הביא שתי דרשות ראשונות שדרש וההספדים שעשה לו, וגם חיבר בלשון אישכנז ס׳ זענדשרייבען אַן מיינע גלויבענסגענאָססען אין האמבורג אָדער איינע אַב־האַנדלונג איבער דען איזראַעליטישען קולטוס. ד׳ אלטונא תרע״ט). א״מ הרבנית תי׳ דר״ש ושלום זוגתו הרבנית המיוחסת והמהוללה תי׳ טרודה מאד מלכתוב בעצמה, גם אאמו״ר הרב נ״י טרוד מאד ודורש בשלום בנו החריף המפורסם נ״י.

את המחבר ס' מצפה יקותיאל. וגם הרבה רבנים רבו את ריב הג"מ ר' רפאל הכהן בעל תורת יקותיאל כמו הרב ר' אלעזר לאזי ברלין שהיה אח"כ אבדק"ק המבורג. והגמ' מרדכי בנעט אבדמ"ב ניקאלסבורג לבשו בגדי נקם נגד מחבר ס' מצפה יקותיאל. ואם כי שם המחבר היה פלאי וכינה את עצמו בפסדנים עובדיה בר' ברוך אולם שמו האמתי היה הרב ר' שאול

ד.

ב"ה אלטונא יום ב' כ"ב תמוז תקנ"א לפ"ק.

לקדוש ד' מכובד ה"נ אמ"ו שארי הרב האי גאון הגדול המפורסם בכל אפסי ארץ, רב רבנן גאון הגאונים, צדיק יסוד עולם, נ"י ע"ה פ"ה אב"ד ור"מ בקש"ת מוהר"ר משולם נ"י.

הנה זה ימים לא כבירים הפ"ג אאמ"ו הרב הגאון הגדול מו"ה יעקב נ"י את לבבו המלאה קנאת ד' בדבר מחיתת פועל און ועמל מרמה וכזב, חובר חבר שואל אוב וידעוני בספר בשמים ראש אשר מקרוב בא לבית הדפוס בעו"ה, ולא באתי לא להוסיף ולא לגרוע דבר. אכן באשר בנתים נסעו מפה אבותי הישישים הש"י (ובעוד ימים מועטים יהיו בביתם נ"ק אי"ה"ש) וככה צוה עלי אאמ"ו הרב הגאון נ"י טרם הפרדו מעלי, לשלוח לידו הרמה מהרה ספר מרום הנ"ל, למען למראה עיניו ישפוט אשר הורדנו פלאים ושחה לעפר נפשנו הידד משמים ארץ, גם צוה עלי לכתוב לי בפקודתי לורזו על ככה, כי אנחנו פה יודעים גודל התועלת אשר יסתעף מזה, אם מהרה יבצע מעשהו טרם יפרצו פרץ ונפשנו בוטחת בצדקתו אשר רבים וכן שלמים יודעים כי שם ד' נקרא עליו כי יעשה מעשה רב להכריז כרוזים להחרימו ולהאבידו לשרוף את הספרים הנ"ל על האח אשר לפני האש לשלח כתבים כאלו ביעקב ולהפיצם בישראל, הכל כאשר כתב אליו אאמ"ו הגאון נ"י.

אך את זאת ראיתי לשלוח אליו העתיק מכתב הרב הגאון הגדול המפורסם החסיד במוהר"ר מרדכי בנעט (שאירנו נכד מהגאון מו"ה נפתלי כ"ץ) אבד"ק ניקאל-שפורג והמדינה, שפתיו ברור מללו, ומה נמרצים אמריו, תפארת היראה תחת לשונו שפתותיו נוטפות מור עובר, דברים היוצאים מן הלב אשר מלא בקנאת ד', וכאש תבער בקרבו, והנה אם שני גדולי הדור כמותם יבנו דיק וישפכו סוללה, בד' בטחנו לא תמוט בית ישראל, יצאו אחריהם כל בית ישראל, ויעקרוהו ויאבדוהו וישרשוהו בל יקום בארץ נזעו, מי יכלכל מחלת לבב אמ"ו מו"ר הגאון נ"י על שבר בת עמינו. ככה

ר' שאול בן הגאון מו"ה צבי הירש אבדק"ק ברלין ויערוך הגאון מו"ה מרדכי בנעט להג"מ הירש אבד"ק ברלין אבי המחבר ס' מצפה יקותיאל מכתב בשצף קצף ובחימה שפוכה. ואח"כ כשכבר הובער האש והבערה ללהב יצאה בזה שיצא נגד הג"מ רפאל הכהן. הוסיף ר' שאול הנ"ל עוד שמן על האש בהדפיסו ס' בשמים ראש *) מאת רבנו הרא"ש זצ"ל עם הגהות ממנו בשם כסא דהרסנא. אשר אנשי ריבו לא האמינו כי מאת ידי רבנו הרא"ש יצאו הדברים כי היו נגד רוחם והעריכו מלחמה בנגדו. באשר אנחנו רואים בהמכתבים שהעריכו לרבנו משולם מצד הג' ר' רפאל הכהן.

כבה מרגלי' בפומי'. אלו כל הנהרות דיו כו' אין זה די עולה לבאר די באור גודל צרת בני עמנו. ואם שרים יעצרו הילין ח"ו. גם החרדים על דבר ד' אהריו ילכו באמרם אהרי אשר לא יצא עליו ערער. בודאי באמת מבטן הרא"ש ז"ל יצאו דברים אלו היו והיה כל ראש להלי וכל לבב דוי. על כן אנחנו מצפים על תשובתו עם מעשה רב להעלות ארוכה למחץ מכתנו. ולכאן ישיבנו תחת אדרעס הנאמרה למטה אני אשלה כלם לא"א מו"ר הרב הגאון נ"י ותחי רוח יעקב אבי כאשר יראה כי עוד לד' שרידים ויחידים בארץ. למען בצדק יעמוד ארץ, ועל זאת דוה לבב אחמ"ו הגאון הגה"ח מוהר"ר רפאל כהן נ"י אב"ד ור"מ בג' ק"ק אה"ו יע"א. על אשר לא מצאה כביר ידו לצאת במלחמה נגדו בתחילה. ואשר כבר פקר אותו הרשע יאבד זכרו. גם נגדו (כאשר יראו עיניו בהכרוז הרצוף פה) ועתה סופו מוכיח על תחילתו. כי לב היתל הטהו לעשות זאת למען שם מחסום לפיהו. כי יודע נפש אחמ"ה כי הוא איש חיל גבור אמיץ. עומד בפרץ גם מפעם גם מפעמים לא שב אפו עד אשר שבר מטה רשע. התיר אגודת מוטה מעולם אך עתה ידיו אסורות בראשונה. ואין שונין להכם כמותו.

והנה נא להשיבנו מהרה לכאן עם מלוא דברו. כי לא יאומן כי יסופר. כי שעה ורגע אחת אם יוקדם הדבר, תועלתו רב מהשיג וכן הדבר בהיפוכו ח"ו. כאשר עיניו יראו ולבבו יבין מתוך ספר מירוס הנ"ל עד היכן עומק הדבר סופה ושב והיתה לבער. למשלה שור ולמרמס שה, לעקר ולשרש אחריו כדין ע"ז. ועל ירע נא בעיניו רוב דברי אלו והכי מן הצורך לעורהו. אכן אנכי הרואה תאניה ואניה מן אחמ"ו הגהה"ה נ"י. ואאמ"ו הרב הג"ה נ"י ועל זאת ידוו כל הדוים על כן מרוב שיחי וכעסי דברתי וכה צוה עלי אאמו"ר הג"ה נ"י טרם הפרדו מפה וכבה אמר. כי יבצע מעשנו היתה הצדקה הזאת לי לצידה ולדרך אשר לפני כי ישלה ד' מלאכו לפנינו ידומי' נפשנו להשיג תשובתו במלא דבר במהרה ואני הנני תלמידו השואף והתאב

לשתות

*) נדפס בברלין תקנ"ג, ראה רשום לר"ר צונז.

הכהן, הרב הגאון מו"ה יעקב לבית קצינאלינבוגן אבד"ק אטינגין מא) *) ובנו הג' מו"ה ליזר ק"ב. ושארי גאונים והג"מ מרדכי בנעט בנ"ל ומצד המחבר ס' מצפה יקותיאל עמדו הרב הגאון מו"ה יצחק הלוי אבדק"ק קראקא והגאון מו"ה מנדל מסטנוב וה"ג אבדק"ק זלקווא. ורצו משני הצדדים שגם רבנו משולם ילכו אתם למלחמה אולם כנראה עמד רבנו מנגד ולא התערב בזה מאומה.

פרק ו.

מאוד מאוד אהב רבנו משולם את התורה ולומדיה. ובראותו אחד שגדל והצליח בלימודו קרבהו כמו נגיד ובין נדיבים הושיבהו. ובאשר בשנת תק"מ היה לרגל נסיעתו בעיר נדבורנא. ובין הבאים לקבל פניו עת ישבו על מרכבתו בא גם עלם יפה עינים ושמו אברהם דוד (הוא היה

לשתות מבארו באר מים חיים ונוזלים ומן הלבנון עד איים אפוסים בן דודתו הכבוש תחת רצונו לכל אשר יחפוץ יטנו.

הק' ליזר בן הרב הגאון מו"ה יעקב נ"י לבית קצינאילנבוגן אב"ד מדינת איטינגען התן הגאון הגהה"ה מו"ה רפאל כהן נ"י אב"ד ור"מ בנק"ק אה"ו יע"א.

בן חכם ישמח אב ה"נ בנו שכל רהומי הרבני המפורסם החריף והשנון כמו"ה יצחק נ"י נא תיקר נפשי בעיניו ויטה את ידו אלי במכתב אם בהדושי תורה אשר הגנו ד' ומי יודע כי אוכל להיו לעבודתו עבודה תמה בלב ונפש תמים שארו המ"ל ה"ק הנ"ל.

מא) הגאון מו"ה יעקב לבית קצינאלינבוגן היה דוד רבנו משולם. וכנראה היה רבי יעקב התן הגאון מו"ה פישל זצ"ל אבד"ק קאלאמעא וגיסו של רבי שמשון אבי רבנו. ובן הרב הגאון מו"ה פנחס ק"ב אבד"ק ליפניק בהגאון מו"ה משה ז"ל אבד"ק אנשבאך בהגאון מו"ה שאול אבד"ק העלמא בהגאון מו"ה מאיר וואהל אבד"ק בריסק בהגאון השר מו"ה שאול וואהל. ובש"ת רבנו משולם הלק יו"ד סימן כ"ה מובא תשובה אחת לבן דודתו של רבנו הרב הגאון מו"ה פנחס בהרב הגאון מו"ה יעקב הנ"ל. וכותב שמה וז"ל. נידן השאלה הנה מה שמעכת"ה כתב ומפלפל בדין אם עמד הזור והיא איבעיא בש"ס (בבא בתרא דף קמ"ה ע"ב) הנה פלפל בחכמה והראה בקיאתו כי יש לו יד בש"ס ופוסקים ונהגתי. ואמרתי ברוך ד' אשר לא השבית גואל מזרע יעקב. וכיון שהגיה האי צדיק בן כמותו לא נאמר שכיבה. וקא אהני ליה זכיתא

*) גם נדפס כי תשובה ע"ז כי מצפה יקותיאל ממחבר לא נודע גם אבי ה"י שאול הרב הג' ר' צבי הירש ז"ל אבד"ק בערלין חיבר תשובה נגד החרם על ס' מצפה יקותיאל בעי"לין תקמ"ט.

היה אח"כ הגאון הצדיק הנודע מו"ה אברהם דוד זצ"ל מבוטשאטש) והושיט ידו לתת שלום לרבנו. וישם רגלו על אופן העגלה, ויהי בראותו רבנו משולם הכיר כי ברכה בהילד הזה, וושיט לו ידו ויקחהו אל תוך המרכבה, והתחיל לדבר עמו בעניני למודים שונים. ויהי עוד טרם כילה לשאול הגיד לו העלם מקור השאלה. וכאשר ראה רבנו כי התלמוד עם כל המפורשים והפלפולים חרותים על לוח לבו. וכל דבר קטן וגדול לא נעלם ממנו מב) ויפתח את פיו להללו בסגנון מליצת הרב בעל העקידה בהקדמתו למגילת שיר השירים – "כל באי בברית עמו יקח כל אחד חלקו הראוי והנכון לו. כי שפתיו ישמרו דעת, ולבבו פותח בפתחו של אולם והיכל קדוש, ובו כל הספרים נפתחים. החכם ימצא חכמתו. התורני תורתו, המפלפל פלפולו. והמעיין הבקי עיונו העמוקים בחפין לבבו ונפשו. הוא יחדש עוד חדשות ונצורות ברזי התלמוד, עד כי יתפלא עליו כל בני דורו, ויהי מופת לכל רבני הדור".

רבנו משולם נהג נשיאתו בעיר טיסמניץ ביד רמה. פני העיר חלקו לו כבוד כיאות לרב איש רם וגדול במוהו. ע"כ היתה ישיבת העיר הזאת

זכיתא יקירא דאביו הגאון החסיד המפורסם שיודע לישא וליתן ולפלפל בדבר הכמה וע"ז נאמר בן חכם ישמח אב. ותהי' זאת נחמתי על אביו הגאון הצדיק, כי מר לי מאוד ונעצב אני מאוד עליו. כי דבוק לי מאוד היה ונצמד בקירות לבי. וביותר צר לי מאוד. צרות אמו הצנועה והחסידה היא דודתי. אך בקראי אגרת מאמו הצנועה והחסידה וראיתי שקיבלה באהבה מהשי"ת אמרתי עליה כמאמר הלל, (ברכות דף ס' ע"א) כששמע כו' מובטח אני שאין זה בתוך ביתי ועהכ"א משמועה כו' בטוח בה' ועליה נאמר ותקם בעוד לילה וגומר אשה יראת ד' היא תתהלל. ונכדו הרב בהגהה כותב וז"ל. על הכתוב משמועה רעה לא ירא וכו' נ"ל כונתו הקדושה לכך היה מובטח שאין צוחה זו מביתו. שהוא מכיר צדקתם שגם אם יאונה להם רעה ח"ו מקבלין באהבה. ועל הכתוב אשה יראת ד' היא תתהלל. אומר י"ל כוונתו הק' בזאת תתהלל אשה יראת ד' כשרוהה ונפשה המה קוממיות בעוד יחשכו כוכביה, לילה כיום יאיר לה, עכ"ל.

מב) וכאשר היה רבנו משולם בעיר מולדתו בוטשאטש לבקר בני משפחתו ביום השבת דרש בביהכ"נ דשם דרשה כיד ד' הטובה עליו ויתאספו כל הכמי העיר וגדולי' וכל באי שעריה למקטן ועד גדול לשמוע לקח מפיו. ודרכו של הגאון היה בהעירו איזה קושיא התיר אותה ברוח שכלו הכביר על אופנים שונים. עד כי נלאו כל

הזאת הביבה עליו מאוד ושמש שם ברבנות יותר מעשרים והמש שנים. ואם איזה קהלה ערכה בקשתה לקבל אצלה כתר הרבנות לא רצה שמוע לה. אולם פעם אחת פנו איזה ראשי העיר כתף סוררת לדבריו אשר הוכיח אותם ולא רצו שמוע בקולו. וכפי הגדה היתה הסיבה את אשר הניע את רבנו לעזוב את העיר טיסמניץ. באשר בעת התחילה הממשלה במדינת אוסטריא לקחת מהיהודים אנשי חיל לצבא. עשו אז ראשי הקהל בעיר טיסמניץ כך: העמידו איזה בחורים נחותי דרגא, תחת הבחורים בני תורה או בני עשירים. וכאשר שמע זאת רבנו משולם שלח לקרוא את אלה ראש העיר ואמר להם שזה אסור עפ״י התורה וביקש מהם לעזוב דרכם זה. ונשבע בכל קודש, כאשר בנו הקטן יגדל ויהי׳ לאיש, אם כי הוא רך ויחיד לו לא יבריח אותו. וישלח אותו לעבוד בצבא אם יהי׳ ראוי לכך. אולם הם לא שמעו לדבריו. וכאשר אז חק לקיחת יהודים לצבא לא היה במדינת אונגארן וכאשר בקשו אותו בני עדת עיר פרעשבורג להיות להם לרב בחר לשבת במדינה זו, וקיבל עליו את עול כסא הרבנות בעיר פרעשבורג. — מג)

אחר פטירת הגאון מו״ה מאיר ברבי זצ״ל (הוא הגאון המפורסם בעהמ״ח ס׳ מהר״ם ברבי תלמיד הגאונים הגדולים מו״ה צבי הירש הלברשטאדט ומו״ה יעקב הכהן זצ״ל אבד״ק פרנקפורט על נהר מאין בעהמ״ח ס׳ שב יעקב) שהיה אבד״ק פרעשבורג. שמו אנשי העיר את עיניהם על הגאון מו״ה יצחק חריף זצ״ל אבד״ק סאמבור לאיתבי ברישא

ולשום

כל העומדים מלהבין דבריו החריפים והעמיקים. גם בפעם הזאת, כאשר הגיע לפרק הקשיות אשר הקשה בשעת דרשתו באופנים שונים כרדכו בקודש הציץ בעין פקוחה על כל שמעיו. ויחפש אנה ואנה אם יש עוד מי שיבין דבריו וירא כי אין לו עוד רק אחד. אז אמר הביטו וראו. מכלכם יש אך אחד האברך הזה אשר עומד שם והוא יבין דברי זה היה הרב הגאון הצדיק מו״ה אברהם דוד מבוטשאטש זצ״ל.

מג) הגדה אחרת תספר מדוע עזב רבנו משולם עיר טיסמניץ בעת הזאת אם כי עיר טיסמניץ היתה מאלה העירות אשר החסידות לא מצאה קן לה בה. בכל זאת התחילה קרן החסידות ודרך הבעש״ט זצ״ל לזרוח גם מעט בעיר הזאת. והרב הצדיק מו״ה פיבש׳ל זבריזער (הוא הרב הגדול איש אלקים, הסידא קדישא תלמוד מובהק של הרב הקדוש מו״ה יחיאל מיכל זצ״ל מזלאטשוב. ועמיתו והברו של הגאון הצדיק בעל באר מים חיים). בא פעם בפעם גם לעיר טיסמניץ לשבות שמה

איזה

לשום כתר הרבנות על ראשו ושלחו אליו אגרת הרבנות וכאשר לא ידעו היטב את הכותבת שלו. ע"כ כתבו אל ראש הקהל דשם. ובקשו ממנו למסור את האגרת ליד רבם האב"ד הגאון מו"ה יצחק הריף. אולם ראש הקהל דשם שמו ר' יונה היה אוהב נאמן להרב אב"ד וירע הדבר בעיניו. כי לא רצה אשר הרב הנזכר יעזוב את העיר סאמבור, כי היה מאוד דבוק בו. ע"כ לא מסר את האגרת ליד הרב אב"ד. כאשר עברו שבועות מספר. ואנשי עיר פרעשבורג לא קיבלו עוד איזה מענה ממנו. שלחו עוד הפעם אגרת הרבנות לראש הקהל. אולם גם המכתב השני טמן הר' יונה בצלחת ולא מסרו ליד הרב, וכאשר ראו אנשי עיר פרעשבורג כי תשובתו נשאר מעל. הבינו כי אין ברצון הגאון רבי יצחק הריף לקבל עליו את כתר הרבנות. וע"כ שלחו אגרת הרבנות להגאון רבנו משולם מטיסמניץ, וכתבו במכתביהם, באשר שכבר כתבו להגאון מו"ה יצחק הריף אבד"ק סאמבור שתי פעמים אודות הרבנות, ולא קבלו מענה, ע"כ פנו אליו כי הוא יאחז פני כסא הרבנות בעירם בפרעשבורג. הגאון רבנו משולם נתרצה לקבל עליו הרבנות בעיר הנ"ל, כי רצה לעזוב את העיר טיסמניץ מטעמים האמורים לעיל. אך בראותו במכתב הנזכר כי רצו מתחלה לתת כתר הרבנות על ראש הגאון מו"ה יצחק הריף. נסע במכיון לעיר סאמבור לשאול את פיו אם גם הוא יסכים שהוא רבנו משולם יקבל התמנותו לרב בעיר פרעשבורג. וכאשר נודע בעיר כי בא הכם הוא הגאון רבנו משולם התאספו כל אנשי העיר אל בית הרב הנזכר, לקבל את פני אורחו ובתוכם היה גם ראש הקהל הה"ר יונה

איזה שבת. והיה לו מספר אנשים שנהו אהריו. ובכל עת שבא הצדיק ר' פיבשל עירה טיסמניץ, התפלל בבית הכנסת הגדול אשר שם התפלל רבנו משולם. והרבי פיבישל הלק לו הכבוד היאות לרב אב"ד ובפרט לאיש גדול הסיד וקדוש כמוהו. והמתין עליו עד שגמר תפילת ש"ע. פ"א התפלל הרב הצדיק הנ"ל כמנהגו לפני התיבה. ומפני איזה סיבה או טעות לא המתין על רבנו משולם עד כלותו הש"ע. וזאת הצית אש הקנאה אצל האשכנזים המתפללים בביהכ"נ. וכנגדם יצאו ההסידים, אשר גם המה לא שמו יד לפיהם. והמי מרובה עלה על כל גדותי' ורבנו משולם. אשר היה איש אוהב שלום, ואת המהלוקת שנא תכלית שנאה. פנה עורף אל כל העיר טיסמניץ, ואהד אשר הרהיב בנפשו עוז לתרוז נגד רבנו שקל למטרפסי' ונהלה על רגליו ושכב למעצבה כל ימי היו.

בספר

יונה הנזכר והגאון מו"ה יצחק הריף עשה סעודה גדולה לכבוד האורח הגדול הזה ובתוך הסעודה סיפר לו רבנו משולם את סיבת בואו אליו ישאל אותו אם באמת ותמים אינו רוצה להיות רב אב"ד בעיר פרעשבורג ואמר לו הגאון מו"ה יצחק שלא קיבל שום מכתב משם. הראש הקהל ר' יונה אשר ישב ג"כ בעת הזאת, נתבהל מאוד, ותיכף לקח את שני המכתבים מצלחתו, והניחם על השלחן. ואמר רבנו משולם ע"כ איפוא אין אני רוצה ליסע שמה, כי הרבנות מעיר פרעשבורג שלכם הוא. ואמר לו הג"מ יצחק לא כן כסא הרבנות בעיר פרעשבורג שלכם היא, ומן השמים נסתבב הדבר. דהנה אמרו חז"ל (בתענית דף כ"א) אילפא ור"י הוו גרסי באורייתא. דחיקא להו מילתא טובה אמרו ניקם וניזל ונעביד עיסקא וכו' אותבי תותי גודא רעועא וכו' אתו תרי מלאכי השרת שמעית רבי יוחנן דאמר חד לחברי' נשדי עלייהו הא גידא וניקטלינהו וכו' א"ל אידך שבקינהו דאיכא בהוא חד דקיימא ליה שעתא וכו' שמע וכו' אמר מדשמעו אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קימא לי שעתא וכו' וברעיון הזה ישנו לבאר הכתוב וישמע ראובן ויצילהו מידם דידוע מה שאמרו חז"ל במדרש ברוה"ק אמר ונראה מה יהי' חלומותיו והוכיח מזה ראובן שבע"כ שמע כדי שהוא יצלהו מידם וז"ש וישמע ראובן שהוא שמע הבת קול ולכן ויצלהו מידם. וכמו כן אצלנו שכבוד תורתו קיבל את אגרת הרבנות ואנכי לא קבלתי. נראה איפוא שמן השמים מסכימים כי כבודו יאחז פני כסא הרבנות בפרעשבורג ולו משפט המלוכה ועתה לך לשלום עלה והצלח על גפי מרומי קרת ויברכהו ויצא ממנו לשלום.

לרגל נסיעת רבנו עירה פרעשבורג עבר דרך עיר ראדימנא הסמוכה לעיר ירוסלאב מד) ובעת היותו שמה סגר בעדו הדלת לבל יבוא אליו שום איש להפריעהו מלימודו והקול יצא בכל סביבת עיר ראדימנא

מד) בספר אוהל נפתלי מובא הסיפור הזה בשם נכד רבנו הרב מו"ה ליבש שפער נ"י כי בעת אשר הגאון רבנו משולם נסע לפרעשבורג שמע שהגה"ק מו"ה אליעזר רוקח ז"ל אבד"ק אמשטרדם נוסע בגליציה לברך את בני משפחתו טרם נסעו לארה"ק ורבנו משולם חפץ להתראות עם הגה"ק הנ"ל וכל הרואה זאת ישחק כי הרי נודע לכל בר בי' רב כי הר"א מאמשטרדם נפטר שנת תק"ד ואז לא היה עוד רבנו משולם על פני תבל כי הוא נולד בשנת תקי"ב. אמנם רבנו משולם היה בעיר ראדימנא לרגל נסיעתו פרשבורגה אולם לא להתראות עם הגאון הנ"ל.

ראדימנא שהגאון רבנו משולם יושב בעת לרגל נסיעתו ימים מספר בעיר הנ"ל ואז גר בירוסלאב הגאון מו"ה יעקב ארנשטיין ז"ל בעל ישועות יעקב בהיותו עוד סמוך על שלחן חותנו ע"ב מיהר לנסוע ראדימנא לקבל פני הגאון רבנו משולם ובבואו שמה מצא הדלת סגורה על המסגר. והוא הביט דרך חור המנעול לראות עכ"פ את פני הגאון ואופן למודו וראה שהי' מונחים על השלחן ספרים מספרים שונים ורבנו משולם הולך הנה והנה ומביט ומעין ולומד ויבקש בעל ישועות יעקב את בעל הבית אשר רבנו משולם התאכסן אצלו שבעת יהי' עת אבילה ורבנו ילך לאכול ארוחתו, יגיד לו שבן הרב מלבוב בא הנה וחפצו לפלפל עמו בדברי תורה, ועשה כן הבעה"ב וכשמוע רבנו משולם שבן הגאון מלבוב בא לפלפל עמו בד"ת. צוה להביאו לפניו. ובפתחו הדלת שאלו „אמור נא מה חפצך אברך?" ונבהל הגאון בעל ישועות יעקב והשיב „לא אחפוץ מאומה כי אם באתי לשמוע מפי רבנו דברי תורה" ואמר לו רבנו משולם „א"כ הט אזנך ושמע מה שסדרתי לדרוש בעיר פרעשבורג" והתחיל לאמור לו פלפול חריף ועמוק מאוד בסדר קדשים (הגאון בעל ישועות יעקב היה אז עוד עול ימים) בעל ישועות יעקב לא הבין דברי רבנו על בורים, ובראותו כי לא הבין דבריו ניחם בעל ישועות יעקב על ביאתו עירה ראדימנא. וכתום הפלפול שאלהו רבנו אם הבין דבריו וענהו לא. ואז אמר לו הדושי תורה בסוגיא „דתרי ותרי" שהוא ענין יותר רגיל ללומדים. ובזה ותחי רוח יעקב. כי הוא בעצמו הידש הרבה בסוגיא זו וד' היה אתו שמצא איזה ראיה להביא לדברי רבנו משולם ושמח ע"ז רבנו משולם מאוד ואמר „ברוך המקום שנתן בן במותו להגרמ"ז מלבוב. (כן סיפר הגאון מו"ה צבי הירש ארנשטיין זצ"ל אבד"ק לבוב ששמע מפי זקנו בעל ישועות יעקב. והגיד עוד שבעל ישועות יעקב אמר לו כי הפלפול של רבנו משולם היה עמוק כל כך שלא היה באפשרות השכל להשיגו).

פרק ז.

הללו עצבין והללו שמחין אנשי עיר טיסמניץ אשר רבם הקדוש היה אהוב להם מאוד ואשר האציל מהודו עליהם רוצה לעזוב אותם. עגמה נפשם מאוד וכלם רצו לבית רבם, וחלו את פניו בל לעזוב אותם

אם

אם אחרים חטאו, ועל כל העדה יקצוף. אבל הוא באחד ומי ישיבנו הוא כבר גמר בדעתו לעזוב את העיר טיסמניץ, לא ישיב מדרכו עוד, ובלבות נשברים קבלו את ברכת הפרידה מרבם הגאון והקדוש. וכלם הלכו ללותו ובעינים מלאות דמעה הביטו אחר העגלה אשר נשאה את רבם ואת משפחתו עד הרחיקה ללכת ונעלמה מעיניהם. אולם אנשי עיר פרעשבורג שמחין לקבל עליהם לראש ולפטרון איש גדול בתורה ויראה והסידות מאין כמוהו. ויעשו הכנות גדולות לקבל פני רבם החדש וגדולי העיר נסעו עם מרכבות כבודות איזה פרסאות הרחק מהעיר לקבל את פני רבם החדש' מה) וברב פאר והדר הביאוהו להעיר.

בשנת תקנ"ד בתחילת החורף בא רבנו משולם לישב על כסא כבוד הרבנות בעיר פרעשבורג. וכאשר אך בא שמה, בקשו ממנו ראשי העדה והת"ח שבה להגיד להם באיזה סוגיא ידרוש בשבת הראשון וענה להם כי ידרוש סוגיא „מתוך" (המה סברו שידרוש בסוגיא מתוך שהיתרה לצורך) וכלם הכינו א"ע שיוכלו לישא ולתן עמו בדברי הלכה זו. ולמדו סוגיא זו עם כל המפורשים ראשונים ואחרונים. ועמדו כלם מזוינים ללחום עם רבם ולנצח עמו בהלכה. אולם איך התפלאו כי רבם דורש

בסוגיא

מה) ומספרים כאשר באו הת"ח וגדולי וגבירי העיר פרעשבורג לכפר אחד רחוק איזה פרסאות מעירם בעת שנסעו לקבל פני רבם נכנסו לאכסניא להנפש מעט מהדרך, ובמשך העת ששבני שמה היתה כל שיחתם אך מרבם החדש שעומד ובא. אלו אמרו דברי תורה משמהי לב מרבם. ואלו ספרו משיחות חולין שלו. וגם יין ומגדנות לקחו אתם. ואכלו ושתו ושמחו את לבם, והוהילו על ביא רבם הגאון ומשפחתו. ובאכסניה זו ישבו בזוית אחת אצל השלחן איש אחד עם אשתו ואכלו סעודה קטנה. ולא שעו אל דברי היושבים שמה, ואל כל המונם אשר ייהלו בעל מלקיש, ומצפים על ביאת רבם. אלה היו רבנו משולם עם אשתו הרבנית אשר נסעו פרשבורגה. וגם המה סרו אל האכסני' זאת להנפש מדרכם. והמה התחבאו במחביאי הענוה, ולא רצו להנות מכל הכבוד הזה. אולם בני עיר פרעשבורג התקרבו לדבר עם האיש הזה אשר ישב בירכתי הבית תיכף הכירו בו כי הוא הוא האיש אשר בוא יבוא לישבת על כסא הרבנות בעירם, ואשר נסעו לקבל פניו. והוא בהכרח הודה להם מי הוא. וקבלו את רבם על המרכבה הכבודה, אשר הכינו עבורו ונסעו פרשבורגה. וכל העם כבר עמדו על שער העיר, והמתינו על בוא רבם ובקול ששון ושמחה הובילו את רבם החדש העירה.

בסוגיא „קבלה ארבעים מתוך שמונים" וע"י עמקות רעיוני. והפלפול החד עמדו כלם כאלמים וכחרשים וכלם התפלאו על גבורת איש מופת הלזה במסתרי התלמוד, ותעצומות עזו ברזי התורה, בדרשה הלזו הראה את כח גבורתו ועוצם תבונתו ברבר ד' זו הלבה והדושי דאורייתא פלאי פלאות, וגם בדברי אגדה ידו הדה, הכביר מילין בדעת ובתבונה ואמרי שפר מפיו כידודי אש התמלטו, וכל העם פערו פיהם למלקוש אמריו כלם נטו אזן קשבת לנצורות ונשגבות אשר הטיפו שפתותיו ואש דת הצית בקרבם, אש אהבת התורה ויראת שמים אשר לא במהרה נכבה.

ראשית מפעלי רבנו היה לשכלל את הישיבה הגדולה שהיתה גם מקדם מלאה בחורי חמד תלמידי הגאון מו"ה מאיר ברבי זצ"ל לחזקה ולהרבות גבולה בתלמידים ואמנם נהרו רבים מבני ארין אונגריה להקשיב לקח מהגאון הגדול הזה, הכוכב החדש אשר החל להופיע בשמי ארין אונגריא והתאספו עדרים עדרי צאן קדשים, לשתות מימי הדעת והתבונה מראש הישובה החדש, והוא נהלם בלחם לחמו של תורה מו) משולב ביראת ד' טהורה והעמיד תלמידים רבים לתהלה ולתפארת וגם איזן ותיקן גדרים וסיגים לתורה ולעבודה מז) ואחת מהן בעניני נשואין בימי הספירה הלא היא כתובה על ספר תקנות הישן בעיר פרעשבורג — וזה פתשגן הכתב שמה — ב"ה זכרון דברים למשמרת אחרי שכבר נתפשט המנהג בקהילתנו לעשות נשואין כל חודש ניסן עד ר"ח אייר, וגם ל"ג בעומר מעתה ראוי ונכון לנהוג חומרא שלא לישא מר"ח סיון עד לאחר הג

מו) התמדת רבנו משולם בלימוד היה בלי קצב ושיעור. בעת זרחה שמשו הטהורה פה עירנו כבר רד היום מאוד בערב יום הקדוש מצאוהו יושב ולימד בעומק העיון פלפול הו"ת קתא דמגלי ושאלוהו על טעמו בזה אמר כי ע"י ז באים לדבקות לעורר רחמים (מובא בס' מעילי צדק בדרוש לשבת שובה להג"מ מענדל ז"ל אבד"ק דעעש).

מז) סיפר לי זקן אחד בפרעשבורג ששמע מאביו ששמע מפ"ק של מרנא שבכל ליל שישי שלמד תורה וגפ"ת ראה בעיניו כל השמות המוזכרים בגפ"ת. ועמד מלא קומתו בכל פעם להזכיר שם תנא או אמורא. כי ראה אותם בעיניו (ממכתב אחד שכתב אלי ידידי הרב ההח"ש מו"ה יקותיאל יהודה גרינוואלד מסיגיט הי"ו) גם שמענו מזקני שער אשר ספרו נראותיו וכן סיפר הה"ג ר' יודא פראנקפורטער מפה פרעשבורג

חג השבועות. כי היכא דלא להוי בתרי כולא דסתרי' עפ"י הסכמת הפוסקים, וכדי שלא תתגודדו או לתפוש מנהג בני עיר או קהלה אחרת בענין זה רכתוב דברים הללו בפנקס הלז בפקודת הרב מרא דאתרין הגאון הגדול מו"ה משולם איגרא נ"י ובי"ד הצדק להוה ולא יעבור ולפרסומא מילתא נכרז בבתי כנסיות כנזכר לעיל מח) ודרכו בקודש הי' להקפיד מאוד על מנהג ישראל תורה, ועין בספר זכרון יהודה הנהגת הגאון בעל אמרי א"ש זצ"ל שבעל האמרי האש החמיר מאוד בתענית ערב ראש השנה, וסיפר שבבית הגאון רבנו משולם צוה להתענות עד הלילה, גם להמשרתים בביתו ולהשלים התענית.

והגאון בעל חתם סופר זצ"ל כתב בספרו חתם סופר חלק אהע"ז חלק שני סימן י"א וזה לשונו. ובהדי שותא אספרה כמו בשנת תקנ"ה בנסעי מק' דרעזניטץ על כסא הרבנות בק' מאטערסדארף קבלתי פני הגאון מו"ה משולם טיסמניץ פה"ק. ובאותו פרק הביא לפניו ספרא דדינא הרשאה לשלוח גט שנשלח מכאן ודקדק הגאון על קוצו של יוד ואמרתי לו הלא כל הני דקדוקים בהרשאה היא מטעם שכתב ריב"ש שיש לחוש כיון שלא דקדקו המסדרים בהרשאה, שמא גם בגט לא דקדקו בכמה דברים. וזה לא שייך גבי רבנו הרב גובריה ומי יהרהר והשיב לי זה היה בדורות הראשונים שהיו השלוחים בחזקת צדיקים והי' מהימן שבפניהם נכתב ובפ"נ. וההרשאה היא רק ליתר שאת ואין לדקדק כל כך. אבל בזמננו אלו בעוה"ר אין חזקת שלוחים כשרים.

ועיקר

פרעשבורג ששמע מדודו שפ"א במוצאי יום הקדוש התקדרו שמים בעבים. וכל צבאות ישראל דפה"ק נצטערו מאוד על שלא יוכלו לקדש הלבנה. ועמד רבנו משולם זצ"ל ואמר רבש"ע בניך צמו וענו עצמם בתענית כל היום. ועתה למה יבצר מהם נחת רוח זה לקבל פני השכינה. הדבר יצא מפי רבנו זצ"ל נתקיים בו ותגזור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ומיד זרחה הלבנה וקידשוה ברב עם ושמחה עצומה (אבני בית היוצר).

מח) וזה לשון הכרוז: „בהו"ת. הרב הגאון אב"ד דקהילתנו נרו לוט מכ"ז ומודיע זיין דאס זאיאהל בר"ה אייר אלס אויך בג' ימי הגבלה התונה צו מאכען, ויעלכעס אבער תרתי דסתרי איזט, ולמגדר מילתא ולעשות משמרת להורות וויד היעמיט בעקאנט געמאכט, דאס מכאן ולהבא, וגם בר"ה אייר ניכט אבער בג' ימי הגבלה התונה צו מאכען ערלויבט זיין זאללע פה קהילתנו". ע"כ לשון הכרוז.

בעיר

ועיקר הקיום היא הרשאה. אלו דבריו זצ"ל ומזקנים אתבונן אם בשנת תקנ"ה כך מה נאמר בשנת תקצ"ט אשר בעוה"ר ירד הדת אלפים מעלות אחורנית שיש לדקדק יותר ויותר עב"ל החת"ס. ונכדו הרב הגאון מו"ה שלמה סופר נ"י אבד"ק בערגסאס כותב הלאה בספרו חוט המשולש כי זקנו החת"ס השתעשע עם הגאון רבנו משולם שקל וטרי בפלפול, וכאשר הלך מאתו הגאון בעל חתם סופר לדרכו ליוהו הגאון מיציע העליון עד שער החצר. הרואים ראו וכן תמהו על רוב הכבוד שעשה עמו כי לא היה רגיל לעשות כן לרב אשר אף כגובה ארזים גובהו ויושב בקהלה גדולה ונכבדה. אחד הרהיב בנפשו עוז לשאלו על יותרת הכבוד אשר עשה להרב ממטרסדארף, והשיב רבנו משולם יען הוא צדיק ות"ח גדול אשר תורתו ומעיינותיו ישלח חוצה מפה פרעשבורג והפליג מאוד בשבחו וזקנו הגאון רבי משה סופר זצ"ל היה מספר בשבחיו דהגאון מעומק שכלו, ורוחב בינתו וגודל חריפתו וסיפר שהציע לפניו חלוקא דרבנן בפלפול עצום, ואמר לולי שהוא ג"כ חידש החילק הזה, וכבר היה יודע אותו לא היה באפשרו להבין דבריו מרוב עמקותו ופילפולו הרב, ועל קושיא אחת השיב כמה תירוצים מניה וביה.

בשנת תקנ"ח כאשר היה הרעש עבור סיטרא הורינג"א שהיה באראד מט) להתיר דגים האסורים טוק ושטירל ובעל מקל נועם הרב הגאון מו"ה יצחק גריסהאבער זצ"ל אבד"ק פאקש פנה עצמו אל רבנו משולם וקיבל תשובה זו, (ועיין באות ג' בספר מקל נועם) וז"ל פרעשבורג ב' כסליו שנת תקנ"ח לפ"ק, האמת חלילה למר להשוב בלבו שאינו יקר בעיני

אדמו"ר

מט) בעיר אראד היה בזמן הזה רב אחד ובשמו אהרן האריגער והוא היה הראשון שקיצץ בנטיעות הדת, והתיר הרבה דברים שראשונים ואחרונים אשר מפיהם אנו חיים אסרו אותם כמו הדג שטירל וטיק (עיין בשו"ת נודע ביהודה תניינא ועיין בספר מקל נועם) וגם התיר העופות שנקראים פערל היהנער אשר מהזיקים לאסור וגם הוא היה בתומכי הרעפארמער ההדשים מקרוב באו בערי אשכנז כמו המבורג ובערלין שיצאו להרוס הדת עד היסוד בה. ועשו מעשים אשר העלו חמת כל רבני הדור ההוא (עין אגרות סופרים ושו"ת התם סופר חלק שישי סי' פ"ט וצ"ד) והרבנים כנוהו בשם אחר ר"ל "אהרן "האריגער "ראבבינער ואיל אח"ר נאחז בסבך המינות ויצא לתרבות רעה. ולא נשאר לו נין ונכד אשר בשם ישראל יכונה כי נאבדו ונבדלו כלם מתוך קהל עם ד'.

ובתולדות

אדומ"ר הגאון החסיד להשיבו או משום רמות רוחא דאית ביה, חלילה להשוד לגברא רבה וחסיד כמוהו. אך כי גדר גדר בעדו מיום בואו למדינה זו שלא להשיב לשום אדם, והנה כאשר החל לקרוא במכתביו בענין מר הזה מהיתר דג שטירל וטיק, הבעים תמרורים. צעק ואמר אוי ואבוי מעלבונו של תורה. שועלים קטנים מחבלים כרמים, ארץ ניתנה ביד רשע. חטא והחטיא את הרבים. ועוד יותר חרופים וגדופים אשר אינו רוצה לכותבן. וצוה עלי לכתוב למעלתו דברים האלה וכו' ודעת הגאון החסיד לאסור, הק' אברהם בן הנגיד הק' כ"ה שמשון פ"ש. הכותב בפקודת הרב הגאון החסיד המפורסם מו"ה משולם נרו נ) ובאות ט"ו שם כותב בזה"ל עוררני כבוד אמ"ו הגאון בעצמו לכתוב לו שנית בשמו לגלות לו דעתו שהדגים שטירל וטיק טמאים הם ואסורין עפ"י דין ותה"ק ובודאי שקר העידו לפני רב המתיר שאוכלין אותם בטירקיי ותלו עצמן באילן גדול הגאון בפראג זצ"ל. ודברי הכל יעודו בעצמן שדברים האלו לא

נ) ובתולדות הגאון הצדיק מו"ה דניאל פרוסטיץ זצ"ל יליד עיר פראססניץ במורביה, אחד מבי דינא רבא מרבנו משולם מובא באבני בית היוצר וז"ל. ויען עוד בימי חורפו של המ"מ דניאל פרוסטיץ אהב לעסוק ברזי התורה, ונכסוף נכסף ללמוד דבר גדול הוא חכמה הנעלמה הכמת בעל הן. ברוב קדושה והתבודדות סיגופים ותעניתים היה עין רוגל בה. בפרט בש"ק קרא לשבת עונג להתענג על ד' לעיין בפרק כל כתבי הקודש ולברור אוכל משלחן גבוה. וגלל כן בהוודע לו שם הגדול של שר בית הזוהר הג' מרנא ורבנו מו"ה משולם איגרא זצ"ל ור"מ דפה. מיהר עצמו להעתיק אהלו ממקום תהנותו עיר פראג ובא הנה ותקע אהלו אפדנו פה. בכדי לישב בצל היכל הקודש ביני עמודי היכא דהוא גריס בימי עלומיו, בכדי לקבל כבשים ללבושיו שנים בעידן ועידנים דברים שהן כבשונו של עולם. וימצא חן בעיני שר בית הזוהר ויפקדהו לשבת בין ב"ד גדול ודן ידין עמו ויורה גם הוא יורה לכל סביביו היה מורה. ויתן גם את כל העצורים בידו.

בימים ההם כבר יצא כברק שמשו מפה פרעשבורקא. וכאשר החריד יצחק הרדה גדולה ה"ג הגאון הגדול רבי יצחק נריסהאבר זצ"ל האבד"ק פאקש יע"א. בספרו מקל נועם לחבול את הסטרא הורינ"א אחר אשר ספרי מינות נשרו מתוך היקו. והתיר אסורים, דגים טמאים טיק ושטירל. פנה אליו כאשר רשום בכתב אמת אשר דפסיה האי גברא רבה בספרו הנ' ומביא תשובה זו ממנו הל"ק. פ"ב כ"א אדר תקנ"ח לפ"ק. תמי' נשגבה בעיני הלא אמ"ו הגאון הגדול האמתי שר התורה אב להכמה

לא יצאו מפיו הקדוש. ולזאת יחרד לבי ויתר ממקומו ושמים ישימו על זאת על חילול ד' בין המונים, וכי לא שביחי דגים המותרים עד שהוברח להתר הגים .המחזקים לטמאים, ותלה בוקי סרוקי בהגאון דפראג זצ"ל ועכ"פ איך שיהי' אין לנו אלא לאסור עפ"י ד"ת ואקוה שדי בזה. וכל נפש יקרה, ישמע לחכמי דרא. אשר מפיהם יצא תורה, והלכה ברורה ואם לא ישמעו לאסור אשר לא אקוה. אי לזאת אמו"ר הגאון לא יחשה. כי אם קנאת ד' צבאות תעשה זאת למשוח מגן לעזרת ד' בגבורים ובחרף יצא לקראתו עד כי יורם מכשול זה מב"ע ולהחזיק בגדר שגדרו אבותינו להחזיק איסור בדגים הנ"ל. הכותב בפקודת אמו"ר הגאון המפורסם מו"ה משולם אב"ד ור"מ פה — הק' אברהם בהנגיד שמעון פ"ש ש"י ע"כ.

בשנת תקנ"ט היתה ספר תורה שרוי בצער בו נחלה רבנו משולם בחולי עצומה ואז נתברך בשם משה נא) ובפנקס הישן דחברה ש"ס בעיר פרעשבורג נמצא כתוב שנתנו אז עבור פדיון נפש רבנו עשרה זהובים ולמד פרוטות. — גם בשנה זאת היה רבנו על הבירור לרבנות דשלש קהלות אה"ו. ואז נבחר הרה"ג מו"ה נח חיים צבי ברלין בעהמ"ח ס' עצי אלמוגים עצי ארזים ומעין החכמה לאבד בשלש קהילות הנזכרות ובשנת תקס"ב כאשר חלה רבנו משולם את חליו אשר מת בה, שכב בשני ימים והיה אך מרחש בשפתיו הקדושים. ופעם אמר מי יזכור את הפלפול במקום פלוני. ויציגו לפניו כל התלמידים ולא הזכירוהו. אז דיבר בקדשו אם היה פה מרדכלי שלו והוא בטח יזכיר (כונתו היה על תלמידו הגאון הקדוש רבי מרדכי בנעט ז"ל זאת כותבים אלה כותבי ההורות שהשבו רבי מרדכי בנעט לתלמיד רבנו. ובעל ספר אבני בית

היוצר

להכמה ואם לבינה החסיד והעניו אשר שמו בכל קצוי ארץ הוא ניהו אב"ד ור"מ דפה צוה על עמיתו ורעו החכם ר' אברהם פ"ש להשיבו לאיסר משמו. יעיין בסימן ד'. ומה ששאל רופ"מ על מנהג לוגאש. בעת היותי שם היו נוהגים בק' ט"ו לאכול שטירל וכו' אבל מנהגי הרב דט"ו לעצמו לא ידעתי. ומטותא מיני' דמר בעת שלחו הציו למרחוק אל יזכיר שמי בנידון זה, כי רואה אנכי בעין שכלי שהס"א כבר נטל חלק בראש והצית אש המחלוקת בין ת"ח וש"ש מתהלל וכו' הק' דניאל פרוסטיץ.

נא) ובמצבת רבנו נחקק גם שם זה כמוהרר משה משולם אולם במקום אחר לא ראינו שנקרא שמו בשם משה אך פ"א בתשובה אחת בס' אנרא רמא.

נכד

הו"צר מביא סיפר זה. ואומר שזה שבא והזכיר לו הפלפול היה ת"ח אחד מאנשי פולן) פתאום הזדמן כי הגאון רבי מרדכי בנעט שהיה אז כבר אב"ד בעיר ניקאלסבורג היה אז בוויען לדרוש ברופאים. וישמע שמורו ורבו רבי משולם הנהו חולה. ומיהר לנסוע פרעשבורגה. ובבואו שמה שמהו כלם לקראתו. וכששאלו אותו הפלפול אשר רבו בקש. זכר תיכף כל הפלפול אח"ז נתבקש בישיבה של מעלה. משום שאמרו הז"ל עפ"י לא ירעיב ד' נפש צדיק שבעת סלוקו מזכירין לו כל תלמודו. והוא היה מהזיר על תלמודו קודם פטירתו. והיה חסר לו עוד איזה הדושי תורה עי' במדרש תנחומא פ' בא. אמר ריב"ל בשלשה מקומות שמענו שאדם משמיע תלמודו סמוך למיתתו ורבנו הבין לו דרשתו שידרוש במתיבתא דרקיע ויהי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ולא יהי' בכלל השובה דבר אחד ממשנתו. (עין בהקדמת ס' שירי משכיל מהה"צ ר' הלל ל"ש ז"ל אבד"ק קאלאמעא): בעיר פרעשבורג לא ארכו לו הימים. אך שמנה שנים כיהן פאר בכתר הרבנות שמה. הרבה תקנות תיקן. והרביץ תורה לאלפי תלמידים. וחכמים המקשיבים לקולו. וכל העם ראה את גודל קדושתו והסידותו. מפני שמו נחת היה. כן הלך מחיל אל חיל עד עברו עליו חמשים שנה אז נלקח למתיבתא דרקיע נג) ובשנת תקס"ב יום ב' דחוה"מ סכות גוע ונאסף אל עמיו. אבל ומספד גדול ליהודים. אנו ואבלו שערי ציון המצויינים בהלכה. חיל והומת ישיבתו אומללה ארזי לבנון עליו עופפו. תלמידיו אשר שתו לרויה ממעיני חכמתו, יזולו דמעה כמטר. כי נפלה עטרת ראשם, אבד הסיד אשר חסו תחת כנפי קדושתו. נתעו כשה אובד כי חלף מהם רועם. רועה אבן ישראל. ראש גולת אריאל אשר נפשו ונשמתו. רוחו וגויתו היה כספר הכתוב בו כל התורה כלה. וספרי הראשונים והאחרונים איש

על

נג) נכד רבנו משולם, הרב הגדול מו"ה משולם מנדלסבורג ז"ל מספר ששמע מאמו הצדקית מרת שרהלי בת רבנו משולם ששאלו אותה מה היא יודעת מאביה. והשיבה כי שמעה מאתי לפני פטירתו שאמר כמה פעמים בא אליו מרן הבית וסף. וביקש ממנו שילמד את ספרו ב"י והוא אמנם הפין ללמדו. אולם מפני זה לא יכל ללמדו מפני שהיה נראה אצלו לאיבד זמן כי היה בזכרונו כל המקורים לש"ס ופוסקים, שמהם שאב רבנו ב"י ספרו. ומאוד יתהרט על שלא התאמין א"ע לעשות רצון הבית יוסף ז"ל ללמדו כי אז היתה לו לסגולה לאריכת ימים.

דגאון

על דגלו היו חונים. אך עין חכמתו לא כהתה עוד, ודבריו חיים וקיימים בפיות למודי ד'. ושמעתתי' מתבדרין בעלמא בין הגאונים והלומדים החריפים והשנונים נג) ונתקיים בו אגורה באוהליך עולמים ושפתותיו דובבות בקבר. תהי' נשמתו עדן, רבנו הגאון מו"ה משה סופר זצ"ל אבד"ק פרעשבורג ואשר היה אז עוד אבד"ק מאטערסדארף ספד עליו מספד תמרורים ובלב נשבר ונדכה קונן עליו (בההספד שנדפס בסו"ם ש"ות רבנו משולם ובס' איגרא רמה) בער מאטערסדארף וז"ל. הן אנו עתה בעוה"ר חשכו עינינו הרואות במיתת גאון יעקב. אלוף התורה, הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר משולם איגרא זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ בק' פרעשבורג יע"א שהיו שני זרעותיו כשני ספרי תורה עין ראתה ותעידהו. אשר ממש אי אפשר לשער גודל הבקיאות ומהירות החריפות אשר חיברו יחדיו. לא יאומן כי יסופר ווי להאי שופרא דבלי בעפרא קא בבינא. ונורד כנחל דמעה מאין הפוגות כי בודאי קשה לומר שימצא אחר במקומו בחכמה, בו נתקיים מקרא מלא דבר הכתוב, ושננתם לבניך שיהיו דברי תורה משוננים בפיך שאם ישאלך אדם אל תגמגם. — ועוד כותב שם. — הדור אתם ראו ובחנו דבריכם אם לא כאשר אמרתי כן הוא זה הצדיק הנאמן רבנו משולם זצ"ל היה מושלם בעובדיה ממש בכל אופן הנ"ל. ועתה בסילוקו מאתנו בעוה"ר נחרב בידהמ"ק מרכבא דשכינתא קדישא. ע"ב פלגי מים תרד עיני. נד)

וכאשר

נג) הגאון רבנו משולם מובא בספרים הללו: בשו"ת בית שלמה הח"מ סימן ע"א. השיב משה הח"מ סי' נ"ג אוהל דוד שבועות דף נ"ו. חתם סופר האו"ח סי' צ"א והיו"ד סי' פ"ו וסי' כ"ט. חמדת שלמה חלק אה"ע סי' פ"ה. מנחת יהודה מפ"ת סי' ל"ג מאמר מרדכי סי' צ"ט קרבן ראשית לר"ה סי"ב. מהרי מינץ זוטא סי' א' ראש החדשות האה"ע סי' י"ב טו. עמק הבכא להג' מו"ה יחיאל מטורנא והג"מ יהושע באב"ד בספרו יהושע ובס' ברכת אברהם כת"י למס' כתובות להגאון מו"ה אברהם אביש ז"ל אבדק"ק ליסא זקני של ידידי הגאון מו"ה יוסף לעווינשטיין נ"י אבדק"ק סעראצק. ובס' נפלאות חדשות דף נ"ג. ס' שפתי צדיקים דף ל"ה. שו"ת כתב סופר החו"מ ובתשובת שבסוף ס' יושר דברי אמת דף נ"ב שו"ת מגדל השן סי' פ"ה ס' בכורי שלמה חאה"ע סי' א' ובס' לבושי מכלול דף ל"א ובהשמטות לשו"ת ברכת יוסף לסי' י"ב. ובשו"ת בשמים ראש החדשות שחיבר הרב הגאון מו"ה שאול הלוי איש הורוויץ זצ"ל אבד"ק טיסמניץ נכד רבנו. ועוד בספרים רבים.

נד) בעיר לאדז יש כתי"ק מאת הגה"ק מו"ה משה אהרן זצ"ל אבד"ק זלאטשוב

בעהמ"ח

ובאשר רבנו ניבא על הגאון חתם סופר בעת היה אצלו יהלך ללותו אמר אז „יען הוא צדיק ות״ח גדול אשר תורתו ומעי״נתיו ישלח חוצה מפה פרשבורג״ כן נתקיימה. כאשר בשנת תקס״ב נאסף הצדיק רבנו משולם זצ״ל ויפקד עי״ז מקום הרבנות בפרעשבורג המעטירה. עד סוף שנת תקס״ו ואז נתועדו יחדיו בני הקהלה קדישא לאמור, נתנה ראש ונבחר נשיא אלוקים בתוכנו. ועיני העדה נתנו עיניהם בשלשה מטיבי צעד גאוני ישראל. ה״ה קדוש הגאון רבי עקיבא איגר זצ״ל אבד״ק מרקיש־פריעדלנד. הרב הגאון רבי ברוך פרענקיל זצ״ל אבד״ק לייפניק והרב הגאון רבי שלום אוללמאנן זצ״ל אבד״ק לאקענבאך ואז בק׳ פרויענקירכען באונגארן. ויהי בהתאסף ראשי העם יחד לישא ולתן בדבר גדול הזה. ועל ראש מי ישומו צניף מלוכה, ולעטרו בנזר ועטרת הרבנות. אז פיו פתח בחכמה אחד מנכבדי העיר ודיבר אל העם: רבותי! אני מכיר את הרב רבי משה סופר אבד״ק מטרסדארף. ושמעו הטוב שמענו כלנו, גודל חכמתו בתורה, ורוב צדקתו, ומדותיו היקרות הלא הוא יהי׳ המוכשר ביותר שאת ויתר עז, להשיבו על מושב יהידים. ועל גפי מרומי קריה עליזה. ולמה נניח את הקרוב ונבקש את הרחוק. דברי האיש אשר בצדק נאמרו. מצאו חן במדבר ושכל טוב באזני השומעים

בעהמ״ח ס׳ אהל משה שנדפס בסו״ס רנת דודים על שה״ש (ד׳ לאדז תרע״ג) על דרשות והסדדים. ויש שם הספר גם על הגאון רבנו משולם איג״א זצ״ל מפרעשבורג והיא בכ״י מן דף קפ״ה עד קצ״ה כתב שם בזה״ל „והנה שמענו שמועה לא טובה כי נר המערבי כבה. וכבר נפטר באהבה רבה. ה״ה הגאון החסיד האמיתי, החריף המפורסם בכל קצוי ארץ אור מגין לעולם, המאיר לארץ ולדרים באפלות הגלות אשר הוא רבן של כ״ב הגולה הרב מ״ה משולם אב״ד ור״מ בק׳ פרעשבורג תנ״ש צרורה בצרור החיים וכו׳ וכו׳ ראוי לנו להתאונן מי יתן לנו תמורה עבור הגאון מו״ה משולם ז״ל אשר גודל חריפותו ובקיאותו וצדקתו מפורסמת ממש בכל הא״ן ועליו ראוי לומר יגע זה במועט שניו יותר מזולתו במאה שנים ועל״ו נאמר מתיקה שנת העובד אם מעט וא״ה יאכל פרי מגדיו כי כמה גדלו מעשה ידיו. והנה הוא בודאי השלים מעשיו, ושמו הקדוש נאה לו כי משולם הוא. וכדאי שיטול שכרו משולם. אבל אוי לדור הסר שנהסר גברא רבא ושלם כמוהו, „משושנו „שבת „ונהפך „לאבל מהוללנו״ וכו׳ (ממכתב שכתב לי ידידי הרב הגאון זקן הביבליגראפים מו״ה צבי יחזקאל מיכלזאהן אבד״ק פלונסק במחוז ווארשא).

השומעים. ובאשר נשאו ונתנו בהדבר נזכרו איזה אנשים ג״כ את אשר קדוש אחד דיבר לפני תשעה שנים. ה״ה רבם הגאון הקדוש רבי משולם איגרא זצ״ל. עת אשר עבר הרב ר׳ משה סופר מעיר הרעזניטין למטרסדארף, ואשר נשא חן רב בעיניו. וברוח קדשו דיבר שהרב רבי משה סופר, שמו ותורתו יופיעו לבני הגולה מפה פרעשבורג. ועד עתה כבר היה נשכח הדבר. ועתה מאת ד׳ היתה זאת להזכיר א״ר שמו הטוב ועל ידי זה נזכרו בזה רבים ע״כ רוב מנין ורוב בנין נתנו דעתם עליו אמנם כבר נקבו בשמות שלשה גאונים האחרים הנזכרים ויהי לפתיחות כבודם הרב שלא יהיו גם המה בהבחירה כי גם המה היו ראוים ביתר שאת לאותו אצטלא ע״כ הסכימו ביניהם שהגורל יפיל. ויודע ד׳ את אשר לו ואת הקדוש ויקרב אליו. ואת אשר יעלה עליו הגורל יעמוד חי לפני ד׳ והעדה לישא משרת הרבנות על שכמו. ועלה הגורל על הגאון רבי משה סופר אבד״ק מטרסדארף, ושמחו מאוד, כי ראו כי קול המון קול שדי, ובאשר אמר מראש רבנו הגאון מו״ה משולם איגרא זצ״ל.

נוסח מצבת רבנו רבי משולם איגרא זצ״ל.

אבן לרגליו.

מהוללינו שופטינו לראשינו. מצנפת. בחג האסיף נאסף הצדיק החסיד בחר מבחר גבורינו. גאון עוזינו. מתוך עינינו. נקי כפים ובר לבב כפתחו של אולם במהור״ר משה משולם אב״ד ור״מ מתיבתא דקהילתנו זה שבתו פה שמנה שנים. וראינוהו פנים אל פנים דומה למלאך ה׳ צבאות. פרוש מכל מיני הנאות, לבו בהלכות מסתפק, ועל הודו מתרפק תורה ותפלה היתה אומנתו. עין היתה בכה. תלין בעמק הבכא אנשים ונשים במועד מקוננות ובוכות ב׳ דחוהמ״ס תקס״ב לפ״ק.

מעבר השני.

משגנו הא־ון הוקמה האבן. אבן שתיה לשתות דמעה כנחל. על מיתת גבור כארי בן שחל. על מות לבן מלבן ומבהר כל המירא. זורח לרוח ומפרד מרא דאתרא קברניטא דספינה. כרב באיסר. וכשמואל בדינא. ודין יודה. בקי בחדרי תורה. פלא יועץ מנין על הודו בעין משלם בעוברין. חבל על דאבדין:

אבן הראשה לראש צדיק כביר גמיר וסביר חריף ובקי זך ונקי אביר חסיד שאינו מאבד כביר סוד. נודע בשערים סיני ועוקר הרים. מאס

בתענוגים. מבשר ודגים אכל רק לשביעה משבתא לשבתא. שינה עבר מעיניו. תנומה מעל פניו. ויקם בעוד ליל, הילך מחיל אל חיל. גרם מתגייתא עד זבילה בתריתא, וי להאי שופרא דבלע בעפרא.

מהעבר האחר.

מועד שמחתנו לבכי מספד נהפך. בחג האסיף נאסף הצדיק החסיד ונעדר כל ליחת פרי עץ הדר. בנטילת לולב ניטל צדיק כתמר בענף עץ אבות וערבי נחל. יבכו האבות ובנים יורידו דמעות כנחל. עת ניסוך המים והיין תזל דמע כל עין. תחת ההלל החליל ילולו לילי וימותי על חומת איגר שם ישבנו גם בכינו על מות רוענו אבינו מכבה נר מערבי חכם עדיף שמו נודע בשערים סיני ועוקר הרים כבוד הגאון מורנו הרב משה-משולם איגרא.

על הארון.

משלם במעלות ומדות מוכתר בתורה ובחסידות לו יד ושם בחריפות ובקיאות לו עשר ידות. כל מחמדי ותענוגי תבל שנא. ואהב את הבדידות. לא נהנה מסעודת הרשות ולא אכל להם חמודות קדושתו על חיות. העיר מדבר בך נכבדות.

אלה הם ספרי רבנו משולם איגרא זצ"ל אשר הניח אחריו ברכה אלו בדפוס ואלו עוד בכתב יד קדשו.

א. ס' **איגרא רמה** חלק ראשון כולל חדושים על כמה מסכתות מסדר מועד וסדר נשים. גם כמה שאלות ותשובות נדפס בשנת תרל"ג בלבוב ע"י נכדו הרב הג' הצדיק מו"ה אברהם יוסף שליט"א מקרשאנוב ומשנהו הר' ר' שלמה אליעזר פישלער מבארשטשוב נה).

ב. **שו"ת רבנו משולם איגרא** שו"ת לעומק הלכות בסגיות הש"ס יצא לאור ע"י נכדו הרב הגדול מו"ה משולם מענדלסבורג ז"ל מוואַרשא עם הגהות מנכדו הזה נדפס בוואַרשא בשנת תרמ"ה.

ג. ס' **איגרא רמה** חלק שני חדושים על רוב מסכתות מסדר נזיקין וקדשים וגם כמה דברים יקרים ונפלאים בחדושי אגדות ועוד לקוטים (כתב יד).

חיבר

נה) הרב הגאון הצדיק מו"ה חיים הלברשטם זצ"ל אבד"ק צאנז התפאר א"ע כי הוא יוכל להשיג עמקות דברי הס' איגרא רמה כבר עד חצי הספר (סיפר לי ידי"נ הרב הג' מו"ה משה בערגער הי"ו מסטאניסלאב נכד רבנו זצ"ל).

ידידי

ה. חיבר גדול על הרמב"ם שהיה תחת יד נכדו הר' ר' משולם מענדלסבורג ויורשיו מכרו אותם להרב הצדיק מו"ה אברהם יוסף שליט"א מקרשאנוב נט).

ה. ש"ות רבינו משולם איגרא שלשה תשובות נדפסו בטשערנאוויץ.

פרק ה.

תולדות צאצאי רבנו הקדוש זצ"ל.

רבנו השאיר אחריו בן יחיד ובת אחת בנו זה בשם ר' יצחק אליהו נולד בעיר טיסמניץ בשנת תקמ"ד בנו הקטן הזה בוצין בוצין מקטפי ידוע וכבר התראה מאת אשר אך החל ללמוד דעת בעודו בן שלש וארבע כי ברא כרעא דאבוהו הוא. והראה אתיתיו אותות כי כאב בן בנו לגדולות נוצר. וכי יש לו רב חילא לאורייתא וכבר שש ושבע כבר ידע לסלסל ולפלפל בפלפלא חריפתא של מטעמי התורה. וכל דבר גדול וקשה לסקל ולשדד. והרים וגבעות על שדה התלמוד לעשות במישור ולעשות מטעמים בדברי אגדה כאשר אביו אהב. ובעת הזאת ס) כבר יצא שמו לתהלה ולתפארת. וכי לבו לב הארי ושכלו כבר היה מזוקק שבעתים להבין ולהשכיל בעמקי ים התלמוד ובפוסקים כאחד הגדולים אשר בארץ המה.

הגאון

נט) ידידי הרה"ג מר מיכאל הלוי איש הורוויץ בן הגאון רה"ל ז"ל אבדק"ק קראקא כתב לי „אנכי אוכל להעיד כי ראיתי ביד נכדו הרב ר' משולם מענדלסבורג ז"ל שני ארגזים גדולים מלאים כתבי יד קודש על סגולת הש"ס והרמב"ם ומע"ב הביא בספרו היקר „גרם המעלות" בסתם שהניח אחריו חיבור גדול, אבל באמת הניח אחריו ברכה מרובה וגדושה בכ"י קדשו כמה אלפים בוגין נייר בכתיבה תמה ונהדרה עד להפליא. והרבה מהם דניה הר' משולם הנזכר ביד אאמו"ר הגאון אבדפ"ק זצ"ל. וכעת הם ביד אחי נ"י.

ס) ראה למעלה בהערה ל"ט. בשולי מכתבי ג' וד' מאת הגאון דוד רבנו הרב רבי יעקב קאצנאילנבוגן אבד"ק איטינגין בפריסת שלום מבנו לבן רבנו רבי יצחק אליהו ז"ל: הנני נוטה כנהר שלום לאמו"ר ש"ב וכו' וכו' מו"ה משולם נ"י עם בנו משמח מולדתו הרבנו החריף המפורסם מו"ה איציק נ"י נא תיקר נפשי בעיניו ויטה את ידו אלי במכתב בחדושי תורה אשר חננו ד', ואז הי' שנותיו שבע שנים.

היא

הגאון רבי יצחק אליהו איגרא זצ"ל לקח את העלמה המשלמת בכל חכמה ומדע ביראת ד' ובדין צדקתה עומדת לעד נח) מרת רחל ע"ה בתו היחידה של הגאון מו"ה ישכר בעריש ז"ל אבד"ק הנזכר. וכאשר אביו הגאון נסע עמו על הנשואין שהיתה באם הדרך בעיר הרעזהען עברו דרך עיר פראג ונכנסו חכמי פראג אליו. ובקשו לשמוע ממנו חדושי תורה, והוא הישב להם, הציעו לפני איזה גמרא. ועליה אבנה את חדושי תורתי. וכאשר כן עשו אמר על הגמרא הזאת פלפולא חריפתא בערך חצי שעה ועלה הרים בבקיאות נפלא. אולם המה לא הבינו דבריו ויצאו ממנו בפחי נפש. כי רבנו משולם מלבד עומק דבריו, היה גם מהיר בלשונו וע"ז לא יכלו להבין דבריו ובקשו ממנו שהוא ילאט להם. כי דברי חכמים בנחת נשמעים. והשיב להם כי אי אפשר לו לדבר בנחת ובמתינות. וגם קשה לפניו להגיד דבר אחד שני פעמים כי בכל פעם נתחדש לפניו דרכים אחרים. וקשיות ותירוצים שונים.

אך

נח) היא בת הרב הגאון מו"ה ישכר בעריש זצ"ל אבד"ק הנזכר בעהמ"ח ס' הדרת חכמים (כתב יד מונח בלבוב) לקשר כל ההדרן עלך וכו' על רוב הש"ס כו'. ויש בעיר האאג אצל הגאון מו"ה בעריש אב"ד בשם בהגאון מו"ה שמואל אבד"ק אמשטרדאם בן הגאון מו"ה ישכר בעריש הנ"ל. הגאון ר' ישכר בעריש הנ"ל היה נינו של רבנו משולם (עין הערה כ) ובן הגאון מו"ה ארי' ליב זצ"ל אבד"ק סקיהל וק' הנזכר בעהמ"ח ס' פני ארי' בן הגאון מו"ה יעקב יהושע מקראקא אבד"ק פרנקפורט שיצא שמו בכל העולם בספרו פני יהושע ארבעה חלקים על הש"ס. ואחר פטירת הגאון ר' יצחק אליהו היתה אשתו הרבנית מ' רחל לאשה להרב הגאון מו"ה ונוויל איגר אבד"ק ברונשוויג בעהמ"ח ס' עטרת פז וס' רימן פרץ בהגאון מו"ה בנימין וואלף איגר האבד"ק לייפניק בן הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל הראשון אבד"ק פרעשבורג ממכתב שכתב לי ידידי הרב הגאון מו"ה יוסף לעווענשטיין נ"י אבד"ק סעראצק נכד הגאון מו"ה ישכר בעריש הנ"ל הר"ל והנני להביא כאן הנוסח מהמצבה של הגאון רבי ישכר בעריש הנ"ל ז"ל.

האדם הגדול נזר ההכמה הכולל כל מדע דעת ותבונה פ"נ הגאון המפורסם העניו והחסיד בקי בכל חדרי תורה הרב המובהק כבוד מו"ה יששכר בעריש זצ"ל הוא אשר שמש בקודש והאיר שמשו פה ק"ק הנזכר זה ארבע עשרה שנה. יום ולילה לא שבת לא מש מתוך האהל ואסף בחכמה ובדעת במועצות ודעת להורות לבני ישראל. ירד לאמת בוקע ועולה כיון פתחון ליה בן הגאון האמתי החריף ובקי

המפורסם

אך צוה לבנו החתן ר׳ יצחק אליהו שהוא יגיד להם את אשר אמר לפניהם. והוא החזיר על דברי אביו הגאון בהיותן ברב דעת ושכל והאנשים השתוממו מאוד לגודל החריפות והבקיאות ואז היה אחר מות הגאון בעל נודע ביהודה. ויבקשו בני עיר פראג את רבנו משולם שהוא יקבל את משרת הרבנות. והוא ישב על הכסא אחר בעל נודע ביהודה ואמר להם רבנו משולם. אין את נפשו לעזוב את העיר פרעשבורג. אולם אם יאבו שמוע לעצתו יקבלו את בנו החתן לרב אב״ד עליהם כי לו יש מוח גדול והריף יותר ממנו (מרבנו משולם) והוא גאון עצום אולם המה התבוששו לקחת עליהם לרב איש עול ימים כמוהו.

החתונה היתה כאשר כבר אמרנו בעיר דרעזדען ונכבדי העיר הזאת הלכו לקראת המחותנים הגדולים אשר התאספו שמה לקחת חבל בהחתונה הזו. ושמחו לקראתם על אשר זכו שאנשים רמי המעלה גדולים בתורה ובחסידות כמוהם יתאכסנו אצלם. והגדה מספרת כי בעיר דרעזדען היה בעת ההוא הרב ר׳ וואלף נט) בן הגאון רבנו יונתן

איבענשיין

המפורסם בכל הארץ ארי׳ שבחבורה מוהר״ר ארי׳ ליב זצ״ל בעהמ״ה ס׳ פני ארי׳ אשר אור תורתו זרה לפנים בישראל במקום הזה. והוא זכה לימי השיבה בשנת ע״ה ללידתו גוע, אבל אשמים אנחנו כי בא השמש וכבה אור תורה שלא בעונתה ה״ה הוב בעריש זצ״ל. הן אראלים צעקו הוצה כל אשר יעבור במקום הזה יהוה לב ויבכה במר נפשו הוי גוע צדיק יסוד עולם בשנת נ״ז ללידתו בשנת תקז״ל ב״ז להודש אב ונפטר ה׳ א׳ ד״ה כסליו שנת תקס״ג יהי מליץ יושר בעדנו לפני מלך בורא ארץ ושמים תהי׳ נשמתו צרורה בצרור החיים.

מעבר השני.

„יש ״שכר לפעולתו, ״שכר שכיר הלך עבודתו. ״שומע אמרי אל הגות לבו תבונות בהכמתו. ״כבוד אומר כלו דורש טוב לעדתו. ״ראשון למקראי העדה ביקר תפארת גדולתו בכל דרכיו משכיל למצוא אורחות היים וזה תאותו. עוד נשמה באפו עד כי גוע לא סר תומתו. ״רוח ד׳ דבר בקרבו עד כלותו. ״יודע דעת עליון הגה ברוחו לדעת תורתו. „שמר מצותיו והתהלך אתו מבואו ועד צאתו. ״שפך כמים לב כל איש בלכתו אל ארץ החיים. מים ירדו מעפעפי ענים ודמעות על להיים. ויזעקו זעקה גדולה ומרה בהוצית כל ברכים תלכנה מים. אבינו עזבנו במחשכים קול יללה נשמע השמים.

נט) הגאון רבנו רבי יונתן אייבענשיין זצ״ל אבד״ק ג׳ קהילות אה״ו. היה לו

בן

איבענשיין זצ"ל אשר בימי עלומיו הלך בדרך עקלקלת אולם לעת זקנתו חרט על מעשיו וחזר למוטב. ועשה תשובה. והר' וואלף הנזכר ביקש מאת המחותנים הרבנים לכבדהו לבוא לסעוד אצלו. ויעשה לפניהם ברה גדולה. אולם לא רצו למלא משאלתו. ובזה הכלימו אותו, וע"ז בסתה כלימה פניו. אכן אחר זה התישבו בדבר וניחמו על מעשיהם זו. ובכדי שלא להיות אותו בשתי ידים כי הלא נודע להם כי הר' וואלף בעל תשובה הוא נתרצו לזה שהלכו לביתו. אולם לא נהנו מסעודתם מאומה, כי אם שתו אצלו איזה כוסות טהע והוא הרגיש בזה עלבון יותר. ואחר הדברים האלה והאולקים נסה את המשפחה הזאת. רבנו משולם גוע וימת שנה אחר המאורע ולא ארכו הימים גם מחותן של רבנו הגאון רבי יששכר בעריש זצ"ל אבד"ק הנזכר חותן הגאון ר' יצחק אלי' נפטר ביום ה א' דר"ח כסליו שנת תקס"ג. ואחר זה בן רבנו הוא הגאון מו"ה יצחק אלי' אך שתי שנים אחר חתונתו ביום שב"ק ו' חשון שנת תקס"ד בן מתו זה אחר זה וכפי הגדת המון הוא כי בחטאם מתו, ע"י זה אשר השיבו אחור בקשת הה"ר וואלף איבענשיין לסעוד אצלו והלבינו את פניו. ובאמת נמצא על מצבת קבורתו של הג"מ יצחק אליהו הלך לעולמו בשנת והוא ר'ח'ו'ם י"כ"פ"ר" (כתב לי הרב הג' מו"ה יצחק זעליג ד"ר גראנעמאן נ"י אבד"ק הנזכר והמדינה).

בן רבנו הזה אשר בימי חי אביו הגאון היה כאבן נזר תפארה בין תלמידיו

בן אחד ור' וואלף שמו. ודאנה גדולה היה לו ממנו. כי בא ע"י חברים רעים על דרך לא טוב והיה נאלץ לנוס מעירו להיות לפליטה. והניח באלטונא חובות גדולות. ואביו הגאון ריחם עליו. כרחם אב על בנו. והדפיס חבורו כרתי ופלתי בשנת תקכ"ג. ושילם כל החובות שעשה בנו. בנו ר' וואלף הזה שבתחילה לא הלך בדרכי ד' ועשה חובות רבות, אשר מזה עגמה נפש אותו צדיק אביו הגאון והיה מוכרח לשלם עבורו החובות ואח"כ הלך בנו ר' וואלף לעיר ויען ושם מצא חן בעיני שר נכבד ואשר הלך בשליחת מלכות אוסטריה לעיר דרעזדען. והשר לקח את הר' וואלף עמו ושם נשאו המלך למעלות פריי-ערר (באראָן) ובנה לעצמו פלטרין ונטע גנים. אבל כאשר הגיעו שנותיו לשנת הששים לימי חייו. הרבה רעות וצרות עברו על ראשו אז התחרט על מעשיו הרעים. ועשה תשובה וסר מדרכו הרע. ועפ"י עצת הרב אב"ד מדרעזדען נשא אשה יראת ד'. גם בנה מהו"ש ביהכ"נ אשר יכד אתו. ומת בתשובה גמורה והניח קרן קימת לדברים טובים בשנת תקס"ה. (אוה"ה למושב).

תלמידיו דגאונים ובימי עלומיו הלך בגדולות ונפלאות לנצח בהלכה עם אביו הגאון ס) ועלה על כל בני גילו בהכשר ודעת ולבבו היה פתוח כפתחו של אולם ובו היכל הודש משובץ באבני פינת יקרת ש״ם ופוסקים ואשר שמו יצא בארץ לשם ולתפארת. ותקות אביו הגאון הקדוש אשר התעודדה כי מפרחה הזה יפרח זית רענן וישב על כסא אביו לשפוט את העם נשארה מעל סא) ואך שתי שנים אחר מות אביו בשנת העשרים לימי חיו נגדע פתיל חיתו ובתמם הלך ואיננו כי לקח אותו אלוקים יהי׳ נשמתו צרורה בצרור החיים אמן.

נוסח מצבת הגאון ר׳ יצחק אליהו אינרא זצ״ל סא)

פ״נ ״ישר לב נאמן רוח הלך בתומו
״צד ציד ויעש מטעמים לאביו שבשמים במשכבו וקומו
״חיים שאל ומצא חיים זכה עוד בו ריחו וטעמו

קבן

ס) מובא ממנו בשו״ת רבנו משולם איגרא תשובה אחת בחלק אבן העזר סימן כ״ט. והרב ר׳ משולם המביא לביהד״פ כותב שמה קודם התשובה וזה לשונו: לזכר עולם יהי׳ צדיק, השו״ת דלקמן העתקתי מכי״ק ולשון אחי אמי הצדיקות ז״ל הגאון מו״ה יצחק אליהו ז״ל בן רבנו הקדוש חתן הגאון מו״ה יששכר בער״ש ז״ל אבד״ק הנובר ושם שבק לן חיים כבר עשרים בלי זש״ק יום ו׳ מרחשון בשנה השני לפטירת רבנו ז״ל בשנת תקס״ד.

סא) הרב הקדוש המפורסם מוהר״ר מרדכי אפרים המכונה רבי פישל סופר זצ״ל מפרעשבורג שהיה אומן מופלא באומנתו מפליא לעשות בוונים למלאכת שמים בסוד ד׳ ליראיו אשר כוננו מהשבותיו בעת עסקו בכתיבת אותיות הקדושים. ובידיו ידי אמונה הכין ופעל הס״ת שקרא מתוכו רבנו הקדוש בעל חתם סופר ז״ל. גם הסד של אמת טפס האי טהור גברא הניח אחריו ברכה מממונו ועשה קרן קימת לומר קדיש וללמוד ביום היארצייט לעילוי נשמת מרנא הגאון האמתי רבנו הקדוש רבי משולם ז״ל באשר לא הניח בן זכר ויסיפר זאת לדור מהאותיות החרותים על הלוה זכרון ליום אחרון אשר עומד בהיכל ד׳ לזכרון בביהמ״ד הגדול של חברת ש״ס בעיר פרעשבורג (אבני בית היוצר). *)

סב) רב תודה לכבוד הרג הג׳ כליל המדעים מו״ה יצחק זעלינ דר׳ גראנעמאנן נ״י אבד״ק הנובר והמדינה שכבדנו בספרו Studien über die alten jüdischen Familien Hannovers אשר ממנו העתקתי נוסח מצבה הזאת.

פעם

---

*) כפי שכתב לי הרב הנה״ג מוה׳ יוסף ליב בה״ג מהרא״ז סופר זצ״ל אבד״ק פאקש לא זקנו ה״ב ר׳ מרדכי אפרים המכונה רבי פישל סופר הניח קרן קימת הזה כי אם זקנו הרב הקדוש מו״ה זוסמן ופר זצ״ל אבי ר׳ פישל סופר. וכתב לי נפלאות בענין זה, וכן חרות על הלוח בביהמ״ד הגדול בפרעשבורג הרב ר׳ זוסמן ולא ר׳ פישל.

"כבין על יד וירבה לאסוף בו חכמה ודעת שבנו בחיק אמו
"א"ל ההרים נשא עינו לקנות חכמה. גם תבונה דלה לילו ויומו
"ידו שכל לדעת את ד' עד כי גדול שמו.
"הוא יבורך בפי כל בבואו אל הקודש בשלום על מקומו.

ה"ה הרבני המופלג המושלם החריף ושנון החכם השלם אב בחכמה ורך בשנים מוהר"ר יצחק אלי' זצ"ל בן לרב הגאון האמתי המפורסם רשבבה"ג מ"ה משולם זצ"ל. אשר יגע ומצא ותלמודו עלה בידו והצליח ועשה פרי עץ חיים ובא השמש שלא בעונתה לראות באור החיים ובאור בוקר זורח לו השמש כי יבוא יומו לתת לו שכרו חלף עבודתו הביטו וראו כל עוברי דרך. כי חלף הלך לו עודו באבו כבן עשרים שנה ביום ש"ק ו' חשון שנת והוא ר"ח"ו"ם י"ב"פ"ר לפ"ק תנצב"ה.

פרק ט.

בתו של רבנו היתה האשה המשכלת הצדקית מרת שרה'לע הוואליש כג) אשת הרב הגביר המפורסם נדיב ועושה חסד מ"ה צבי הירש מענדלסבורג בן הרב הגביר הצדיק נשגב שר וטפסר העשיר הגדול בכל מדינת פולן מו"ה יוזפא מענדלסבורג בעיר קאזמירז במדינת פולן פלך לובלין שהיה נקרא בפי כל דער גרויסער ר' יוזפ כד) בן הנגיד והקצין

כג) פעם אחת אמר המגיד הקדוש מקאזניץ זצ"ל להותנה הגביר רבי יוזף מענדלסבורג כבר יש לך ר' זלמלי להתן (הוא הגאון האמתי מופת הדור מ"ה זלמן אשכנזי זצ"ל בן הגאון הקדוש מ"ה משולם זלמן אשכנזי ז"ל אבד"ק במארין אשר נקטף בעודנו באבו בהיותו עול ימים והניח אשתו מעוברת. וכמעט שקעה שמשו של אביו זרחה שמשו של בנו אשר האירה ארץ אח"כ מכבודו. ואת פרשת גדולתו ראה בספר בית משולם במאמר כבוד הבית מאת נכדו הרב הגאון מ"ה צבי יחזקאל מיכלזאהן נ"י אבד"ק פלונסק.) ולבנך יהודך הר' הירש לקחת לאשה את האשה הצנועה המשכלת מרת שרה'לי בת הגאון הקדוש רבי משולם איגרא זצ"ל אבד"ק פרעשבורג. ע"כ מהראוי שלא תסחור עוד. רק לבלות ימיך בתורה ועבודה. על זה השיבו רבי יוזף אם כן. מאין ימצא פרנסת אלף נפשות מאחב"י הם נשיהם ובניהם אשר עסקי הרבים המה מקור להמם. אז אמר המגיד מקאזניץ זצ"ל א"כ לך בדרך זה. וסחור סחור אומרים לנזיר ד' כי עמך ישראל צריכין פרנסה.

כד) הרב הגביר ר' יוזף מחותנו של רבנו משולם היה בבחרותו עלוי מופלג ויקחהו

והקצין מו"ה מנחם מענדל שהיה נקרא ר' מעני פרנס. ומנהיג בק' אפטא וע"ש אביו נקרא מענדלסבורג ושמו הטוב נודע בכל ארין פולין עד היום הזה.

להצמד הזה הרב הגביר ר' הירש מענדלסבורג ורעיתו הצדקית מרת שלה"לע נולד דור ישרים יבורך בן אחד וארבע בנות (א) האשה

מרת

ויקחהו להתן גביר אחד רבי הירש שמו שדר סמוך לעיר ריטשעוואהל במדינת פולין. והחזיק שם רחים. ונתן לו נדוניא שלוש מאות אדומים. אשר בעת ההיא היה סך הזה סכום גדול. ר' יוזפ אחר התונתו יצק מים על יד הגאון הקדוש הרבי ר' שמעלקא הלוי איש הורוויץ אשר כיהן פאר שם בימים ההם בתור אב"ד. ולמד ר' יוזף אצל הרב ר' שמעלקא ביחד עם המגיד הקדוש מקאזניץ. אחרי אשר ירד ר' הירש חותנו של ר' יוזפ מנכסיו. פסק מלתת לו ארוחה על שלחנו. והוכרח ר' יוזפ לשלוח במסחר ידו. רבי ר' שמעלקא הציע לפניו שהפצו לעשות עמו שתפות, וגם להשקיע במסחר סך שלוש מאות אדומים ויצוהו לקנות יער אצל העיר ריטשוואהל.

ר' יוזפ היה הסוחר הראשון במדינת פולין ששלח רפסודות וסחורה על פני המים לעיר דנציג. ויסחרו שני השותפים הרבי ותלמידו לעיר דנציג ימים רבים. עד אשר כל אחד ואחד מהשותפים הרויחו י"ב מאות אדומים. לבו של הרבי ר' שמעלקא לא הלך עוד להרויח יותר ולהשתקע את עצמו בעניני מסחר. ויסתפק בזה אשר עזרהו השי"ת עד כה ולהרויח סך מסוים כזה, ויחדל לסחור עוד בשתפות עם תלמידו ר' יוזפ. רק אליו צוה שיוסף עוד לעשות מסחר בארץ כבתחילה. ויצליח בכל אשר יפנה, ויעלה מעלה, כי מזלו זרח במרום כשמש בצהרים. ור' יוזפא שמע לעצתו של רבי הקדוש אשר מדבריו לא נפל צרור ארצה.

מחמת הרדיפות שהיה לרבי ר' שמעלקא בעירו היה נאלץ לעזוב את העיר ריטשעוואהל. אם כי היתה שם כתר רבנות גדולה. כי ר"פ ישובים היו שייכים לעיר ריטשעוואהל. והגליל היה עד עיר ווארשא. בעזבו את העיר שמרהו את הוו כל כך קלל את העיר שתחרב. ואמנם כן היה כי נהר הווייכסעל עלה על גדותיו, והציף חלק גדול מהעיר. הרבי ר' שמעלקא העתיק את מושבו לעיר ניקאלסבורג. בתחילה צוה לתלמודו ר' יוזפ שגם הוא יעתק מושבו מעיר הזאת לעיר יוזפוף על יד נהר הווייכסעל ובהיותו פעם אחת אחרי ימים רבים אצל רבו ר' שמעלקא בעיר ניקאלס-בורג נצטוה ממנו שיעתק את דירתו מעיר יוזפוף לעיר קאזימיר. שם נתעלה מאוד עד כי כחמש מאות אנשים עבדו במסחריו ועסקיו הרבים. וחמש עשרה מאות נפשות מאחב"י אכלו מלחמו. וגם היה ביתו פתוח לרוחה בצדקה וגמ"ח. הוא בנה

ביהמ"ד

מרת לאה אשת הרב הגביר מו"ה אברהם שלמה שפער סה) משברשין (ב) הרבנית הצנועה המשכלת מ' בריינדל אשת הרב הגאון המפורסם מו"ה ליבש וצ"ל סו) אבד"ק גרצא טורבין ועיר זאלישטשיק תלמיד הגאון הקדוש ר"ח ה"ש אבד"ק צאנז (ג) הר' הג־ול החריף מו"ה משולם מענדלסבורג סז) המביא לבית הדפוס ספרי זקנו שו"ת רבנו משולם איגרא (ד) אשת הרב וכו' מו"ה שלמה האלבערשטאדט מעיר אדעססא (ה) הרבנית הצנועה המשכלת מ' ריזל אשת הרב הגאון מו"ה משולם יששכר הלוי איש הורוויץ זצ"ל אבד"ק סטאניסלאב. ובאשר הרב הגאון הזה היה המובחר מלוקחי בנותיהב. ע"כ הנני לעשות לו מדור בפני עצמו לספר מעט מתולדות ימי חיו מקונטרס רועי ישראל הנדפס בתהלת שו"ת בר לואי מהדורה תנינא חלק או"ח ויו"ד עם הוספות רבות משלי.

פרק י.

רבי משולם יששכר נולד לאביו הרב הגאון מו"ה ארי' ליבש הלוי איש הורוויץ אבד"ק זלוזין, טיסמניץ וסטניסלאב. בן הגאון מו"ה אלעזר אבד"ק

ביהמ"ד בעיר קאזמיר ודירת הרב. והנות שהי' מהם הכנסה לעדת ישראל והמנפולין של מלח ההזיק אצל הממשלה בכל מדינת פולן (בסוף ימיו מסר העסק הזה להגביר ר' בערקא בערקזאהן מעיר ווארשא) וגם הבתים מכר שהיו לו בעיר ווארשא טרם מותו באמרו כי ירא פן יתישבו בניו בעיר גדולה כווארשא ויטו ח"ו מדרך התורה (כס' בית משולם במאמר כבוד הבית מאת הרב הגאון מו"ה צבי יחזקאל מיכלזאהן נ"י אבד"ק פלונסק).

סה) הרב ר' אברהם שלמה שפער הוא אבי הרב הגביר הנגיד מו"ה מנחם מענדל אבי הרב הג' מו"ה ליבש שפער משווערזיניץ.

סו) הרב הגאון מו"ה ליבש ז"ל הנ"ל מובא בשו"ת שואל ומשיב מהד"ק ח"א סי' רפ"ב. הוא אבי הרב הצדיק המפורסם מו"ה אברהם יוסף איגרא שליט"א תלמיד דודו הגאון מו"ה משולם יששכר הלוי ז"ל אבד"ק סטאניסלאב. ובזיוג ראשון היה התן הרב הצדיק מו"ה מרדכי מנדווארנא. ובזיוג שני הוא התן הרב הצדיק מו"ה יצחק קטן וצ"ל מטיסמניץ. והובא בספר דבר הלכה. הלכה ל"ד והוא הביא לביהד"פ ס' איגרא רמה בשנת תרל"ג: אחי הרב ר' יעקב התן הרב ר' חיים מרדכי מקאזמיר ואחי הרב ר' פסח דוד פעלדפוגל בק' רייזיף.

הרב

אבד"ק ולאדין גיסו של רבנו משולם (עין הערה ט) ולאמו בת הגאון ז"ל אבד"ק יארישטשוב בשנת תקס"ח. בימי עלומיו לא אבה הלוך בדרכי אביו הגאון ואבות אבותיו הקדושים נ"ע לשקוד בהתמדה על דלתי התורה ביאות למטעי קודש במוהו למרות היותו עלוי וחריף סז) ולא אחד הגיד ראשו עליו כי כלי מפוארה במוהו עוזב ימי עלומיו מבלי להרבות בהם קנין תורה ולעלות במעלות אשר ברבות הימים יוכל להיות גדול ונערץ נשיא בישראל ככה חלפו ימים והיה בכל המון נערי בני ישראל.

אך בהגיע לו שנת השמונה עשרה ובאשר נקרא לו מועד לבוא תחת צל החופה. וחותנו הגביר אחד כבוד לקהלו באשר הוא בר אבהן בר פחתי ועלול להיות עלוי גדול. וחוזת עיניו הגידו לו על הרוח אשר בקרבו רוח חכמה ודעת ואם כי למד אך מעט מוער. אמנם עם הארישו את האשה אשר לקח ארש לו גם את התורה באמונה ואז אחר הנשואין החל היה ד׳ לפעמו לשקוד על דלתי התורה מאין הפוגה. ומשך שנה הראשונה שהיה על שלחן חותנו התבודד והיה סגור ומסוגר בחדרו ולמד בשקידה רבה. ועברו שבועות וירחים אשר לא ראה פני חוץ סח) השלים מס׳ כתובות עם כל סגיות הש"ס המסתעפים ממנה בכל התלמוד ותוספת במשך שמנה ירחים. והיו מונחים במוחו במאן המונח בקופסא

ויהי

סז) הרב ר׳ משולם העתיק את כ"י משו"ת רבנו משולם מזקנו והביא לביהד"פ והוסיף מדיליה הגהות יקרות ומראה מקומות וסברות ישרות להבנת דברי זקנו הגאון וגם עשה הקדמה יקרה לשו"ת הנ"ל ובנו הוא הגביר מו"ה נפתלי מענדלסבורג נ"י.

סח) בעת שהשיא הג"מ ארי׳ ליבש אבי ר׳ משולם יששכר את בתו עם חתנו מ׳ מיכאל יוסף מוארשא. בנסעו הורה מווארשא דרך קאָרוב. שמע אשר דודתו הצדקת מ׳ רבקה אסתר אשת הגאון רבנו משולם איגרא זצ"ל הנה אצל בתה הגבירה מ׳ שרה׳לי בעיר קאומיר. נסע במכוון לעיר קאומיר להתראות אתה. ובשמעה מהנשואין הוכיחה אותו למה עשה שידוך בשביל ממון. ואמר הג"ל ז"ל עתה יש לי בן מתשעה שנים הוא הגאון רבי משולם יששכר ועלול הוא להיות כהרב ר׳ יונתן, עמו לא אעשה עוד ברצית ד׳ שידוך ליתן עין בממון. ואמרה לו לבתי שרה׳לי ובעלה ר׳ הירש מנדלסבורג יש בת נשתדך ביניני. והשיב הגאון ר׳ ליבש אתישב בדבר. ומשם נסע הגר"ל לעיר לובלין והתראה א"ע עם אוהבו הגאון הצדיק הנגיד ר׳ נעציל היילפערן וסיפר לפניו את דברי דודתו הרבנית מפרעשבורג ועיריו הגאון

ר׳ נעציל

ויהי בתים השנה ההיא שב אל בית אביו הגאון עירה סטאניסלאב, ובאשר ראה חריפותו ובקיאותו. ויתפלא עליו הפלא ופלא. איך בשנה אחת צבי עדיו לגאון שם ויקרא אריה על המצפה – אשר עליו היה צופה שימלא מקומו בחכמה ויראה – עתה הפעם ברי ובר נדרי. הרותני עונג. ובהותי בשנות חייך לא הגעתי לפלגות למודך, ומן העת ההוא והלאה לא הרף מעשות חיל ונקבצו אליו תלמידים הרבה לישיבה שלו בביהמ״ד הישן בעיר סטאניסלאב הרביץ תורה ונטע תלמידים רבנים גדולים. ככה שקד שלש שנים בשני שביר בשקידה רבה מאוד וכמעט לא יאומן כי יסופר שש עשרה שעות במעת לעת היה נשמע קולו בביהמ״ד הזה. ואזן וחקר לדלול הריפות ובקיאות מים התלמוד אשר צלל בו עד אשר כל קושיא קשה כאבן נמוחה. מרוב חריפותו וכל הספקות נדעכו במקומם בחמו. וד׳ ברכו בפרי בטן והעץ עשה פרי ע״ב היה בביתו חוסר לחם. כי כסף הנדן אשר הותנו נתן לו נאבד בענין רע, ויהי הוא וביתו בלחץ ועוני כי השלשה שקלים (רייניש שיין) אשר האציל לו אביו הגאון מכסף משכורתו ונתן לו בכל שבוע לא הספיקו די מחיתו וטרף ביתו. ורבנו ר׳ משולם יששכר לא נתן לבו על כל אלה ולא השגיח באשר סביבו. ואךו בתורה שם מעינו ולא רצה להטות שכמו לעול רבנות. ככה עברו שלש שנים ועוד לא היה לו בשום פנים למחית ביתו. בעת ההיא יעץ אותו רב גדול אחד כי יקח משרת רבנות על שכמו למען לא יגוע ברעב הוא וביתו והיתה תשובתו האחת כי עד אשר לא יהי׳ ש״ע ותוס׳ שמורים וערוכים על שפתיו לא יפנה אל שום דבר ולא יסור מאוהל של תורה. אבל אחר שאביו הגאון זצ״ל כבר סמך את ידיו עליו שראוי והגון הוא לשמש בכתר הרבנות, ולהיות מורה בכל מושבות בני ישראל בעיר קטנה או גדולה, נסע אביו בלי ידיעת בנו ר׳ משולם יששכר לעיר זלוזיץ והביא לו כתב רבנות (קאנסום) מבני העיר ההיא. ובאשר ראה רבנו כי אין דרך להסתר עוד מפני רצון אביו הגאון זצ״ל נעתר לו לקחת משא ההוא עליו וישמור שלשה ירחים עד יגמור וישנה שני חלקו יו״ד, כי ימלאו ימי למדו אותם שלשה הדשים.

בהות

ר׳ געציל שיעשה השידוך הזה ונסע הגרי״ל הורה לעיר קאומיר ועשה השידוך. הגביר ר׳ הירש מענדלסבורג התחיב א״ע איזה אלפים ארומים. והיה יחוס וממון תורה וגדולה במקום אחד.

התמדתי

בהיות רבנו משולם יששכר כבן כ״ב שנה לערך בשנת תק״ן נסע עירה זלאזיץ. ובשבת הראשון דרש ברבים בקיבוץ כל בני העיר מקצה. ויתמהו האנשים על גודל חריפותו ותהי הדרשה לנס. שם שימש בכתר הרבנית כשנים עשרה שנה. ובשנת תר״ב בעת שנסע אביו הגאון עירה טיסמניץ נסע עמו שמה. ולאחר פטירת אביו הגאון זצ״ל היה הוא ממלא מקום אביו בטיסמניץ רק כשנה ומחצה – למרות התנאי שהתנו עמו אקרו״ט דק׳ טיסמניץ ועם אביו הגאון שמוכרח להיות בעיר טיסמניץ עשר שנים סט) כי טובי העיר מסטאניסלאב כאשר רצו לבחור להם רב, מצאו כתוב בכתב יד קדשו של הגאון ארי׳ דבי עילאה ז״ל על כסאו לא ישב זר ע״כ נסעו פרנסי ומנהיגי העיר סטאניסלאב עירה טיסמניץ ולקחו את רבם שם בחוזקה והרכבוהו עליהם אלוף לראשם. כשמן הטוב הורק שם רבנו בכל הארץ ומכל פאתי מדינתנו ומחוץ לארץ פנו אליו רבנים ויושבים על מדין בשאלותיהם ובהרצותיהם. ע) הגאון ר׳ משולם יששכר הרביץ תורה ברבים וקיים בבוקר זרע זרעך התלמוד והפוסקים ובערב אל תנח ידך והעמיד תלמידים רבנים גאונים יושבי על מדין עא) וגם נטע חמשה א״זים בנים זרע בירך ד׳ אשר ראה מהם

סט) התמדתו בלימוד נשאר לו עד זקנה ושיבה כשני או שלש שעות אחר הצות לילה בין בקיץ ובין בחורף כבר היה נשמע למודו קול להבית איש. ולא פסק פומי מגירסא כל היום עד אשמורה בלילה לא הניח אף רגע אחת לבטלה וגם בעת עסקו עם בני אדם בהויות העולם והי׳ נדמה שמדבר שיחה בטילה. ובעודו מדבר שיחתו קרא לאחד התלמידים ואמר לו מה שהידש הד״ת בעת שיחתו. (אלון בכות לבנו הג״מ יוסף ז״ל אבד״ק אוסציא.)

ע) הוטב היה להם לאנשי עיר טיסמניץ על עזבו אותם רבם אשר התנו אתו בל יעזוב אותם ובל יקח משרת רבנות אחרת משך עשרה שנים. וישמרו את הכתב והמכתב הזה הרבה שנים. עד אשר בא הגאון ר׳ משולם יששכר ז״ל לעיר טיסמניץ בשנת תרמ״ד. וביקש מהם לתת משרת הרבנות עיר טיסמניץ על שכם בנו הגאון מו״ה שאול הלוי איש הורוויץ ז״ל אבד״ק איסציא. אז נתפייסו אנשי עיר טיסמניץ וקרעו את הכתב הזה לגזרים. וברב כבוד ויקר קבלו פניו. ונאותו לו וימלאו משאלתו וקבלו את בנו הגאון הזה לרב ואב״ד עליהם והיה שם עד יום מותו כ״ח בחודש תשרי תרע״ג.

עא) גם הגאון רשכבה״ג מו״ה שלמה קלוגר ז״ל מבראדי פנה אליו בענין מקוה

מהם דור ישרים יבורך כלם רבנים גאונים מופלגים בתורה ה׳א. הבבור הגאון המפורסים חסיד ועניו מו״ה אלעזר זצ״ל אבד״ק ראהאטין בעהמ״ה ספר דבר הלכה. וס׳ עטרת זקנים עב) הב׳, הרב הגאון המפורסם מו״ה יצחק ז״ל אבד״ק זוראוונא ואח״כ ממלא מקום אביו הגאון ז״ל בעיר סטאניסלאב בעהמ״ה שו״ת תולדות יצחק ושו״ת מאה שערים עג) והג׳ הרב הגאון זקן בית הלכה מו״ה שאול הלוי ז״ל אבד״ק אוסצ׳א זעלאנע ועיר טיסמניין ואשר בשתיהן שימש יותה מחמשים שנה בעטרת הרבנות בעהמ״ח ס׳ בשמים ראש החדשות עד) והד׳ הרב הגאון מו״ה יעקב יוקל שליט״א שהי׳ אבד״ק דעלאטין בעה״ח שו״ת הריב״ם או״ח ויו״ד וס׳ אבני שוהם

מקוה שפסלוה וקמו עליו מעררים וביקש מאת הג״מ משולם ישישכר להות דעתו. עין שו״ת בר לואי מה״ק חלק יו״ד. ואז הי׳ עוד אב״ד בק׳ טיסמניין.

תלמידיו המצוינים המה הגאון מו״ה יעקב ווידענפעלד ז״ל אבד״ק הרימילאב הגאון מו״ה אלכסנדר שמואל היילפרין ז״ל אבד״ק גאליגורא ואח״כ מגיד בעיר לבוב בתו״ה והגאון מו״ה בנימן ארי׳ הכהן וויס ז״ל אבד״ק טשערנאוויץ, והרב הג׳ הצדיק מו״ה אברהם יוסף איגרא ז״ל מקרשאנוב.

עב) בני הגאון מו״ה אלעזר הנ״ל המה הא׳. הרב הגאון המפורסם מו״ה דוד שליט״א אבד״ק קאזלוב ועתה הוא ממלא מקום אבותיו בעיר סטאניסלאב (בניו המה א׳ הרב הג׳ מו״ה משה נ״י אבד״ק מריאמפל אח״כ מילא מקום אביו בעיר קאזלוב וכעת הוא בעיר וינה. ב׳ הרב הג׳ האברך מו״ה נחמן נ״י אבד״ק ליסעץ.) ה״ב הרב הגאון מו״ה אלטר ז״ל אבד״ק טוסטא, בעהמ״ח שו״ת בכ״י. והג׳ הרב הגאון מו״ה פישל זצ״ל אבד״ק מריאמפל. וחתנו הרב הג׳ מו״ה יהושע העשיל תאומים פרענקל אבד״ק נראיוב ואח״כ בק׳ ליבטשוב ושם מנ״כ.

עג) בני הגאון מו״ה יצחק הנ״ל המה בנו יחידו הוא הרב הגאון פאר המעלות מו״ה ארי׳ ליבש ז״ל אבד״ק סטריא ואח״כ בק׳ סטאניסלאב בעהמ״ה שו״ת הרי בשמים (בניו הרב הג׳ החסיד מו״ה שאול נ״י מקאמארנא ואחיו הרב הגביר מו״ה פנחס נ״י מביסטריין) התניו הרב הגאון מו״ה פנחס הלוי איש הורוויץ נ״י אבד״ק זיראוונא והרה״ג מו״ה שלום מאירזאהן ז״ל מדובנא.

עד) בני הגאון מו״ה שואל הנ״ל המה הרב הגאון כליל המדעים מו״ה חיים ליבש זצ״ל אבד״ק קראקא בעהמח״ס חי׳ ארי׳ שו״ת ודרושים ותיקון עירובין ועוד (בניו המה הרבנים הגדולים המושלמים מו״ה מיכאל. מו״ה אלעזר משה ומו״ה צבי דע״י בעיר קראקא) ואחיו הרב הגאון מו״ה פנחס אב״ד ור״מ בעיר בראדשין, עלה אל אלוקים בשנת תר״פ בעיר קראקא. בנו

שוהם על סגיות הש"ס עה) והר"ה הרב הגאון מו"ה יוסף הלוי אבדק"ק אוסציא בעהמ"ה ס' אלון בכות הספד על אביו הגאון זצ"ל עו) וחתניו לוקחי בנותיו הגאון מו"ה יהושע קלוגר ז"ל אבד"ק גריידינג, הרב הגאון מו"ה משה תאומים ז"ל אבד"ק הארארענקא ואח"כ היתה אלמנתו לאשה להרב הגאון מו"ה פנחס בורשטין ז"ל אבד"ק סערעט. והרב מו"ה אשר דישע נ"י בן הגביר מו"ה שמשון דישע ז"ל מבראדי שותפו של הגאון מו"ה אפרים זלמן מרגליות זצ"ל. הגאון רבי משולם יששכר ז"ל חיבר חבורים מהוכמים ונדפסו ממנו שו"ת בר לואי ב' חלקים על ד' הלקי ש"ע ס' כלי המדה עה"ת וס' שבהא דמרא על הגדה של פסח ושו"ת בר לואי מהד"ת על או"ח יו"ד. ועוד יש בכתובים הרבה שו"ת וחדושים. ויהי בשנת תרמ"ח העת אשר פקודת צדיק באה חלה את חליו לאות כי בה הוא מתבקש למעלה למקור ממנו נחצב להשתעשע שמה באור הגנוז ולעזוב את העמק עכור לא הניח ממשנתו אף טפה אחת. והיה בדעת צלולה ושלימה עד רגע האחרונה כבימי הבחרות. ויום אחד לפני מותו אמר במעמד כמה אנשים שהתו"ס בכתובות מחלקים בין הלשון מזומן לחיי עולם הבא ובין מה שאמרו יש לו הלק לעולם הבא שמזומן לעולם הבא הוא בלא דין ובלא יסורין. ויש לו חלק בעולם הבא הוא בדין וביסורין. וביקש מאת השי"ת שיהי' משפטו ג"כ בלא דין ובלא יסורין. כן הי' דברי הש"ס ותוס' בעת ההוא פתיהין לפניו וביום השני כ' לירח מרחשון בשנת השמונים לימי חיו נתבקש בישיבה של מעלה גאון ישראל וקדושו עת צרה היתה לעיר סטאניסלאב שמונה וארבעים שנה כיהן פאר בעדתו והיה נזר לראשם. ועתה נאסף הצדיק מהם נשבה ארון הקדוש שכב עם אבותיו. כששים שנה מלך על ישראל בעיר זלוזיץ טיסמניץ ועיר סטאניסלאב יהי' זכרו ברוך וזכותו יגן עלינו ועכ"י אמן.

עה) בנו של הגאון מו"ה יוקל הנ"ל הוא הרב הגביר מו"ה ליבש הורוויץ נ"י מקאלאמעא.

עו) בני הגאון מו"ה יוסף הנ"ל המה הרב הגביר מו"ה ישעי' הורוויץ נ"י מקאסוב, והרב הגביר מוה' צבי הורוויץ מעיר אקופ והתנו היא ידי"נ הרב הג' ההריף ובקי מו"ה משה בערגער בן הרה"ג מו"ה ישראל בערגער נ"י אבד"ק בוקארעשט, ונכד הרב הצדיק מו"ה מנחם מענדל האגער זצ"ל מואבלטוב.

מכתב מהרב הגדול יר״א פראָפֿעססאָר ד״ר אברהם בערלינער ז״ל מורה בבית ספר רבנים של הרב ר׳ עזריאל הילדסהיימר ז״ל בבערלין ראה למעלה צד ט״ו.

Prof. Dr. A. Berliner Berlin N., den 13. Nov. 1913.

Geehrter Herr!

Von Ihrem Buche גרם המעלות habe ich bis jetzt die ersten 4 Bogen erhalten, aus denen ich aber bereits die Überzeugung gewonnen habe, daß Sie eine grünndliche literarische Arbeit liefern, die nicht allein für die Biographie des berühmten הרב ר׳ משולם טיסמניין, sondern auch für die Geschichte seiner Zeitgenossen ein lehrreiches Material ergeben.

Besonders war es mir angenehm — ניחא ליה לאנוש — daß Sie meine Schrift והמה בכתובים benutzt haben, worin ich auch in der deutschen Einleitung auf die Bedetung Ihrer gelehrten Landsleute aus dem vorigen Jahrhundert hingewiesen habe.

Dagegen muß ich ganz energisch Widerspruch erheben, gegen das, was Sie auf Blatt 15 behaupten, erstens: daß die רבנים aus der Zeit Moses Mendelsohns seine Pentateuch Übersetzung mit dam חרם belegt haben sollen. Es ist dies durchaus historisch unwahr, nur richtig ist es, daß sie dieser Übersetzung opponierten, jeder nach seiner Weise.

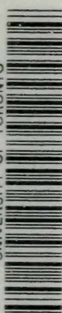
Ferner ist es durchaus geschichtlich unwahr, daß infolge dieser deutschen Übersetzung Tausende unserer Glaubensgenossen vom jüdischem Wege abgewichen sind und die Taufe angenommen haben.

Es liegt dies in ganz anderen Gründen, die hier aber nicht zu erörtern sind.

Sie aber, verehrter Herr, sind verpflichtet למען האמת והצדק diese ihre fünf Zeilen auf Blatt 15 auszumerzen, oder aber am Schlusse einen Widerruf auszudrücken und habe ich nichts dagegen, wenn Sie dies infolge meines Monitums ausdrücklich erklären.

Ich erwarte die weiteren Druckbogen und bin mit Ergebenheit.

Prof. A. Berliner.

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01567599 4